



T.C.

**ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ 2013-2014**

**SOSYAL BİLGİLER 5.SINIF “BİR ÜLKE BİR BAYRAK”
ÜNİTESİNDE DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLERİN
UYGULANMA DÜZEYİNİN BETİMLENMESİ**

HAZIRLAYAN

Selim HARMANCI

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ

AYDIN- 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ 2013-2014

SOSYAL BİLGİLER 5.SINIF “BİR ÜLKE BİR BAYRAK”
ÜNİTESİNDE DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLERİN
UYGULANMA DÜZEYİNİN BETİMLENMESİ

HAZIRLAYAN

Selim HARMANCI

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ

AYDIN- 2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf öğretmenliği (Y) öğrencisi Selim HARMANCI tarafından hazırlanan ‘İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Verilecek Değerlerin Uygulanma Düzeyi’ başlıklı tez,.....tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası</u> :
(Başkan) Doç.Dr.Kerim GÜNDOĞDU	Adnan Menderes Üniv.	
Yrd.Doç.Dr. Elif ALADAĞ	Adnan Menderes Üniv.	
Yrd.Doç.Dr. Esin ACAR	Adnan Menderes Üniv.	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla.....tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ
Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Selim HARMANCI

İmza :

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER 5.SINIF “BİR ÜLKE BİR BAYRAK” ÜNİTESİNDE DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLERİN UYGULANMA DÜZEYİNİN BETİMLENMESİ

Selim HARMANCI
İlköğretim Ana Bilim Dalı(Sınıf Öğretmenliği)
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ
Ocak 2014

Bu araştırma, ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde “doğrudan verilecek değerlerin” sınıfta verilme düzeyini belirlemeyi amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın problemi ve genel amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2011-2012 öğretim yılında Aydın ili Çine ilçesi merkez devlet ilköğretim okulları 5.sınıf öğretmenlerinden seçilen 3 okul ve 3 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Öğretmenin sınıf ortamında Sosyal Bilgiler dersinde “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinde ‘doğrudan verilecek değeri’ nasıl verdiğini incelemek için katılımsız gözlem tekniği uygulanmıştır. Gözlem sırasında gözlemci ayrıca günlük tutarak görüşlerini aktarmıştır. Gözlem yoluyla elde edilen veriler ışığında öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak hem araştırmacı günlüğüyle desteklenen gözlemden elde edilen verilerin güvenilirliğinin artırılması hem de bu verilere ilişkin ek verilere ulaşılması sağlanmıştır.

Araştırmada verilerin analizi aşamasında betimsel analiz gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya ilişkin şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Öğretmenlerin değer eğitimi yaklaşımlarından sadece telkin yöntemini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.
2. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerlerin eğitimini gerçekleştirmek için öğretmenler soru-cevap yöntemi, önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme, model olma, tarihi olaylardan yararlanma, öğretmenin kendi yaşamından örnekler vermesi, diğer kavramlarla ilişkilendirme, öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi, model gösterme, görsellerden yararlanma, güncel olaylardan yararlanma gibi yöntem

ve tekniklerden yararlandıkları görülmüştür. Değer eğitiminde öğretmenlerin kaynak olarak genellikle öğrenci ders ve çalışma kitabını kullandıkları görülmüştür. Ayrıca ünite kazanımlarına bağlı olarak anayasa, bayrak tüzüğü, ödev defteri, amblemler ve şiirler ile interneti kullanmışlardır.

3. Öğretmenlerin öğrencilere verilen değerleri genellikle gözlem yoluyla değerlendirdikleri saptanmıştır.
4. Öğretmenlerin değer eğitimini olumlu buldukları öğretmen görüşleri ile desteklenmiştir. Öte yandan değer öğretiminde karşılaştıkları sorunların en başında ailenin okuldaki değer eğitimini desteklememesi, okul aile arasındaki uyuşmazlık olduğu saptanmıştır. Değer eğitimini etkili bir şekilde öğrencilere verebilmek için uygulamaya yönelik daha çok görsel etkinliklere ağırlık verilmesi, gezi gözlem çalışmaları yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler Dersi, Değerler Eğitimi

ABSTRACT

DESCRIPTION OF APPLICATION LEVEL OF VALUES TO BE GIVEN DIRECTLY IN “ONE COUNTRY, ONE FLAG” UNIT IN FIFTH CLASS SOCIAL STUDIES LESSON

Selim HARMANCI

Department of Primary School (Class Teacher)

Thesis Advisor: Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ

January 2014

This is a descriptive study which aims to specify the application level of “values to be given directly” in the class of Social Studies in the fifth class of primary schools. Qualitative research method has been used for the general purpose and the problem of the study. The study group consists of three school and three class teachers chosen from the fifth class teachers of central state primary schools in 2011-2012 education year in Çine, Aydın.

The technique of unstructured observation has been applied to study how a teacher has given ‘value to be given directly’ in “One Country, One Flag” unit in Social Studies lesson in the classroom environment. The observer has stated his opinion by keeping a diary during observation. In light of the data obtained through observation, it has been accomplished both to ensure the reliability of data obtained from the diary and to attain the additional data by making semi-structured interviews with those teachers.

Descriptive analysis has been carried out in the phase of analysing data in the study.

These results have been reached according to the study.

1. It has been concluded that the teachers are using only indoctrination method of value teaching approaches,
2. It has been observed that the teachers are using methods and techniques such as question-answer method, giving examples from the lives of important people, being a model, using historical events, giving examples from his own life, associating with other concepts, giving examples from students’ own lives, indicating a model, using visuals, using current events to teach the ‘values to be given directly’ in Social Studies in fifth class of primary school. It has been observed that the teachers are generally using the students’ course books and

workbooks as a source while teaching values. Additionally, the constitution, flag statute, assignment book, emblems, poems and internet have been used by the teachers depending on the unit attainments.

3. It has been stated that the teachers assess the values directly given to the students through observation.

4. It has been supported by the opinions of teachers that they have found value teaching favourable. On the other hand, it has been determined that the primary problem faced while teaching values is lack of assistance of parents and disagreement between the school and the parents. It has been concluded that it is necessary to focus on visual activities in practical and arrange observational study trips to give the students value teaching more effectively.

Key Words: Primary School, Social Studies Lesson, Value Education

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans çalışmalarımın başlangıcından bu yana ve bu çalışmanın gerçekleştirilmesinin tüm aşamalarında katkılarından dolayı değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Elif ALADAĞ' a,

Çalışma sürecinde yönlendirmeleriyle katkılarda bulunan Sayın Yrd. Doç. Dr. Soner ALADAĞ' a ve yüksek lisans derslerimde bilgi ve birikimlerini aktaran Sayın Yrd. Doç. Dr. Müslime GÜNEŞ hocama;

Tez çalışmamın okullarda uygulama safhasında bana yüreklerini ve sınıflarını açan değerli meslektaşlarıma, öğrenim hayatımda emeği olan tüm öğretmenlerime;

Her zaman arkamda olduklarını bildiğim, beni yetiştiren bugünlere getiren annem Behice HARMANCI' ya ve babam Sadettin HARMANCI' ya, manevi desteklerinden dolayı kız kardeşim Selda KAYA ve eşi Fatih KAYA' ya;

Bu süreçte sıkıntılara ortak olan hayat arkadaşım, eşim Gülsüm ve birlikte oynayacağımız zamandan çaldığım oğlum Efe' ye sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
EKLER LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	
1. GİRİŞ	1
1.1. Değer Kavramı ve Özellikleri	2
1.2. Değerlerin Sınıflandırması	5
1.3. Değer Eğitimi	8
1.3.1. Ailenin Değer Eğitimindeki Yeri	10
1.3.2. Okulun Değer Eğitimindeki Yeri	11
1.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Değer Eğitimindeki Yeri	14
1.3.4. Öğretmenlerin Değer Eğitimindeki Yeri	16
1.4. Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar	17
1.4.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Telkin Etme Yaklaşımı)	18
1.4.2. Değer Açıklama (Değer Belirginleştirme) Yaklaşımı	18
1.4.3. Ahlâkî Muhakeme	20
1.4.4. Değer Analizi	21
1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi	23
1.6. Problem Cümlesi	24
1.7. Alt Problemler	24
1.8. Araştırmanın Sayıtlıları	24
1.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	24
1.10. Tanımlar	25
İKİNCİ BÖLÜM	
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	
2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	26

2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	33
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	36
3.2. Araştırma Ortamı.....	36
3.3. Araştırmacının Rolü.....	38
3.4. Veri Toplama Araçları.....	38
3.4.1. Gözlem.....	39
3.4.2. Görüşme.....	40
3.5. Verilerin toplanması.....	41
3.6. Verilerin Analizi.....	42
3.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği.....	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM.....	45
-------------------------------	-----------

4.1. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde kullanılan değer eğitimi yaklaşımlarına ilişkin bulgular.....	45
4.1.1. Telkin Yöntemiyle Değerler Eğitimi.....	46
4.1.1.1. Adil Olma.....	46
4.1.1.2. Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na Saygı.....	47
4.2. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve materyallere ilişkin bulgular.....	52
4.2.1. ‘Adil Olma’ değerinin eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve etkinlikler.....	52
4.2.1.1. Model Olma.....	53
4.2.1.2. Model Gösterme.....	55
4.2.1.3. Görsellerden yararlanma.....	56
4.2.1.4. Güncel Olaylardan Yararlanma.....	58
4.2.1.5. Diğer Kavramlarla İlişkilendirme.....	58
4.2.2. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve etkinlikler.....	60
4.2.2.1. Soru-cevap yöntemi.....	60

4.2.2.2. Önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme.....	64
4.2.2.3. Model gösterme.....	66
4.2.2.4. Tarihi olaylardan yararlanma.....	66
4.2.2.5. Öğretmenin kendi yaşamından örnekler vermesi.....	67
4.2.2.6. Diğer kavramlarla ilişkilendirme.....	68
4.2.2.7. Öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi.....	70
4.2.3. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak”	
ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde kullanılan	
materyallere ilişkin bulgular.....	71
4.2.3.1. ‘Adil Olma’ değerinin eğitiminde kullanılan materyaller.....	71
4.2.3.1.1. Adil olma değerinin eğitiminde kullanılan ödev defterine ilişkin	
bulgular.....	71
4.2.3.1.2. Adil olma değerinin eğitiminde kullanılan ders kitabına ilişkin	
bulgular.....	71
4.2.3.1.3. Adil olma değerinin eğitiminde kullanılan amblemlere ilişkin	
bulgular.....	72
4.2.3.2. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde	
kullanılan materyaller”.....	74
4.2.3.2.1. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan	
ders ve çalışma kitabına ait bulgular.....	74
4.2.3.2.2. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde	
kullanılan ‘anayasa’ ya ait bulgular.....	78
4.2.3.2.3. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan	
‘bayrak tüzüğü’ ne ait bulgular.....	80
4.2.3.2.4. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan	
şiirlere ait bulgular.....	81
4.3. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde	
doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde öğretmenler tarafından kullanılan	
ölçme değerlendirme tekniklerine ait bulgular.....	83
4.4. İlköğretim beşinci sınıf öğretmenlerinin ilköğretim I. Kademe sosyal bilgiler	
dersi programında yer alan değer eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerine ait	
bulgular.....	85

4.4.1. 2005 yılında uygulamaya konulan değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerine ait bulgular.....	86
4.4.2. Öğretmenlerin öğrencilere değerleri kazandırırken hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları sorusuna ilişkin öğretmen görüşlerine ait bulgular.....	86
4.4.3. Öğretmenlerin değerleri öğrencilere kazandırma aşamasında kullandıkları değer eğitimi yaklaşımlarına ait görüşlerini içeren bulgular.....	87
4.4.4. Öğrencilere değerleri kazandırma aşamasında öğretmenlerin yararlandıkları kaynaklar hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular.....	87
4.4.5. Öğretmen görüşlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde belirlenen değerlerin kazanımı sürecinde karşılaşılan sorunlara ait bulgular.....	88
4.4.6. Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek değeri öğrencilerin kazanıp kazanmadığını öğrenmek amacıyla yapılan ölçme değerlendirme tekniklerine ilişkin öğretmen görüşlerini içeren bulgular.....	89
4.4.7. Değer kazandırma aşamasında öğretmenlerce yapılan uygulamaların etkili ve eksik yönlerine ait öğretmen görüşlerini içeren bulgular.....	89
4.4.8. Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerler eğitiminin etkililiğinin artırılması için neler yapılabileceğine ilişkin öğretmen görüşlerine ait bulgular.....	91

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	93
5.2. Tartışma.....	95
5.3. Öneriler.....	98
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	98
5.3.2. Yeni Araştırmacılara Öneriler.....	99
KAYNAKÇA.....	100
EKLER.....	105
EK - 1 : Araştırma İzin Formu.....	105
EK - 2 : Uygulama Yapılması Planlanan Okullar Listesi.....	106
EK - 3 : Öğretmen Görüşme Formu.....	107
EK - 4 : Araştırmacı Notları Örneği.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	109

EKLER LİSTESİ

- EK - 1 : Araştırma İzin Formu**
- EK - 2 : Uygulama Yapılması Planlanan Okullar Listesi**
- EK - 3 : Öğretmen Görüşme Formu**
- EK - 4 : Araştırmacı Notu Örneği**

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Spranger'e göre değerlerin sınıflandırılması.....	6
Tablo 1.2.Akbaş'ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması.....	8
Tablo 1.3. İlköğretim 4.sınıfta doğrudan verilecek değerler tablosu.....	15
Tablo 1.4. İlköğretim 5.sınıfta doğrudan verilecek değerler tablosu.....	15
Tablo 3.1: Araştırmaya katılan öğretmenler hakkındaki kişisel bilgiler tablosu.....	37

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
AN	: Araştırmacı Notu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Eğitim ve öğrenme bireylerin, toplumların ve dünyanın gelişimi açısından çok önemli kavramlardır. Bütün dünyada meydana gelen hızlı değişim, bireyleri ve toplumları derinden etkilemektedir. Değişimin gerisinde kalmamanın temel koşulu, donanımlı olmaktır. Bireylerin kendilerini sadece bilişsel açıdan donanımlı hale getirmeleri elbette ki yeterli olmayacaktır. Bu durum bireylerin sadece bilgi yükünün altında ezilmelerine neden olacaktır. O halde bu durumun önüne geçmek amacıyla bireylerin hem bilişsel hem de duyuşsal açıdan tatmin edilmesi ve donanımlı hale getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle birbirinden ayrı düşünülemez ve geleceğin belirleyicisi konumundaki eğitim ve öğretimin duyuşsal boyutuna ilişkin daha fazla çabanın gösterilmesi gerekli görülmektedir. Özellikle bilişsel hedeflere yönelmiş eğitim öğretim faaliyetlerini işlevselliğinin, duyuşsal boyuta biraz daha önem verilmesiyle sağlanabileceği ifade edilebilir. Bu durum öğrenmenin duyuşsal boyutuna ya da duyuşsal öğrenme konusuna ilişkin çalışmaları zorunlu hale getirmektedir (Gömleksiz ve Kan, 2012: 1160).

Duyuşsal alan ilgi duyma ve dikkat etme ile başlayan çok yönlü bir değer sistemi ve yaşam felsefesi geliştirmeye kadar uzanan özellikleri kapsamaktadır. Bu özellikler bizi biz yapan değerlerimizdir. Çünkü biz değerlerimize göre yaşarız. İnsan olmak değerlere sahip olmak demektir. Değerler, inançlar ve tutumlar sosyal çevrede öğrenilir. Değerlerin çoğu bağımsız olarak gelişmez (Sezer, 2008: 12. Akt. Özen, Güleriyüz ve Bulut Özen, 2012: 279).

Sönmez' e göre ise (2010: 97) tutum, inanç ve değerler duyuşsal alanın "Değer Verme" basamağının kapsamı içinde yer almaktadır. Dolayısıyla değerler kavramı duyuşsal alanı oluşturan boyutlardan birisidir.

Hızla değişen günümüz dünyasında insanlar gözle görülebilen maddi farklılaşmalara kolay uyum sağlarken, toplumsal ve psikolojik dönüşümlere uyum sağlamada aynı oranda başarılı olamamaktadırlar. Hele karakter gelişimi henüz tamamlanmamış olan gençlerde ve çocuklarda bu uyum süreçleri daha gecikmeli ve sıkıntılı yaşanmaktadır. Bu sıkıntıların aşılmasında en etkin yollardan birisi, genç nesilleri içinde yaşadıkları toplumla kaynaştıracak değerlerin kazandırılmasıdır. Değer

eğitimi, değişen dünyada bireylerin kendi kültürel ve toplumsal yargularıyla birlikte evrensel değerleri kazanmasını ve yaşanabilecek sıkıntılara karşı hazırlıklı olmasını öngörmektedir (Doğan, 2007: 630).

Eğitimleri süresince; öğrencilere, sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayış, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal kazanımları elde edememelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkânsız hale gelecektir. Bu durum, değerler eğitiminin okullarımızda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır (Yazıcı, 2006: 499).

Okulların görevlerinden biri, okul programlarında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, onların ahlak  gelişimine katkıda bulunmak ve karakterini olumlu yönde etkilemektir. Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansever olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değeri içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri değerler ile öğrencilere nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş, 2008: 9-10).

1.1. Değer kavramı ve  zellikleri

Değerler, insanların bütün yaşamı süresince davranışlarını yönlendirmede etkili olan ve hayatını şekillendirmesinde önemli olan ögelerdir. Değerler, insan davranışlarını açıklamada büyük öneme sahip olduğu için birçok sosyal bilimci tarafından daima dikkat çekmiş ve ilgi konusu olmuştur (Yel ve Aladağ, 2009: 118).

Değer kavramının literatür taramalarında birden çok tanımına rastlanmıştır. Bu tanımlardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

Değer, ‘‘Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi ögelerin bütünü’’ olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2013).

İlköğretim Sosyal Bilgiler programında ise değer, ‘bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için

üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır' şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2009).

Çelikkaya'ya göre (1996:168) değer; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler olarak tanımlanmıştır.

Sosyolojik anlamda değer "bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş, ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançları" olarak tanımlanmaktadır (Kızılçelik ve Erjem, 1992: 99).

Değer, arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu demektir. Değerler, ideal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir. Diğer bir tanımla, değer, bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir (Aydın, 2010: 1).

Hill ise (1994: 7) değerleri, bireylerin ve toplumların neyi değerli bulacakları, nasıl yaşayacaklarına karar vermede bağımlı oldukları belirli davranışlar, tecrübeler ve amaçlar olarak tanımlamaktadır.

Değerlerin literatürdeki birçok tanımı incelendiğinde 5 ortak özellik ortaya çıkmaktadır (Schwartz ve Bilsky, 1987). Değerler;

- a) Kavramlar ya da inançlardır.
- b) İstenilen ifadeler ya da davranışlar hakkındadır.
- c) Özel durumların ilerisindedir.
- d) Davranış ya da olayların seçimi ya da yönlendirilmesine rehberlik eder.
- e) Değerler taşıdıkları öneme göre sıralanırlar (Akt: Aladağ, 2009).

İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4. ve 5.sınıf programında da değerlerin özellikleri 5 maddede sıralanmıştır:

- 1.Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- 2.Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.

3.Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.

4.Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

5.Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir (MEB, 2009).

Değerler doğru ve yanlış ayırmaya yarayan temel inançlardır. Hayata denge ve anlam katarak, toplumu oluşturan bireylerle birlikte yaşamamıza imkan tanırırlar. Değerler bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltirler. Değerler doğuştan getirilmeyip gözlem ve etkileşim sonucunda yaşayarak öğrenilirler (Bostrom,1999: 3).

Değerler herkes için iyi, herkes için arzulanır olma özelliğine sahip ve toplumlar arası geçerliliği olan özelliklerdir. İnsanların çoğunluğu tarafından üzerinde uzlaştıkları ve paylaşılan gerçek davranış standartlarıdır. Ahlaki değerler davranış biçimleriyle ilgilidir ve odak noktası kişiler arasındadır. Değerler ayrıca, bireyin süregelen eylemlerine yol gösteren standartlar olarak işlev görürler. Sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri doğru şeyleri yapmaya yönlendirir. Ayrıca onaylanmayan davranışları engelleme işlevi görür ve yasaklanmış davranışların neler olduğuna işaret eder. Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli etkenlerden biridir (Ferdah, M. Akt. Aydın, 2010: 2).

Değerler, bir yandan bilişsel süreçleri, bireysel tutum ve davranışları etkilerken, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunur ve onları yansıtır. Değerler dinamiktir; hem toplumdan topluma, hem de zaman içinde değişir (Aydın, 2010: 4).

Değerler, bireylerin kendileri ve başkalarıyla ilgili davranışlarına yön verip, davranış kılavuzu görevi yapmaktadır. Her birey kendisi için önemli sayılan değerler için çaba sarf etme olanağına sahiptir. Herkes sosyal çevresinde hangi davranışın daha geçerli olduğuna hangisinin geçersiz olduğuna ilişkin önceden belirlenmiş yerleşmiş değer yargıları ile karşılaşır. Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış ayırt ederek kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beil, 2003: 13-14).

Toplumsal yaşamın düzenli işleyişi için yasalara uymak yetmez. Bunun yanı sıra ortak değerlerin, görenek ve geleneklerin toplumsal yaşam için birleştirici gücüne de gereksinim vardır. Başka bir deyişle, insancıl değerler olmadan toplum çarkı dönmez.

Bütün dinler ve toplumsal yasalar adam öldürmeyi, hırsızlığı, başkasının hakkını çiğnemeyi günah ve suç saymışlardır. Ancak doğruluk, konukseverlik, hoşgörü, güçsüzlere el uzatma, sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler sadece yasa gücüyle insanlara benimsetilemezler. Toplumsal ilişkiler, insanların tek tek ve toplu halde insancıl değerlere bağlılığı ölçüsünde ve bu değerleri içselleştirmeleri ile düzenli olarak yürür (Yörükoğlu, 2003: 221).

İnsan, yaşamında, kendi değerlerinin etkisinde ve bu değerlerin ışığında doğruya, güzele, iyiye karar verebilmektedir. Değerler insanların hem maddi evrenleriyle hem de birbirleriyle kurdukları ilişkilerde nasıl davranacakları ile ilgili birtakım kuralların belirlenmesinde de kaynak olurlar (İsen ve Batmaz, 2002: 20).

Aydın'a göre (2011: 42) değerlerin en önemli işlevi, sosyal hayatı biçimlendirmeleri, felsefi bir ifadeyle determine (belirleme) etmeleridir. Esasen hukuk, din, dil, sanat gibi tüm kültürel varlık olguları bir değer yapısının gerçekleşmesidir.

Değerler, kişiler üzerinde kimi zaman öyle güçlü baskı yapar ki, sonunda kişiler o değerlere uyarlar. Toplum belli bir hareketi genel olarak onaylar ya da onaylamazsa bu durum o hareketin doğru veya yanlış, uygun ya da uygunsuz olduğunu gösterir (Fichter, 2006: 171).

Gudmundsdottir'e göre (1991) değerler, kültürel bilgidir; kültürün öğeleri üzerine kurulur ve her zaman bir seçimi vurgular. Toplumdaki bireyin o değerleri korumasına veya göz ardı etmesine paralel olarak değerler, ya zamanla kaybolur ya da bir sonraki nesle aktarılarak yıllarca devam ettirilirlir. Değerlerin yıllarca devam etmesi ve kalıcı olması, onların insanlarca içselleştirilmesine ve genel kabul görmesine bağlıdır. Değerler, bize neyi yapmamız gerektiğini kesin olarak söylemezler, ancak yapılacak olan doğru şeyler için rehberlik ederler (Akt. Akbaba - Altun, 2003: 8).

Tanımlar ve değerlerin özellikleri göz önüne alındığında değerlerin, bireylerin davranışlarına rehberlik ettikleri, toplumdaki dayanışmayı artırdıkları, kurallara kaynaklık ettikleri ve toplumsal yaşama katkıda buldukları söylenebilir.

1.2. Değerlerin Sınıflandırması

Bu bölümde değerlerin kazandırılması aşamasında en çok kabul gören sınıflandırmaların birkaçına yer verilmiştir.

Spranger, değerleri altı temel gruba ayırmıştır. Bunlar: estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarıdır. Bu değer grupları daha sonraki yıllarda Alport ve arkadaşları tarafından bir ölçeğe dönüştürülmüştür (Akbaş, 2004: 30–31 Akt. Yazıcı, 2006: 502).

Tablo 1.1.: Spranger’e göre değerlerin sınıflandırılması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Kaynak: (Yazıcı, 2006: 502)

Kişinin sahip olduğu değer sayısının, onun biyolojik ve sosyal olarak bir araya getirdikleriyle ve ihtiyaçlarıyla eşit ya da sınırlı olduğu söylenebilir. Rokeach, buradan yola çıkarak iki tür değerden bahseder: Amaç değerler ve araç değerler (Rokeach, 1973. Akt. İşcan, 2007: 23).

Amaç Değerler: *Kişisel değerler ve sosyal değerler.* Tercih edilen hedeflerdir. Amaç değerlerin odak noktası, kişi merkezli ya da toplum merkezli, özedönük ya da kişiler arası olabilir (Mutluluk, aile güvenliği, rahat yaşam, dünya barışı vb.).

Araçsal Değerler: *Ahlaki değerler ve yeterlik değerleri.* Tercih edilen davranış kalıplarıdır. Ahlaki değerler kavramı, büyük ölçüde değerler kavramından daha dar kapsamdadır. Aslında ahlaki değerler, davranış tarzına işaret eder, varoluş durumlarıyla ilgili olan değerleri içermez. Araç değerleri yeterlik ya da kendini gerçekleştirme değerleridir ve kişilerarası olmaktan çok kişiseldir. Bu değerler doğruluk dürüstlikle ilgili görünmemektedir. Örneğin bir kişi dürüst olarak davranıyor, sorumluluk alarak yol gösteriyorsa, bu kişi ahlaklı davranıyor demektir; ancak kişi mantıklı, zekice ve

yaratıcı bir biçimde davranıyorsa yeterli bir biçimde davranıyor demektir. Burada, tüm amaç ve araç değerlerin karakter için gerekli olması istenebilir mi sorusu oluşmaktadır. Amaç değerlerden daha fazla araç değerlerin katkısının olduğu ve araç değerlerde de en fazla katkıyı yeterlikle ilgili olanlardan çok, ahlak ile ilgili olanların sağladığı öne sürülebilir (İşcan, 2007: 23).

Psikoloji yazınının yanı sıra konu ile ilgili felsefi ve dinsel yazından da yararlanan Schwartz (1992), belirlediği 56 değeri 10 temel tipe ayırmıştır. Sözü edilen 10 temel tip ve 56 değer şöyle sıralanmıştır (Akt. Yalar, 2010: 22)

Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü. *Değerler:* Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek ve insanlar tarafından benimsenmek.

Başarı (Achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi. *Değerler:* Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak ve zeki olmak.

Hazcılık (Hedonism): Bireysel zevke, hazza yönelim. *Değerler:* Zevk, hayattan tat almak.

Uyarılım (Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı. *Değerler:* Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak ve heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.

Özyönelim (Self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık. *Değerler:* Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak ve kendisine saygısı olmak.

Evrenselcilik (Universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve tüm doğanın iyiliğini gözetmek. *Değerler:* Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak ve iç uyum.

İyilikseverlik (Benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme. *Değerler:* Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat ve anlamlı bir hayat.

Geleneksellik (Tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık. *Değerler:* Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak ve dünyevi işlerden el ayak çekmek.

Uyma (Conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması. *Değerler:* Kibarlık, itaatkar olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek ve kendini denetleyebilmek.

Güvenlik (Security): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği. *Değerler:* Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu ve sağlıklı olmak (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000. Akt. Yalar, 2010: 22-23).

Akbaş ise (2004: 91–102) Türk Milli Eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinde hangi düzeyde gerçekleştiğini tespit ettiği çalışmasında Milli Eğitimin Temel Amaçları içerisinde yer alan değerlerin olduğu bir liste oluşturmuştur. Bu değerleri aşağıdaki şekilde kategorize etmiştir (Akt. Yiğittir ve Öcal, 2010: 410).

Tablo 1.2.: Akbaş'ın Milli Eğitimin Duyuşsal Amaçlarını İçeren Değer Sınıflandırması

Değer Grupları	Değer örnekleri
Geleneksel	Ulusal güvenlik, yardımsever olmak, aile güvenliği, tutumlu olmak, güvenilir olmak, hayatın verdiklerini kabul etmek
Demokratik	Saygılı olmak, kibar olmak, hoşgörülü olmak, işbirliği yapmak
Çalışma-İş	Çalışkan olmak, azimli olmak, girişimci olmak, sorumluluk sahibi olmak
Bilimsel	Araştırmacı olmak, yaratıcı olmak, meraklı olmak, bilimsel olmak, eleştirel olmak
Temel	Estetik, sağlıklı olmak, çevreyi korumak, temiz olmak

Kaynak: (Yiğittir ve Öcal, 2010: 410)

1.3. Değer Eğitimi

Günümüzde her şey hızla ve sürekli değişim içindeyken, bu durumdan Türk toplumunun değerleri de payını almakta ve hatta değişimin çok ciddi boyutta olduğu görülmektedir. Bu değişim, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde etkili olmakta, bunun sonucu olarak da ailelerin işi gittikçe zorlaşmaktadır. Bir toplum değerlerinden uzaklaşmışsa, değerleri ile olan bağı kopmuşsa o toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Günümüz toplumunda da şiddet, sorumsuzluk, saygısızlık, hırsızlık, dolandırıcılık, sigara ve alkol kullanımı, madde bağımlılığı, kurallara uymama, bencillik, argo kelimelerin kullanılması vb. gibi birtakım değerlerden yoksun olumsuz

davranışların giderek yaygınlaşmasına engel olmak amacıyla; gençlere sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörü, duyarlılık, çalışkanlık gibi değerlerin kazandırılmasında değer eğitimi bir zorunluluk olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında değerler eğitimi kavramı daha fazla önem kazanmakta ve bu kavram olumlu değerlerin uygun yöntem, teknik ve stratejiler kullanılarak öğretilmesini içermektedir (Aladağ, 2009: 16-17).

Değerler öğretilbilir ve öğrenilebilir olgulardır. İnsan değerleri bilmiş olarak doğmamaktadır. Değerlerin değişik toplumlarda değişik şekiller alması ve farklı olarak değerlendirilmesi de onların sonradan öğrenilmiş olduğunu gösteriyor. Biz hangi durumda nasıl davranmamız gerektiğini, içinde yaşadığımız toplumun yetişkin bireylerinden veya yaşitlarımızdan öğreniyoruz. Şu hâlde değerler her şeyden önce bir eğitim konusudur. Bu eğitim, sadece okullarda verilen derslerden ibaret değildir. Bir bakıma, bütün toplumu bir okul ve her insanı da bu okulun hem öğretmeni hem de öğrencisi sayabiliriz (Aydın, 2010: 4).

Değer eğitimi ile ilgili literatür incelendiğinde çok farklı tanımlarla karşılaşılmaktadır. Australian Government Department of Education, Science and Training (VES, 2003, 2) tarafından yayınlanan raporda değerler eğitimi ile ilgili iki tanım verilmiştir.

1. Değerler eğitimi kimilerine göre değerlerin açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme girişimidir.
2. Kimilerine göre ise doğrudan yada dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onların bireysel ve daha geniş bir toplumun üyesi olarak davranabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri empoze edebilmektir (Akt.Uçar, 2009: 26-27).

Aydın'a göre (2010: 5), insanın fiillerini devamlı olarak doğruluk şartlarına uydurmak, bu doğru ve düzenli hareketleri güzel alışkanlıklar, yüksek karakterler hâlinde elde etmek değerler eğitimidir.

Karakter eğitimi konusunda birçok çalışması bulunan Lickona (1992) değer eğitiminin demokratik bir toplumun başarısı için temel olduğu görüşündedir. Ona göre demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi ise, insanlara önce adil ve özgür bir toplum sağlamalıdır. Bunun anlamı ise insanın en azından "iyi" olmasıdır. Demokrasiyi anlayan ve ahlaki boyutuyla hemfikir olan insanlar, diğerinin haklarına saygı, kanunları kabul, kamu yaşamına gönüllü katılım ve toplumun iyiliğiyle ilgilenirler (Akbaş, 2008: 10).

Tezgel'e göre (2006), değerlerin eğitimle verilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada eğitimin en önemli işlevi olan kültürel mirasın geleceğe aktarılması, toplumsal kalkınma ve bireyin toplumun bir üyesi olması için sosyalleştirilmesi, değerlerin öğretilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Değer eğitimiyle, öğrencilere popüler kültürün dışında yer alan yüzlerce yıllık insani değerler bilgisinin sunulması ve bu birikimler ışığında kararlar almaları sağlanabilmektedir (Akt. Aladağ, 2009: 20).

1.3.1. Ailenin Değer Eğitimindeki Yeri

Değerler eğitiminin amacı, bireyin değerlere bağlı bir kişilik geliştirmesini sağlamaktır. Bireyin değerlerle donanması ancak eğitimle mümkündür. Bireyin eğitilmesi, bireyin içinde yer aldığı diğer ortamlarda yani aile, toplum, devlet, iş vb. alanlarda yüksek değerlerin hâkim olmasını sağlayacaktır. Burada en büyük sorumluluk çocuğun ilk ve en önemli çevresi olan aileye düşmektedir (Aydın, 2010:6).

Değerlerin oluşması ve yerleşmesi gelişimin erken dönemlerinde ailede kazanılmaya başlanır ve kişiliğin oluştuğu dönemlere kadar devam eder. Çocuklarda temel değerleri geliştirmek ilk önce anne ve babaların daha sonra eğitimcilerin görevidir. Çocukta yanlış gelişmiş bir değeri arzulanan başka bir değerle değiştirmek, yeni bir değeri yerleştirmekten çok daha zordur (Balat, 2004: 18-20).

Doğanay'a (2009: 233) göre ne zaman değer eğitimi verilmelidir sorusunun yanıtı her zamandır. Ancak küçük yaşlarda kişilik şekillenmesinin temelleri olduğundan ilk yılların önemi daha büyüktür. Okula gelmeden önceki yıllarda çocukların sorumluluğu daha çok ailede olduğundan, ailenin değerlerin kazandırılmasındaki rolü de doğal olarak artmaktadır.

Güngör'e (1995: 216) göre de ailenin ahlaki eğitim üzerindeki rolü, okulun rolünü daima aşmaktadır. Çünkü okul, daha çok bilgi verir, ahlaki eğitim konusunda da bir takım telkin ve tavsiyelerde bulunur. Oysaki ahlak, sadece bilgiye değil, aynı zamanda duygu ve hareket unsurlarına dayanmaktadır. Ahlaki davranışı aile her bakımdan kontrol eder. Hayatın daha büyük kısmının, bilhassa ilk yıllarda, okulda değil evde geçirildiği hatırlanacak olursa, ailenin rolü daha iyi anlaşılacaktır.

Sonuç olarak, değerlerin bireyde doğuştan getirilmeyip sonradan kazanıldığı düşünüldüğünde çocuk için değerlerin eğitiminde ailenin model olması çocuğun karşılaştığı ilk kurum olması bakımından önemlidir. Aile fertlerinin eğitim düzeyleri

değer yargıları ile ilişkili olduğundan çocuğun sahip olduğu değerler ailenin kabul ettiği değerler olacaktır. Okul öncesine kadar çocuk aile tarafından belli değerleri edinmiş olarak gelecektir. Çocuğun değerleri ailesinden daha çok gözlem yoluyla öğrendiği, ailenin çocuğa değerleri verirken ise telkinde bulunma yolunu seçtiği söylenebilir.

1.3.2. Okulun Değer Eğitimindeki Yeri

Birçok insan, ailede ve aile çevresinde değerlerin geliştiğine inanır. Ancak günümüzde ailede değişimler gözlenmektedir. Artık günümüz ailelerinde anneler de çalışmaktadır. Ayrıca birçok çocuğun annesi, çocuk okuldan eve döndüğünde evde olmamaktadır ve parçalanmış ailelerin sayısı artmaktadır. Annenin çalışması, babanın tüm gün evde olmaması, ailelerin parçalanması ailedeki iletişimi ve paylaşımı azaltmaktadır. Eğer değerler yaşamımızı temsil ediyor ve yönlendiriyorsa, yaşamımızda bir farklılık oluşturuyorsa, çocuklarda değerlerin gelişimi ile ilgilenmek gerekir. Medya (televizyon, radyo, basın) aracılığıyla çocuk, sayısız şeyler görüp duymaktadır, her saat anlamsız, suç ve şiddet ağırlıklı olaylarla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bunlar sonucunda neyin iyi ve kötü, neyin doğru ve yanlış olduğu hakkında, çocukların yaşamında bir karmaşa ortaya çıkmaktadır (Raths, Harmin ve Simon, 1966 Akt. İşcan, 2007: 30).

Okullarda verilecek etkili değerler eğitimi, bu karmaşayı çocuk açısından gidermeyi amaçlamalıdır.

Ryan ve Bohlin'e göre (1999), ailede temeli atılan değer eğitiminin pekiştirilmesi, yeni değerlerin kazandırılması ve bu değerlerin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi okul sayesinde mümkün olmaktadır. Okulda değerler, eğitim öğretim programının içinde sosyal yaşamın bir parçası olarak verilir. Okullar, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarını etkileyebilmelidir. Okul, programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmeli, ahlaki gelişime, karakter ve benlik saygısına olumlu yönde tesir etmelidir. Çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, öğrencilerine iyi tercihler yapabilmek için seçenekler gösterebilmeli ve aynı zamanda bu tercihleri yapabilme stratejilerini ve amaçlarını sunabilmelidirler (Uçar, 2009: 33).

Değer eğitimi yaparken, sınıfı, sabah anonsunu, informal olarak öğrenci koridorlarını, program dışı aktiviteleri, öğle yemeğini, servisi, velilerle ve toplumla

yapılan işbirliğini kullanmak mümkündür. Kısaca herkes, her yerde genç insanları etkileyecek fırsatlar sunabilir. Okulda değer bir bütün olarak bulunur. Otobüs şoförlerinin doğru davranışı, kafeterya da çalışanların öğrencilere “lütfen ve teşekkür ederim” kelimelerini kullanması birçok değeri teşvik eder. Diğerine saygı, kendi masasını temiz tutma, çantasını kendisine ait yere koyma bunlar okulun değer eğitimini olumlu yönde etkiler (Ryan, 1999:157; Kirschenbaum, 1995:6 Akt. Akbaş, 2004: 62).

Bilindiği gibi, eğitimin amaçlarından birisi de toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktarmaktır. Bu aktarım, hazırlanan programlar yoluyla açık veya kapalı şekilde gerçekleştirilmektedir. Bu noktada eğitimciler; programların hazırlanmasında ve bu değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu sebeple hangi değerlerin veya değerler sisteminin aktarılacağı ne şekilde aktarılacağı, eğitimcilerin bunu gerçekleştirirken nasıl davranacağı belli etik ilkelere bağlanmalı ve eğitimciler bu etik ilkeleri içselleştirmelidirler. Çünkü eğitim işi değerlendirmeyi, yargıyı ve seçimi gerektirdiği için belli değerlerin olduğu, olması gerektiği açıktır. Değerlerden arındırılmış ve değerleri kapsamayan bir eğitim olamayacağından, “Neyin doğru? Neyin yanlış? Neyin öğretmede öncelikli ve önemli olduğu?”nu vurgulamada eğitimcilere rehberlik edecek ilkelerin olması gerekmektedir. Bu sebeple de okul yöneticileri ve öğretmenlerin çalışma değerleri ile ilgili araştırmaların yapılması gereklidir (Akbaba-Altun, 2003: 10).

Öğretmenlerin yanı sıra bir ortam olarak okul, değerlerin edinilmesinde önem arz etmektedir. Çocuk, okul sayesinde arkadaş ortamı edinir ve bu ortamda farklı ve yeni şeyler öğrenir. Arkadaş edinebilmek için birtakım kurallara uyması gerektiğini arkadaş ortamı tarafından kabul görmüş değerleri benimsemesi gerektiğini anlar. Ailesinin vermeye çalıştığı ama onun öğrenmek istemediği değerlerin eğer çevre tarafından kabul görmek istiyorsa benimsenmesi gerektiğini anlar. Grup oyunlarında çocuk, mensup olduğu (taraf olduğu) grubun çıkarlarını kendi çıkarlarından önde tutmak zorundadır. Böylelikle çocukta mensubiyet ve fedakârlık duyguları gelişir ve pekişir. Oyun içerisinde kazanılan, kendi haklarını koruma, başkalarına saygı, işbirliği ve paylaşma, kurallara uyma, mensubu olduğu grubun çıkarlarını koruma ve kollama, toplum kültürünü öğrenmek gibi nitelikler, aslında toplumsal hayatın gerektirdiği şeylerdir ve çocukların ilerideki hayatlarında topluma uyumlu olarak yaşamalarını sağlayan, öğreten sosyal değerlerdir. Bu nedenle oyun belki de eğitimden önce bireyleri

sosyalleştiren en önemli olaydır, gelecek hayata hazırlık egzersizleridir (Hazar, 1996: 15).

Okullardaki değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmaktır. Diğer bir amacı ise “her öğrenciyi hem ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamak, hem de “iyi insan”, “iyi vatandaş” olmalarını sağlamak için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırıp, onları kendi ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmektir. Bu birinci amaç, yani, “öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturmak”, esasen eğitimin en temel amacıdır. Zira o olmadan, belirlenmiş diğer amaçlara ulaşılsa bile çok fazla bir anlam ifade etmez (Aydın, 2010: 7).

Son yıllarda ülkemizde, karakter eğitimi, değerler eğitimi çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalardan biri de “Yaşayan Değerler Programı”dır. Bu çerçevede, bazı okullarda bu çalışmalara, anne-babaların da katılımını sağlamak amacıyla veli toplantıları ve seminerleri yapılmaktadır. Öğrencilere yönelik yapılan çalışmalarda; okulda her ay için bir değer belirlenmekte ve o ay içinde bu değer işlenmektedir. Bazen ayın değerini yaşama biçimi ya da mesleği ile temsil edebilecek ünlü konuklar davet edilerek sınıf seviyelerine göre sohbet toplantıları düzenlenmektedir. Her sabah hazırlanma saati olarak adlandırılan 10 dakikalık sürede sınıf öğretmenleri sınıflarında o ayın değeri hakkında sorular sorarak öğrencilerin düşünüp tartışmalarına ortam hazırlanmaktadır. Yaparak, yaşayarak öğrenmenin etkisi düşünülerek öğrencilerin drama yoluyla değerleri özümsemeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayın değeri ile ilgili kısa hikâyelerin sınıfta okunması, resim yapmaları, kompozisyon yazmaları sağlanmaktadır. Ayın değeriyle ilgili duvar gazeteleri çıkarılmaktadır. Öğretim yılı başında veya her aybaşında öğretmenler toplantı yapıp programla ilgili uygulama önerileri alınmaktadır (Aydın, 2010: 8).

Çocuklarımıza değerlerimizin okullarda öğretilmesi sağlıklı bir toplum oluşturmak açısından son derece önemlidir. Onlara Matematik ve Türkçe derslerini öğretmek ne kadar önemliyse değerleri öğretmek de o kadar gereklidir. Öğretimin sadece bilişsel yani zihinsel öğrenmelerle sınırlı kalmayıp, öğrencilerin duygu, tutum, değer, inanç gibi duyuşsal davranışların hepsinin geliştirilmesi yani eğitimin bütünselliğini tamamlayan unsurlardan biri de değerler eğitimidir (Aydın, 2010: 8).

1.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Değer Eğitimindeki Yeri

Sosyal eğitim; bireylerin kendini, fiziksel ve sosyal çevresini anlaması, onlara karşı olumlu tutum ve değerler geliştirmesi; anlayışı ve sahip olduğu tutum ve değerler doğrultusunda eylemlerde bulunabilmesi için, zihinsel, duyuşsal ve devinimsel olarak olgunlaşmasına yardımcı olmaktır. Sosyal bilgiler eğitiminin genel amacı bireylere öncelikle kendini ve fiziksel ve sosyal çevresini anlamalarına yardımcı olmaktır. Ayrıca bireylerin kendilerine ve sosyal- fiziksel çevrelerine karşı olumlu değer ve tutumlar geliştirmektir. Daha sonra ise, bireylerin sahip oldukları bu bilgi ve değerleri eyleme dönüştürebilmelerine yardımcı olmaktır (Doğanay, 2009: 226).

Sosyal bilgiler eğitiminin, bireylere demokratik değer, tutum ve inançlar geliştirme, var olan değerlerinin farkına varma ve bunların diğer insanlarla ve çevreleriyle etkileşimlerini nasıl etkilediğinin bilincine varmalarına yardımcı olma sorumluluğu vardır (Doğanay, 2009: 230).

Sosyal bilgiler dersinin konusu insanlar, toplumlar, kurumlar arası ilişkiler, olduğuna göre öğrencilerin toplumsal yaşama hazırlanması, onlara toplumun değerlerinin kazandırılması diğer derslerin yanında değer öğretiminde sosyal bilgiler dersini öne çıkarmaktadır. 2005 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4. ve 5. sınıf programında değerlerin öğretilmesine daha da önem verilmiş, verilmesi planlanan değerler sınıflar bazında ayrı ayrı belirlenmiş ve nasıl verilmesi gerektiğine dair programda açıklamalarda bulunulmuştur.

Buna göre sosyal bilgiler programında verilmesi planlanan değerler; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir (MEB, 2009: 34)

Tablo 1.3.:İlköğretim 4.sınıfta doğrudan verilecek değerler tablosu

4. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
BİREY VE TOPLUM	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü
KÜLTÜR VE MİRAS	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatansverlik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğa sevgisi
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	Temizlik ve Sağlıklı olmaya önem verme
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Bilimsellik
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Yardımsverlik
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Bağımsızlık
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Misafirperverlik

Kaynak: (MEB, 2009:34)

Tablo 1.4.: İlköğretim 5.sınıfta doğrudan verilecek değerler tablosu

5. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
BİREY VE TOPLUM	Sorumluluk
KÜLTÜR VE MİRAS	Estetik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğal çevreye duyarlılık
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Çalışkanlık
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Akademik dürüstlük
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Dayanışma
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Tarihsel mirasa duyarlılık

Kaynak: (MEB, 2009:35)

1.3.4. Öğretmenlerin Değer Eğitimindeki Yeri

Etkili bir değer eğitiminde ana konulardan birisi öğretmenin rolüdür. Bütün öğretmenler, denetimleri altındaki öğrenci davranışlarını kontrol etmek için ahlaki sorumluluğa sahiptir. Öğretmen sınıfta neyin iyi neyin kötü olduğunu öğrenciye göstermelidir. Öğretmenin bunu yaparken örnekler verme, öğrencilerin davranışlarını onaylayıp onaylamadığını işaret ederek, sebeplerini açıklaması sorumluluğunun gereğidir (Akbaş, 2009: 404-405).

Öğretmenlerin sınıfta değer öğretiminden kaçınması mümkün değildir. Çünkü öğretmenler sınıfta söyler, yapar, çalışır ve tartışırlar. Bu etkinlikler sırasında davranışlarıyla rehberlik yapar ve değerlerini yansıtır. Bu nedenle öğrenciler, öğretmenlerinin neyi önemli, neyi değerli bulduğunu ve kendilerine saygılı olup olmadıklarını bilirler. Öğretmenler okulda öğrencilere sadece program kapsamındaki bilgileri değil, aynı zamanda neyin iyi, neyin doğru olduğunu da öğretmektedirler. Öğretmen derste sadece bir konuyu öğretmekle kalmaz, öğrencilerin karşısına karakteri ve benliğiyle çıkar (Akbaş, 2009: 404).

Öğretmen, okul içi ve okul dışında tavır ve davranışlarıyla öğrencisine örnek bir model olmak zorundadır. Öğretmen, okulda eğitim-öğretim faaliyeti yaparken kendi bilgi ve becerisinin yanında değer yargılarını öğrencilerine aktarır. Bu süreç içerisinde öğretmenlerin sahip oldukları değerler önem kazanmaktadır (Aktepe ve Yel, 2009: 608).

Öğretmenler konularından dolayı, öğrencilerinin değer eğitimleri ile ilgili olumlu kararlar verebilmeleri için onlara yardım etmede elverişli bir duruma sahiptirler (Suh ve Traiger, 1999 Akt. Yazıcı, 2006: 508). Ancak öğretmenin, kendisinde öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerler yoksa ya da bu değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağını bilmiyorsa; öğretmen değerler eğitimi alanında, öğrencilere iyi bir model değil, tam aksine öğrencilerde bulunan mevcut değerlerin bile körelmesine ve hatta ortadan kalkmasına sebep olabilecek kötü bir model olabilir (Yazıcı, 2006: 508).

Değerler öğretimi aşamasında, aşağıda verilen tavsiyelerin dikkate alınması öğretmenlerden kaynaklanabilecek olumsuz etkilerin en aza indirilmesini sağlayabilir:

- Öğrencinin bilgisi, davranışı ve hisleri üzerine odaklanarak eğitim faaliyetlerini yürütmek,
- Şeref, onur, erdem ile ilgili örnekler kullanarak içerik seçimi ve değerlerin yansıtılmasını cesaretlendirmek,

- Alıntılar, sözler kullanmak,
- Öğrenciler için açık iletişim, tutarlılık, içtenlik ve yüksek beklentiler sağlamak,
- Öğrencileri toplumsal hizmetlerde bulunmaya teşvik etmek,
- Öğrencilerin heterojen gruplarda müşterek bir şekilde işbirliği yapmalarını sağlamamak,
- Etik, ahlâkî olmayan ve saygısız davranışları düzeltmek,
- Öğrencileri uğraştıracak özen gerektirecek işlerde ve erdemli davranışlar sergilediklerinde övgü veya takdir yoluyla onları desteklemek,
- Pozitif kişisel örneklerle iyi bir model olmak,
- Öğretmek, vaaz vermemek (Titus, 1994 Akt.Yazıcı, 2006: 509).

Halstead'e göre (1996: 11) derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılacak yöntem ve teknikleri ise: Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri ile drama, proje çalışması, uygulamalı aktiviteler, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve konu günleri olarak sıralayabiliriz (Yazıcı, 2006: 509).

Değerlerin öğretimini kolaylaştırmada öğretmenler;

1. Öğretilmek istenen değerleri benimsemiş bir model olarak,
2. Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturarak,
3. Her öğrenciye sorumluluk vererek,
4. İyi ve kötü sonuçlarıyla davranışların taşıdıkları olumlu ve olumsuz değerleri hissettirerek,
5. Öğrencilere karar verme olanağı tanıyarak,
6. Paylaşım fırsatı vererek,
7. Ortaklaşa çalışmaya teşvik ederek,
8. Tartışma ve paylaşma ortamları oluşturarak,
9. Başkalarına yapılmış bir davranışın kendilerine yapıldığını hissettirerek etkin olabilirler (Hökelekli ve Gündüz, 2004,389- 390 Akt. Uçar, 2009:36).

1.4. Değer Eğitiminde Kullanılan Yaklaşımlar

Değer eğitimi ile ilgili alan yazın incelendiğinde farklı yaklaşımların kullanıldığı görülmektedir. Bu bölümde öğretmenler tarafından genellikle kullanılan eski bir yaklaşım olan telkin yönteminin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal bilgiler dersi

ilköğretim 4.ve 5. sınıf programında belirtilen “değer açıklama”, “ahlâkî muhakeme, “değer analizi” yaklaşımlarına dair bilgiler verilecektir.

1.4.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Telkin Etme Yaklaşımı)

İnsanlık tarih boyunca, insan davranışlarına şekil vermek amacıyla telkin, öğüt yöntemini kullanmıştır. Bu yaklaşımda yeterince söyler ve gösterirseniz insanlar sonunda sizin istediğiniz gibi davranacaktır varsayımı vardır. Veli ve öğretmenlerin “İyi bir kız böyle yapmaz, Çocuklar büyüklerine saygı gösterir.” gibi sözleri telkin yönteminin kullanımına örnektir (Welton ve Mallan, 1999 Akt. Akbaş, 2004: 96).

Halstead ve Taylor’a göre (2000), bu yaklaşımın temelinde yetişkinlerin çocuklara ahlâkî değerleri doğrudan öğretmek, onların davranışlarını şekillendirme ve iyi alışkanlıklar kazandırma görev ve sorumluluğu olduğu inancı yatmaktadır. Bu yaklaşımda öncelikle kazandırılacak değer belirlenir ve zamanlanmış ve programlanmış etkinlikler aracılığıyla değer kazandırılmaya çalışılır. Yetişkinler doğru ve gerekli olarak düşündükleri temel değerleri(adalet, doğruluk, dürüstlük, özgürlük, eşitlik vb.) belirlerler ve bunları telkine ve empoze etmeye dayalı bir yaklaşımla efsanevî kahramanlar, öyküler, töresel oyunlar ve kahramanlık şarkıları aracılığıyla öğretirler (Doğanay, 2009: 236).

Veliler ve öğretmenler tarafından telkine dayalı doğrudan değer öğretimi etkisini yitirmeye başlamıştır. Çünkü genç bireyler veli ve öğretmenlerinin dışında, akran gruplarından, televizyondan, yazılı basından, sinema ve sanat dünyasının yıldızlarından etkilenmeye başlamıştır. Genç insanın kendisine örnek alabileceği insan sayısı artmış, öğretmen ve velinin öğrenci üzerindeki etkisi azalmıştır. Öğrencinin modeli velisi, öğretmeni olabileceği gibi bir şarkıcı, politikacı veya sinema yıldızı da olabilmektedir. Bu yüzden hayatlarında önemli kararlar alma durumlarında akran gruplarının baskısı ve propagandanın etkisi altında kalmaktadırlar (Aydın, 2010: 13).

1.4.2. Değer Açıklama (Değer Belirginleştirme) Yaklaşımı

Bu yaklaşım bireyin kendi duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesini ve yaşam onuruna sahip olmasını kapsar. Bu yaklaşım bireyin yaşam değerlerini fark etmesine, karar almasına, kararını

uygulamasına ve başarmasına yardım eder. Yaşam becerileri eğitimi olarak da anılır. Değişen dünyada öğrencinin yaşamının tümünde ona rehberlik edecek bilgi, beceri ve duyguları öğrenmesine yardım eder (Kirschenbaum, 1995: 16).

Doğanay'a göre (2009: 238), gelişimsel yaklaşımların aksine bu yaklaşımın temeli bireylerin kendi yaşamlarında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. John Dewey'nin çalışmalarından esinlenerek, Raths, Harmin ve Simon 1966 yılında bir değer kuramı adıyla oluşturulan bu yaklaşım, doğrudan öğretim yaklaşımının aksine bireyin neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkiniyle değil, alternatifleri ve muhtemel doğurgularını inceledikten sonra, özgürce kendisinin değer hakkında karar vermesi esasına dayanmaktadır.

Simon ve arkadaşları özellikle de bu çağın çocuk ve gençlerinin geçmişe nazaran daha çok seçimle karşı karşıya kaldıklarını, alternatiflerin çok olmasının onların daha çok karmaşaya, anlaşmazlığa ve değer çatışması yaşamasına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Karar alma sürecinde insanlar inançlarını, değerlerini ve tutumlarını kullandıklarından değerleri üzerine düşünmüş, değerlerini açıklığa kavuşturmuş kişilerin karar alma süreci kolaylaştırılabilir. Bu nedenle gençlerin değerlerini açıklığa kavuşturmaları için yardım edilmelidir (Akbaş, 2008: 13).

Bu yaklaşımda öğrencilere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altında yatan varsayım bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır (Welton ve Mallan, 1999: 140Akt. MEB, 2009).

Ryan'a göre (1991) öğretmenler, sınıf oyunları, sergiler, ihtiyaçlarından hareketle oluşturulmuş alıştırmalar ve özel konular içeren etkinliklerle öğrencilere değerlerini açıklama fırsatı verebilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler grupla çalışmaya önem verirler(Bacanlı, 2000: 199).

Değer açıklama yansız bir yaklaşımdır. Değer açık bir şekilde öğretildiğinde etkisinin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değerler empoze ve zorlama yapılmadan, yedi basamakta değer kazandırmayı temel alır (Simon, 1972:8 Akt. MEB, 2009).

Seçme

1.Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü)

2. Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme

3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme

Ödüllendirme

4. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme

5. Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme

Hareket

6. Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı (tavır) hareket edebilme

7. Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek

Değer açıklama yaklaşımında amaç, yukarıda verilen yedi basamağı kullanarak, öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. Bu basamakların kullanılması durumunda öğrencilerin değer ve davranışlarının farkına varması beklenir (MEB, 2009).

Değerleri belirginleştirme yaklaşımı, öğrencileri değerler hakkında düşündürerek, onların farkında olmalarına yardımcı olmak içindir. Çok değişik yöntemlerle gerçekleştirilebilen bu yaklaşıma 1980'lerden sonra eleştiriler artmaya başlamıştır. Eleştirilerin başında, öğrencilerin gizlilik hakkını tehlikeye attığı, öğretmenleri eğitilmiş birer danışman ya da psikiyatrist rolüne soktuğu, ahlâkî ve ahlâkî olmayan konuları ayırtıramadığı, tüm değerleri eşit gördüğü, estetik ve etik değerleri karıştırdığı gelmektedir (Welton ve Mallan, 1999 Akt. Doğanay, 2009: 242).

1.4.3. Ahlâkî Muhakeme

Kohlberg tarafından geliştirilen bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlâkî ikilem içeren hikayelerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır. Kohlberg yaptığı araştırmalarda aynı hikayelere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır. Araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerinin üç düzey ve altı basamakta toplandıklarını görmüştür (Selçuk, 2000: 112).

I.Gelenek öncesi düzey:Bu düzeyde değerler dışa bağımlı ve kişinin kendi ihtiyaçları ön plandadır.

1.Dönem: Ceza ve İtaat (4-6 yaş); kişi cezadan kaçındığı için kurallara uyar.

2.Dönem:Çıkara dayalı alış-veriş (6-9 yaş); ödüle ulaşmak için kurallara uyar.

II.Geleneksel Düzey:Başka kişilerin ve grupların ihtiyaçlarını dikkate alır. Geleneksel değerler benimsenir.

3.Dönem:Kişiler arası uyum (10-15 yaş); iyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.

4.Dönem: Kanun ve düzen (15-18 yaş); otoriteye, sosyal kurallara ve kanunlara suçluluk ve dışlanma kaygısından dolayı uyar.

III.Gelenek ötesi düzey: İnsan haklarının gözetildiği evrensel değerler benimsenir.

5.Dönem:Sosyal anlaşma (18-20 yaş); davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan değerler yön verir.

6. Dönem:Evrensel ahlaki ilkeler (20-üstü); davranışlarına insan hakları, eşitlik, demokrasi, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir (MEB, 2009).

Bu yaklaşımda öğretmenin rolü, ahlâkî ikilemlerin bulunduğu örnekler vererek öğrencilerin kendi çıkmazlarını çözmelerine yardım etmektir. Öğretmen bunu yaparken her öğrenciyi ahlaki ikilemle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duyma fırsatı verir. Bu yaklaşımda amaç, öğrencilerin zihnine seçilmiş değerleri yerleştirmek değildir (MEB, 2009).

Bu yöntemde esas amaç öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlâkî ilkeler geliştirmelerine yardım etmektir. Öğrenci değerlendirme yaparken kullandığı dayanaklar bireyin ahlâkî gelişimi hakkında bilgi verir. Burada öğrencinin çözümü değil çözüme ulaşma yolu önemlidir (Akbaş, 2008: 16).

1.4.4. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı sosyal bilimler eğitimcileri tarafından geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel amacı öğrencilere, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme

sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır. Diğer bir deyişle, değer içeren soru ya da sorunları mümkün olduğunca duyguları katmadan, akıl yürütmeye dayalı olarak inceleyerek karara varmadır. Bu süreçte üst düzey bilişsel süreçler sıklıkla kullanılır (Doğanay, 2009: 242).

Değer analizi yaklaşımı, değer eğitiminde dikkati, düşünceyi ve ayırt etmeyi gerektiren bir analizdir. Değer soruları üzerinde duygusal olmadan, akılcı bir şekilde değer sorularını test eder. Bu yaklaşımda ahlâkî gelişim teorisinin tersine öğrenciler bir pozisyon alır ve yargılar. Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaştığı zaman uygulanan bir yaklaşımdır (MEB, 2009).

Erden ve Akman'a göre (1998) bu yaklaşım ile öğrenciler, değerlerin neden önemsenmesi ve neden değerlere uygun yaşanması gerektiği konusunda ikna olur. Bu yaklaşımda "başkalarının eşyalarını almamalıyız" şeklinde öğütler verilmek yerine, bulunduğu cüzdanı sahibine iade eden öğrencinin davranışının neden doğru ve dürüst olduğu her yönüyle tartışılır. Bu nedenle öğütler vermektense daha etkilidir (Akbaş, 2008: 14).

Welton ve Mallan (1999), değer analizi yaklaşımında kullanılan süreci 8 aşama olarak belirtmişlerdir.

1. Değer sorununu belirleme.
2. Karşılaşılan değer sorununu açıklığa kavuşturma.
3. Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplama.
4. Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme.
5. Olası çözüm yollarını belirleme.
6. Çözüm yollarının her birinin olası doğrularını belirleme ve değerlendirme.
7. Seçenekler arasından birini seçme.
8. Seçilen öneri doğrultusunda davranımda bulunmadır (Akt. Doğanay, 2009: 242).

Öğrenciler bütün yeterlilikleri kazanana kadar, her bir aşamayı uygular. Değer analizi çoğu kez desteklenir ve çok az eleştirilen bir yaklaşımdır. Ancak, bazı basamakları değer öğretiminin diğer yaklaşımlarına benzer. Değer analizinde de bir çok basamak öğretmenin soracağı seri sorulara bağlıdır. Öğretmen 25 kişilik bir sınıfta öğrencinin biriyle meşgulken, diğer öğrenciler ilk başlarda dikkatlice dinleyecektir. Ama öğretmenin öğrenciyle diyalogun uzaması durumunda diğer öğrenciler

ilgilenmemeye başlayabilirler. Bu durumdan kurtulmak için aşağıda verilen çözüm yolları uygulanabilir.

- 1.Öğretmen öğrencinin ilgi seviyesine dikkat etmelidir.
- 2.Mümkün olduğu zaman yaklaşım küçük gruplar biçiminde uygulanmalıdır.
- 3.Öğrencinin dikkati dağıldığı zaman özetleme yapılmalıdır.
- 4.Değer analizine, çözüme ulaşmayı görmeye yetecek zaman ve konunun yeterli içeriği olmadıkça başlanmamalıdır (MEB, 2009).

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. ve 5.sınıf programında örnek hikayeleriyle birlikte açıklamaları da bulunan bu yaklaşımlardan literatür taramalarının da gösterdiği üzere öğretmenlerin farkında olarak veya olmayarak en yaygın kullandıkları yaklaşımın telkin yaklaşımı olduğu söylenebilir. İster telkin yaklaşımı, ister değer analizi yaklaşımı olsun sonuç olarak değerler eğitiminde bu yaklaşımların kullanılması şüphesiz öğretmenlerin yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmalarını gerektirmektedir.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler 5.sınıf “Bir Ülke, bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerler olan ‘ adil olma, bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerlerinin öğretimini incelemektir. Araştırmada özellikle bu ünitenin seçilmesi, üniteye doğrudan verilecek değerlerle ilgili okuma metinlerinin olmasıdır. Böylelikle veri elde etmede kolaylık sağlanacağı düşünülmüştür.

Araştırma 2011-2012 eğitim öğretim yılında, 8 yıllık kesintisiz eğitim zamanında yapılmıştır. 11/4/2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30/3/2012 tarihli ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında eğitimde 2012-2013 eğitim öğretim yılında 4+4+4 sistemine geçilmiştir. Ancak 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi programında bir değişiklik olmamıştır. Dolayısıyla her üniteye doğrudan verilecek değerler eğitimine devam edilmektedir.

Değerlerin yalnızca programda yer alması yeterli değildir. Bunların öğretmenler tarafından yeterince verilip verilmediği, nasıl verildiği, hangi yaklaşım ve yöntemlerin kullanıldığı da önemlidir. Bu amaçla değer eğitiminin uygulayıcısı olan öğretmenlerin değerleri uygulamada nasıl öğrettiklerinin betimlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma, literatür taraması ile bu konuda daha önce yapılan çalışmalar gözden geçirildikten sonra özgün olarak tasarlanmıştır. Değer eğitiminin öğretmenlerce nasıl gerçekleştirildiğine dair gözleme dayalı araştırmaların azlığı araştırmacıyı bu konuya yönlendirmiştir. Öğretmenler tarafından sınıfta gerçekleştirilen uygulamaların doğal ortamda olduğu gibi betimlenmesi, araştırmayı bu konuda yapılan diğer araştırmalardan farklı kılmaktadır. Ayrıca bu araştırma konunun önemine dair bilinç yaratma ve ileriki çalışmalara katkı sağlama amacıyla ortaya çıkarılmıştır.

1.6. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi, Sosyal Bilgiler dersi 5.sınıf “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerler öğretmenler tarafından nasıl öğretilmektedir? sorusudur.

1.7. Alt Problemler

1. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin öğretiminde öğretmenler tarafından;
 - hangi değer öğretimi yaklaşımları,
 - hangi yöntem, teknik ve materyaller,
 - hangi ölçme değerlendirme teknikleri kullanılmaktadır?
2. İlköğretim beşinci sınıf öğretmenlerinin ilköğretim I. kademe Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan değer eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?

1.8. Araştırmanın Sayıtları

1. Bu çalışmada veri toplama tekniklerinin araştırmanın amacına uygun olduğu düşünülmektedir.
2. Bu süreçte uygulanan gözlemlerde öğretmenlerin doğal davranışları ve yapılan görüşmede sorulara içten ve doğru yanıtlar verdikleri kabul edilmiştir.

1.9. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma Aydın ili Çine ilçesi merkez ilköğretim okullarından maximum çeşitlilik örnekleme yoluyla seçilmiş üç ilköğretim okulunda üç öğretmenle sınırlandırılmıştır.

2.Araştırma 2011-2012 eğitim öğretim yılı 5.Sınıflar II. Dönem Sosyal Bilgiler dersinde “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinde, doğrudan verilecek değer olan “Adil olma, Bayrağa ve İstiklal Marşı’na Saygı” değeri ile sınırlıdır.

1.10. Tanımlar

Sosyal Bilgiler : Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema adı altında birleştirildiği; insanın fiziki ve sosyal çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB 2009).

Değer: Değer; grubu veya toplumu oluşturan insanların işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş ahlaki ilke veya inançlara denir (Kızılcılık ve Erjem, 1992).

Değer Eğitimi: Değerlerin bireylere eğitim kurumlarında planlı ve programlı etkinlikler yoluyla kazandırılması sürecidir.

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde değer eğitimi alanında ülkemizde yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Dilmaç (1999), “ İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi verilmiş, programın etkililiğini sınamak için Ahlaki Olgunluk Ölçeği uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubu olarak gerçekleştirilen çalışma sonucunda uygulanan programın öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyini geliştirdiği tespit edilmiştir. İnsani Değerler Eğitimi programına katılan öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeyinin gelişmesinde kız veya erkek oluşlarına göre ve dördüncü, beşinci sınıf olmalarına göre fark bulunamamıştır.

Akbaş (2004), “Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi” başlıklı doktora tezinde 2002-2003 öğretim yılında ilköğretim okulu 8. sınıf öğrencileri ve öğretmenlerine uyguladığı çalışmasında, ilköğretim okulları genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeyleri öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerinin geleneksel değerlere, çalışma-iş değerlerine, bilimsel değerlere ulaşma düzeylerinde farklılığa neden olmadığı, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla demokratik değerlere ve temel değerlere daha üst düzeyde ulaştıkları, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin demokratik, temel ve bilimsel değerlere ulaşmada farklılığa neden olmadığı ancak genel değerlere ulaşmada alt ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere oranla daha üst seviyede ulaştıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin, okulda verdikleri değerlerin evde ailece pekiştirilmediğini, okul ve aile arasında bu konuda işbirliği bulunmadığını ve çatışma yaşanabildiğini belirttikleri sonucuna varılmıştır.

İşcan (2007), Ankara’da bir devlet okulunun 4.sınıflarında gerçekleştirdiği “İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” adlı doktora tezi

çalışmasında bazı derslerle bütünleştirilerek oluşturulmuş değerler eğitimi programının uygulama sürecine katılan öğrencilerin, bu sürece katılmayan öğrencilere göre, değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özellikleri ve değerleri gösterme düzeylerine etkisi ile bu uygulama sürecinin öğrencilere katkılarını incelemiştir. Nitel ve nicel araştırma desenlerin birlikte kullanıldığı ön test-son test kontrol gruplu araştırmanın sonucunda değerler eğitimi programının uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışları kazanma düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmasına karşın duyuşsal özelliklere ilişkin puanlamada fark bulunamamıştır. Programa katılan deney grubundaki öğrenciler yapılan görüşmelerde kontrol grubu öğrencilerine göre değerlerin özelliklerini yansıtan daha fazla ifadelere yer vermişlerdir. Programa katılmayan öğrenciler ise programa katılan öğrencilere göre, daha fazla değerlerin özelliklerinin aksini yansıtan ifadeler kullanmışlardır. Araştırmaya katılan öğrencilerde, değerlerin etkisi incelendiğinde, değerler eğitimi programına katılan öğrenciler kendilerini tanımlamalarına, ilişkilerini sürdürmelerine ve korumalarına hizmet ettiği için toplumdaki kuralları, normları, değerleri tanımakta / ayırt etmektedirler. Ayrıca programa katılan öğrencilerin değerlere ilişkin puanları ile Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerine ait yılsonu notlarında pozitif yönde ilişki ortaya çıkmıştır.

Akbaş (2007), “İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma” adıyla yaptığı araştırmada, öğretmenlerin değer öğretimi yaparken kullandıkları yöntemleri yeni ve eski ilköğretim programlarına göre belirlemeye çalışmıştır. Bunun için değer öğretimi etkinlikleri ölçeceği geliştirilmiştir. 2004 yılına ait veriler Ankara ilinde, 2007 yılına ait veriler ise Kırıkkale ilinde bulunan öğretmenlerden elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, çağdaş değer öğretimi etkinlikleri ve geleneksel değer öğretimi etkinliklerinin yeni ve eski ilköğretim programlarını kullanan öğretmenlerce benzer oranda kullandıkları görülmüştür. Değerlerin davranışa dönüştürülmesine yönelik etkinliklerin kullanımının yeni ilköğretim programlarını kullanan öğretmenlerde arttığı, örnek kişilerden hareketle değer öğretimi etkinliklerinin ise azaldığı sonucuna varılmıştır.

Can (2008), “Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri” adlı tezinde 2007-2008

öğretim yılında Ankara’da, çalışma grubunu 102 sınıf öğretmenin oluşturduğu betimsel yöntemle bir araştırma gerçekleştirmiştir. Veriler anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucu, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında en çok sorumluluk sahibi olmaya ilişkin etkinlikler düzenledikleri, telkin, model alma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını tercih ettikleri, işbirliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerini kullandıkları sonucu bulunmuştur. Öğretmenler, örnek olay yöntemi, tartışma, soru-cevap tekniği en çok da öğrencilerin davranışlarını gözlemleyerek öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anladıklarını açıklamışlardır. Öğretmenlerin eğitim durumlarına, kıdem durumlarına, görev yaptıkları okulların başarı yüzdelerine göre değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunamamışken cinsiyetlerine göre değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri arasında fark anlamlı bulunmuştur.

Aladağ (2009), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi” adlı doktora tezinde ön test- son test kontrol gruplu deneme modelini uyguladığı çalışmada deney ve kontrol gruplarının kendi içinde ve aralarında nicel verilere dayalı karşılaştırılmalarının yanında daha derinlemesine verilerin elde edilmesi için nitel araştırma yöntemlerini de kullanmıştır. Nicel verileri elde etmek için Sorumluluk Ölçeği, Bilişsel Düzey Ölçeği ve Duyuşsal Düzey Ölçeği uygulamıştır. İlköğretim 5.sınıflarında uyguladığı çalışması sonucunda deney grupları lehine ‘sorumluluk’ değerine ilişkin anlamlı fark bulunmuştur. Cinsiyet değişkeni açısından, öğrencilerin Sorumluluk Ölçeği ve Bilişsel Düzey Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamış, ancak Duyuşsal Düzey Ölçeği son test puanları arasında deney grubunda kız öğrenciler lehine anlamlı fark bulunmuştur. Veli, öğrenci ve deney grubu öğretmeni ile yapılan görüşmelerde uygulanan programın olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir.

Fidan (2009), “Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri” adlı araştırmasında, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin değer öğretimi hakkında görüşlerini belirlemeye çalışmıştır. 206 öğrenci üzerinde Akbaş tarafından geliştirilen ‘değer öğretiminde kullanılan etkinlikler ve değer öğretimine ilişkin görüşler ölçeği’ nin kullanıldığı araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çoğunluğu değer öğretiminde en

önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu derslerin yapısının bilgi temelli olduğunu ancak değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduklarını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğretmenin etkisini azalttığını belirttikleri sonucuna varılmıştır.

Yel ve Aktepe (2009), “İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir Örneği” adlı araştırmalarında öğretmenlerin değer yargılarını belirlemeye çalışmışlardır. Tarama modelinin uygulandığı çalışmada öğretmenlerin en çok ve en az değer verdiği ilk on değer tespit edilmeye çalışılmıştır. 71 öğretmende uygulanan çalışma sonucunda öğretmenlerin en çok toplumsal adalete, ulusal güvenliğe, aileye, sağlıklı olmaya, gerçek arkadaşlığa, dürüst olmaya, sorumluluk sahibi olmaya, eşitliğe, kendine saygılı olmaya ve anlamlı bir hayatın değerine inandığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin en az değer verdiği tercih sıralaması dünya işlerinden el ayak çekmek, zengin olmak, sosyal güç sahibi olmak, hırslı olmak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak, zevk, itaatkâr olmak, bağlılık duygusu ve sözü geçen biri olmak değer tercihlerini önemsemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Baydar (2009), “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi” adlı tez çalışmasında Adana’da 20 okul ve bu okullardaki öğrenciler ile beşinci sınıf öğretmenleri araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan okullar seçilip öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini belirlemek amacı ile beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan örnekleme her değer için farklı öykülerden oluşan (adil olma, sorumluluk, dayanışma, tarihsel mirasa duyarlılık) ahlaki ikilem formları uygulanmıştır. Araştırmada 82 tane beşinci sınıf öğretmeni ile anket çalışması yapılmıştır. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri göz önüne alınarak değerleri kazanım düzeyleri karşılaştırılmıştır. Öğretmenlerden 9’u ile de görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda Öğrencilere uygulanan ahlaki ikilem formlarına göre sosyo-ekonomik düzeyin değer kazanımında farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin adil olma, sorumluluk, dayanışma ve tarihsel mirasa duyarlılık değerlerini kazanım düzeyleri Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramına göre ikinci düzey olan geleneksel düzeyde yer almaktadır. Öğretmenler ise öğrencilerin değer kazanımında yetersiz olduklarını ve bunun ailelerin öğrenim düzeylerinden kaynaklı olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca yüksek öğrenimini tamamlamış ailelerin çocuklarının değer

kazanmada öğrenim düzeyi düşük velileri olan öğrencilere göre daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Gömlüksiz ve Cüro (2010), “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi” adlı betimsel nitelikli araştırmalarında, 2009-2010 öğretim yılında Diyarbakır ili Ergani ilçesinde 14 ilköğretim okulunda yürüttükleri çalışmalarında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan vatanseverlik, kültürel değerler, saygı, çevre ve doğa, sorumluluk ve bilimsel tutum gibi değerlere ilişkin öğrencilerin tutumları ortaya konmuştur. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen beşli Likert tipi bir ölçek ile 7.sınıf kız-erkek öğrencilerinden toplanmıştır. Değerlere ilişkin öğrenci tutumlarında ailenin gelir düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmazken okulların sosyo-ekonomik düzeyi ve cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının öğrencilere belirtilen değerleri kazandırmada etkili olduğu sonucu elde edilmiştir.

Yalar’ın (2010), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modeli Geliştirme” adlı doktora tezi değer eğitimi ile ilgili öğretmen görüş ve önerilerini belirlemeye yöneliktir. Nicel ve nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırma Diyarbakır ilinde görev yapan 320 sınıf öğretmenini kapsamaktadır. Veriler anket ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, kitle iletişimi araçlarının okulda verilen değer eğitimini olumsuz etkilediği, değer eğitiminin ailede ve sosyal çevrede pekiştirilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler genel olarak hizmet öncesi eğitim, klavuz ve araç gereç eksikliğine değinmiştir. Öneri olarak değerler eğitimi ile ilgili doğrudan kazanımlara yer verilmesi, doğrudan değerlerle ilgili konuların programda yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yiğittir ve Öcal (2010), İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerini tespit etmek amacıyla gerçekleştirdikleri “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri” adlı çalışmada, Ankara iline bağlı ilçelerde 9 farklı ilköğretim okulunda 6. sınıfta okuyan 1232 öğrenciye “*Çevrenizdeki insanlarda hangi özelliklerin olmasını istersiniz*” sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevapların içerik analizine tutulduğu araştırma sonucunda öğrencilerin 97 farklı değeri tercih ettikleri ancak bunlar içinden sırasıyla çevre temizliği, saygı, güzel söz ve davranış, dürüstlük, çalışkanlık, çevre duyarlılığı,

yardımseverlik, iyi insan olma, hoşgörü, doğa sevgisi, temizlik, sevgi ve güvenilirlik değerlerini daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu değerler, Akbaş ve Rokeach tarafından geliştirilen değer sınıflandırmaları ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada en fazla tercih edilen 13 değerden, Rokeach'ın sınıflandırmasındaki değerlerden 5 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma, temizlik ve sevgi) olduğu en fazla tercih edilen 13 değer içerisinde Akbaş'ın sınıflandırmasındaki değerlerden 7 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma, temizlik, çevre temizliği, çevre duyarlılığı ve saygı) olduğu tespit edilmiştir.

Yaşar ve Çengelci (2012), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması” adlı araştırmalarında gözleme dayalı betimsel durum çalışması gerçekleştirmişlerdir. 2008-2009 öğretim yılında Eskişehir il merkezinde 22 öğrenci ve bir öğretmenden oluşan beşinci sınıfta yapılan bu çalışmada görüşme formu ve araştırmacı günlüğünden de yararlanılmıştır. Araştırma verileri tümevarım analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde yararlandığı yaklaşımlar, telkin yoluyla değerlerin öğretimi ve değer belirginleştirme yaklaşımı olarak bulunmuştur. Araştırmada öğretmenin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde örtük programdan yararlandığı, örtük program yoluyla öğrencilere değerleri kazandırmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenin değerler eğitiminde güncel olayların yanı sıra dramadan, empatiden ve sınıf dışı etkinliklerden yararlanmaya çalıştığı görülmüştür.

Yiğittir ve Kaymakçı (2012), Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Uygulama Klavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından durumunu ortaya koymaya çalıştıkları araştırmalarında nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla Sosyal Bilgiler Dersi (4-7. sınıflar) öğretim programı uygulama klavuzlarındaki etkinlik örneklerini taramışlardır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda toplam 98 etkinlikte (%40.2) değer eğitimi yaklaşımlarına yer verildiği görülmüştür. Etkinliklerde en çok değer açıklaması yaklaşımının kullanıldığı ve en çok değer etkinliğinin de 7. sınıf düzeyinde bulunduğu tespit edilmiştir.

Yazar ve Erkuş' un 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ili merkez ilçeleri anaokullarında görev yapan 72 okul öncesi öğretmeni kapsayan “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin

Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı araştırmaları yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesidir. Öğretmenlerin 4 sorudan oluşan görüşme sorularına verdiği yanıtlar içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin okul öncesi eğitiminde öncelikli olarak saygı, sevgi ve paylaşım değerlerinin çocuklara verilmesi gerektiği düşüncesinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Okulöncesi öğretmenlerine göre, okul öncesi eğitim programında yer alan değerler eğitiminin öğretmen inisiyatifi dahilinde verildiği ve yetersiz bulunduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitimde; öğrenci sayılarının fazlalığı, ailelerin değerler eğitiminde yeterli bilinçte olmamaları, değerler öğretiminin sadece öğretmene bırakılması gibi sebeplerden dolayı güçlük çektikleri saptanmıştır.

Fidan (2013), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma” adıyla yapmış olduğu araştırmasında sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılması ile ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2011-2012 öğretim yılı Afyonkarahisar merkez ilçeye bağlı ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 4. ve 5. sınıf öğrencilerini okutan sınıf öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmada, sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan altı açık uçlu sorudan oluşan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi ile elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde çok önemli katkısının olduğunu belirttikleri, değer eğitiminde en fazla kullandıkları yaklaşımın telkin ve model olma olduğu, öğretmenlerin programın yeterli ve yetersiz olduğu şeklinde farklı görüşleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ders kitaplarının değerler eğitimi kazandırmada yetersiz olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir.

Elbir ve Bağcı (2013), “ Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi” adlı çalışmalarında ülkemizde değer eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların değerlendirilmelerini amaçlamışlardır. Bu amaç kapsamında YÖK Ulusal Tez Merkezi dahilinde tarama sonucu 21 doktora ve yüksek lisans tezinin dış yapı ve içerik analizleri yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda

tezlerin konu bakımından sınıflandırıldığında ilköğretim programında değerler eğitiminin yeri, değerler eğitimi öğretiminde kullanılabilecek teknikler ile değerler eğitiminin öğretmen görüşlerince değerlendirilmesi şeklinde yer aldığı, öğretmenlerin ve öğrencilerin değerler eğitim hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları kanısına varılmıştır. Ayrıca, öğretmen adaylarının ve halen görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin öğretimi sırasında kullanabilecekleri çağdaş yöntem ve teknikler hakkında bilgilendirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Değer eğitimi ile ilgili yurtiçindeki araştırmalar incelendiğinde genel olarak bunların büyük bir bölümünün değer eğitimi ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesine yönelik olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili diğer araştırmalar, ders kitaplarının ve programların değerler bakımından incelenmesi, öğrenci ve öğretmenlerde var olan değerlerin belirlenmesi gibi araştırmaları kapsamaktadır. Değer eğitimi alanında genellikle ilköğretim düzeyinde yapılmış çalışmalara rastlanmaktadır. Betimsel çalışmaların ağırlıkta olduğu araştırmalarda nicel ve nitel araştırma desenlerinin birlikte kullanıldığı deneysel çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca değer eğitiminin öğretmenler tarafından uygulanması safhasında alanda yapılan gözleme dayalı çalışmaların az olmasının bu araştırmanın önemini arttırdığı düşünülmektedir.

2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde değer eğitimi alanında yurt dışında yapılmış olan araştırmalardan örnekler sunulmuştur. Prencipe (2001), “Children’s reasoning about the teaching of values” adlı yüksek lisans tezinde çocukların ahlaki, dini, ulusal ve politik değerlerin öğretimine ilişkin düşüncelerini araştırmıştır. Araştırmaya 8, 10, 13 ve yetişkinler olmak üzere farklı yaş grupları dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarında okulda ve ailede kabul görülen sosyal paylaşım değerlerindeki farklılığın sistemden kaynaklı olduğu öğrenilmiştir. Çocuklar değerlerin öğretimini, değerlerin toplum tarafından kabul edilip edilmediğini dikkate alarak değerlendirmektedirler. Bir başka sonuç ise değer eğitimi, karakter eğitimi yaklaşımları ve bilişsel gelişim arasında teorik olarak ilişki görülmüştür.

Germaine (2001), “Values Education Influence on Elementary Students' Self-Esteem” (Değerler Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Özsaygısı Üzerine Etkisi) adlı

doktora tezi çalışmasında 16 değer belirlenmiştir. Kanada’da yapılan bu araştırmada okullarda resmi olarak değer eğitiminin verildiği ve böyle bir eğitimin verilmediği ilköğretim öğrencileri arasında özsaygı ölçümlerinde önemli bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Deney grubuna 4. sınıftan 7. sınıfa kadar resmi müfredatta yer alan değerler öğretilmiş, kontrol grubu ise resmi olarak değerler eğitimi almamıştır. Araştırma sonucunda her iki grubun özsaygı ölçümlerinde her iki grubun özsaygı ölçümlerinde anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Fakat özsaygı ile davranış, tutum, akademik başarı arasında istatistiksel olarak pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Thompson (2002), “The Effects of Character Education on Student Behavior” (Karakter Eğitiminin Öğrenci Davranışına Etkileri) adlı doktora tezi çalışmasında karakter eğitiminin öğrenci davranışlarını nasıl etkilediğini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmacı öğrenci davranışlarını gözlemlemiş, öğretmen, öğrenci ve velileri ile görüşmeler yapmıştır. Çalışma sonunda karakter eğitimi programlarının öğrenci davranışları üzerinde pozitif etkileri olduğu sonucu bulunmuştur. Ayrıca karakter eğitimi programlarının ilköğretim okullarında uygulanmasıyla ilgili öneriler sunulmuştur. Karakter eğitiminin sadece akademik derslerde değil, sanat, müzik ve beden eğitimi gibi derslerde de yer alması gerektiği belirtilmiştir. Sınıf kuralları karakter eğitime göre düzenlenmeli, öğretmenler öğrencilere model olmalıdır. Ek olarak karakter eğitimi okul, kurum ve toplumlarla işbirliği halinde verilmelidir denilmektedir. Bu, öğrencilerin programı benimsemesini sağlayacak ve öğrenci davranışlarının olumlu yönde gelişmesine yardım edecek sonucuna varılmıştır.

Bulach (2002), “Implementing a Character Education Curriculum and Assessing Its Impact on Student Behavior” adlı araştırmasında, hangi değerlerin öğretilmesi gerektiği ve karakterin doğru olarak nasıl ölçülebileceğini incelemiştir. Araştırmacı öğretmenler, aileler, öğrencilerden toplum tarafından değer olarak nitelendirilen 16 karakter özelliğini sıralamasını istemiştir. Bu değerlere ilişkin davranış listesi likert tipi ölçeğe dönüştürülmüş ve bu ölçek karakter eğitimi programı uygulayan ve uygulamayan okuldaki öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama sonucunda karakter eğitimi programına katılan öğrencilerin ölçekten daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Revell (2002), “Children’s Responses to Character Education” adlı karakter eğitimi uygulamalarına ilişkin araştırmasını Amerika’nın Chicago eyaletindeki farklı devlet okullarında farklı yaş gruplarından 700 öğrenciyle gerçekleştirmiştir. Araştırmada öğrencilerin vatandaşlık, Amerikalı olmak ve karakter eğitimine ilişkin görüşleri alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ilköğretimdeki küçük çocukların karakter eğitiminin farkında olmadıkları, farklı okullarda aynı sınıf düzeyinde okuyan çocukların karakter eğitimine ilişkin inanç ve tutumlarının gözlenebilir derecede farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Chandler (2005), “The Effects of a Character Education Program on Elementary Students' Prosocial Competence” adlı doktora tezi çalışmasında 5. sınıf öğrencilerinin sosyalleşmelerinde karakter eğitimi programlarının etkisini belirlemeye çalışmıştır. Karakter eğitimi programı 116 beşinci sınıf öğrencisine 18 hafta boyunca uygulanmıştır. Araştırmada sosyal yeterlilik ve anti –sosyal davranışları ölçen anket öğrencilere öğretmenler tarafından ön test-son test olarak uygulanmıştır. 3 hipotez üzerinde durulmuştur. Birinci hipoteze göre, sosyal yeterlilik öncesinde olan beşinci sınıflarda, karakter eğitimine katılanlarda önemli farklılıklar vardır. İkinci hipoteze göre, karakter eğitimi programına katılan öğrencilerin cinsiyet ve sosyal yetenekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Üçüncü hipotez ise karakter eğitimi programında öğrencilerin yetenekleri ve etnik kökenleri arasında önemli derecede ilişki vardır der. Araştırma sonucu birinci ve ikinci hipotez kabul edilmiş, üçüncü tez ise reddedilmiştir.

Thornberg (2008), “The Lack of Professional Knowledge in Values Education” (Değerler Eğitiminde Mesleki Bilgi Eksikliği) adlı çalışmasında 13 öğretmenle nitel görüşmeler yürütülmüş ve görüşmeler karşılaştırılmalı analizle incelenmiştir. Araştırma, öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarındaki algılarının incelenmesi ve onların profesyonelliklerinin araştırılmasını amaçlamaktadır. Araştırmaya göre değerler eğitimi plansız ve bilinçsizce gerçekleştirilmektedir. Ayrıca öğretmenler arasında değer eğitimi alanında profesyonel bilgi eksikliğinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Yurtdışındaki araştırmaların genellikle karakter eğitimi üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Değer eğitiminde uygulanan programların etkililiğine yönelik deneysel çalışmalar, değer öğretimine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri, öğretmenlerin değer eğitimindeki yeterliliklerine yönelik çalışmalar görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde “doğrudan verilecek değerlerin” sınıfta verilme düzeyini belirlemeyi amaçlayan betimsel bir araştırmadır. Betimsel araştırma yaşayanların, hali hazırda var olanların yaşananların ne olduğunun betimlenip açıklanarak ortaya konulması olarak ele alınabilir. Betimsel araştırmalarda, üzerinde çalışılan doğal ve toplumsal olguları kontrol etme etkinliği yoktur. Araştırmacı bu olgulara müdahale etmez (Sönmez ve Alacapınar, 2011: 46) Araştırmanın problemi ve genel amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek’e göre (2006: 39-48) “nitel araştırma”, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmada temel amaç sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değildir. Asıl amaç araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır.

3.2. Araştırma Ortamı

Araştırma Aydın ili Çine ilçesi merkez devlet ilköğretim okullarından seçilen 3 okul ve bu okullarda görev yapan 3 sınıf öğretmeni seçilerek gerçekleştirilmiştir. Buna göre araştırma EK-2 sunulmuş olan Çine ilçesi merkez ilköğretim okullarından 5.sınıflardan gönüllülük esasına dayalı birer şube ve sınıf öğretmeni seçilerek yapılmıştır. Araştırmacı çalışmasını ilk olarak Aydın il merkezindeki ilköğretim okullarında yapmayı tasarlamıştır. Ancak ön görüşme yaptığı okullardaki öğretmenlerin araştırmaya karşı tutumları olumlu olmamıştır. Öğretmenler sınıfta ders sırasında kendilerinden başka bir öğretmenin varlığının kendilerini rahatsız edeceğini, rahat davranamayacaklarını, öğrencilerinin dikkatinin dağılabileceğini belirtmişlerdir.

Araştırma gönüllülük esasına dayalı olduğundan, araştırmanın uygulama sahası araştırmacının görev yaptığı ilçe olan Aydın ili Çine ilçesine kaydırılmıştır. Çine ilçesindeki okulların seçiminde milli eğitim müdürlüğü verilerine göre okulların başarı ortalaması ve öğrencilerinin sosyo-ekonomik durumları göz önüne alınmış ve farklı tipteki okulların seçilmesine karar verilmiştir. Okul-A, araştırmaya katılan okullar arasında belirtilen özellikler bakımından bir alt seviyede bulunmaktadır. Okul-B ve Okul-C, öğrenci başarısı ve sosyo-ekonomik düzey bakımından birbirine yakın sayılmaktadır. Araştırmacının aynı ilçede öğretmen olarak görev yapması araştırma yapılan okullardaki öğretmenlerin çalışmaya dâhil olmasında etkindir. Araştırma yapılacak okulların belirlenmesinin ardından araştırma öncesi Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden EK1'de sunulan yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezuniyet itibariyle sınıf öğretmeni olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlere ait bilgiler Tablo 3.1 de verilmiştir.

Tablo 3.1: Araştırmaya Katılan Öğretmenler Hakkındaki Kişisel Bilgiler

Öğretmen	Ö-1	Ö-2	Ö-3
Çalıştığı Okul	Okul - A	Okul - B	Okul - C
Cinsiyeti	E	K	E
Yaşı	37	40	42
Kıdem Yılı	15	18	21
Öğrenim Durumu	Lisans (Eğitim Fak. Sınıf Öğretmenliği Bölümü)	Lisans (Eğitim Fak. Sınıf Öğretmenliği Bölümü)	Ön lisans (Eğitim Yüksekokulu)
Sınıf Mevcudu	20	29	31

Tablo 3.1' deki veriler incelendiğinde Okul – A' da görev yapan öğretmen için Ö-1, Okul – B' de görev yapan öğretmen için Ö-2, Okul – C' de görev yapan öğretmen için Ö-3 kısaltmasının kullanıldığı görülmektedir. Araştırma için öğretmen ve öğrenci kimliklerinin gizliliğinin esas alınarak çalışmaya devam edilmesi nitel araştırmanın doğası gereği araştırmaya konu olan kişilerin ve sınıfın daha rahat ve oldukları gibi davranmalarına imkân sağlamış, araştırmaya olumlu yönde katkı sağlamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ikisi erkek, biri ise kadındır. Cinsiyet farklılığı araştırmacı tarafından özellikle seçilmiştir. Öğretmen Ö-1, 15 yıllık mesleki yaşamında 3 kez 5. sınıfı okuttuğunu belirtmiştir. 5 yıldır aynı sınıfı okutmaktadır. Değerler eğitimi

ile ilgili hizmetiçi eğitim aldığını belirtmiştir. Ayrıca Fen Laboratuvarı ve Bilgisayar kurslarına katıldığını belirtmiştir. Öğretmen Ö-2 ise 18 yıllık öğretmen olup 2 kez 5.sınıfları okutmuştur. 5 yıldır aynı sınıfta görev yapmaktadır. Öğretmen Ö-2, Fen Laboratuvarı, İlk Yardım ve Müzik Eğitimi Programı adlı hizmetiçi eğitim kurslarını bitirmiştir. Ancak değer eğitimi ile ilgili kurs veya etkinliğe katılmadığını belirtmiştir. Öğretmen Ö-3, 21 yıllık mesleki kıdeme sahiptir ve daha önce 1 kez 5. sınıfları okuttuğunu belirtmiştir. 5 yıldır da aynı sınıfı okutmaktadır. Öğretmen Ö-3, değerler eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitime katılmadığını belirtmektedir. Öğretmen Ö-3, daha önce Ölçme Değerlendirme konulu hizmetiçi programına katıldığını ifade etmiştir. Yaş ve kıdem bakımından öğretmenler incelendiğinde yaşlarının 37-42 orta yaş aralığında, kıdem yılı olarak 15-21 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Gerek yaş gerekse kıdem yılı bakımından öğretmenlerin mesleki tecrübesinin olduğu ve görüşmeler neticesinde daha önce de 5.sınıfları okuttukları anlaşılmaktadır. Ö-1 ve Ö-2 olarak kodladığımız öğretmenler lisans mezunu olup Ö-3 kodlu öğretmen ön lisans mezunudur.

3.3. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı, araştırmanın gerçekleştirildiği 2011-2012 öğretim yılında Aydın ili Çine ilçesinde bir köy ilköğretim okulunda okul idareciliği görevini yürütmektedir. Araştırma için okullar belirlendikten sonra araştırmanın 1 ay ve 1 hafta süren Sosyal Bilgiler “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde uygulanmasına karar verilmiştir. Belirlenen 3 sınıfın haftada 3 saat olan Sosyal Bilgiler dersinin çakışmaması için programlama yapılmıştır. Araştırmanın 3 sınıfta yapılması araştırmacının tek gözlemci olmasındandır. Araştırmacı aktif olarak idarecilik görevini yürütmekte olduğundan gözlem yapılacak olan sınıfların ders programlarına göre araştırmacının daha fazla okul için mesleki bakımından bağlı bulunduğu okuldan izin almasının sıkıntı yaratacağı düşünülmüştür.

Araştırmacı 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde ünite süresince katılımsız gözlemler gerçekleştirmiştir. Ses kayıt cihazının da kullanıldığı gözlemler sırasında araştırmacı sınıfın en arka sırasında gözlemci rolündedir. Ders işlenişi sırasında sınıftaki etkinliklere müdahalede bulunmamıştır. Ünite bitiminde araştırmacı öğretmenlerle boş bir derslikte yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşme formlarında yer alan sorular yöneltildiğinde öğretmenlerin soruları daha iyi etüt edebilmeleri için araştırmacı tarafından açıklayıcı bilgiler de sunulmuştur.

3.4. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda genellikle veri toplama yöntemi olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi kullanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada öğretmenin sınıf ortamında Sosyal Bilgiler dersinde “Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinde ‘doğrudan verilecek değeri’ nasıl verdiğini incelemek için gözlem yapılmıştır. Gözlem sırasında gözlemci ayrıca günlük tutarak görüşlerini aktarmıştır. Ayrıca gözlem yoluyla elde edilen veriler ışığında öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak; hem araştırmacı günlüğüyle desteklenen gözlemden elde edilen verilerin güvenilirliğinin artırılması hem de bu verilere ilişkin ek bilgilere ulaşılması sağlanmıştır. Kısaca veri toplama yöntemlerinde çeşitlemeye (triangulation) gidilmiştir. Çeşitleme (triangulation) farklı veri kaynakları, farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırmaya yönelik çabaların bütünüdür. Nitel araştırmada geçerliğin ve güvenilirliğin sağlanmasında kullanılan önemli stratejilerden biri, ‘çeşitleme’ dir. Gözlem yoluyla elde edilen bilgilerin görüşme yoluyla teyit edilmesi ya da görüşmede ortaya çıkan bazı sonuçların gözlem yoluyla teyit edilmesi, çeşitlemeye bir örnek oluşturabilir (Yıldırım vd. 2006: 94)

3.4.1. Gözlem

Gözlem; belli bir kimse, yer, olay, nesne, durum ve şarta ait bilgi toplamak için belirli hedeflere yöneltilmiş bir bakış ve dinleyiştir (Özsoy, 1970, Akt. Karasar, 2009:156). Gözlem tekniğinin en önemli özelliği araştırmacıya veriye ilk elden ulaşma olanağı sağlamasıdır. Nitel araştırmada gözlem, sayısal veri üretmekten çok, araştırmaya konu olan olay, olgu ve duruma ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar ve tanımlamalar yapmaya yönelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 170). Özellikle insanlarla ilgili diğer tekniklerle yapılan çalışmalarda insanların oldukları gibi değil de görünmek istedikleri gibi davranmaları konusu gözlem tekniğinin araştırmalar için artı yönlerinden birisidir.

Literatürde birçok yazarın gözlem türlerini ele aldıkları ölçütlere göre farklı ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Davranışın gerçekleştiği doğal ortamlarda araştırmacının ortama katıldığı yapılandırılmamış gözlem, belli bir gözlem aracının kullanıldığı yapılandırılmış gözlem, gözlemci ve gözlenen arasındaki fiziki yakınlık ve ilişkiye göre

dışarıdan gözlem ve katılarak gözlem, gözlemdeki sürekliliğe göre aralıklı gözlem ve sürekli gözlem gibi türlere ayrıldığı görülmektedir. Bu araştırmada araştırmacı tarafından katılımsız gözlem tekniği uygulanmıştır.

Araştırmacı, gözlem sırasında sınıfta gözlemediği değer eğitimi ile ilgili davranış ve tutumları kendi ifadeleriyle yansıttığı notlar da tutmuştur. Bulgular kısmında gözlemi destekleyici olarak bu ifadelere de yer verilmiştir

Diğer veri toplama yöntemleri ile karşılaştırıldığında gözlemin güçlü yönleri sözel olmayan davranış, doğal çevre ve zamana yayılmış uzun süreli analiz olarak sıralanabilir(Bailey,1982, Akt. Yıldırım vd.2006: 173).

3.4.2. Görüşme

Nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplam araçlarından biri de görüşmedir. Görüşme, insanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Bogdan ve Biklen,1992.Akt: Yıldırım vd. 2006: 40).

İlk bakışta görüşme, kolay bir veri toplama yöntemi gibi görünebilir ve sadece konuşma ve dinleme gibi herkes tarafından kullanılan temel becerileri gerektirdiği düşünülür. Ancak ‘görüşme, beceri, duyarlık, yoğunlaşma, bireyler arası anlayış, öngörü, zihinsel uyanıklık ve disiplin gibi pek çok boyutu kapsaması açılarından hem sanat hem de bilimdir’ (Patton, 1987:108. Akt: Yıldırım vd. 2006: 119).

Alanyazında görüşme türleri olarak katılanların sayısına göre bireysel ve grupça görüşme, önceden belirlenmiş bir dizi ve yanıtını içeren yapılandırılmış görüşme, görüşmeciye daha serbestlik sağlayan açık uçlu sorulardan oluşan yapılandırılmamış görüşme gibi görüşme çeşitleri bulunmaktadır.

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşme tekniği ile ilgili literatür taramaları araştırmacı tarafından yapılmış, görüşmeler araştırmacı tarafından hazırlanan ve ilköğretimde değerler eğitimi alanında uzman bir sosyal bilgiler eğitimcisinin görüşleri alınarak hazırlanan EK 2’de yer alan görüşme formu kullanılarak yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda kişisel bilgiler bulunmakta ikinci kısımda ise öğretmenlere yöneltilen değerler eğitimi ile ilgili farklı soru türlerinden oluşan 8 soru yer almaktadır.

Karasar'a göre (2009: 175), görüşme yönteminin kuvvetli yönleri; değişik ve anında değişen koşullara uyabilme esnekliği, geri besleme mekanizmasının anında işleyebilmesi, derinliğine bilgi elde edebilme, alınan ilk tepkilere göre kontrol edici soruların sorulabilmesi ve yanlış anlamaların azaltılması, cevaplarda bireyselliğin korunması, soruları cevaplama oranını yüksek tutabilme olarak sıralanmıştır.

3.5. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından ilk olarak sınıflarda belirlenen ünite süresince gözlem ve akabinde aynı öğretmenlerle ünite sonunda görüşme yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırma, 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde Aydın ili Çine ilçesi merkez ilköğretim okullarında 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 02/04/2012 ile 11/05/2012 tarihleri arasında 'Bir Ülke Bir Bayrak' ünitesi süresince Sosyal Bilgiler dersi programında bu üniteye verilmesi planlanan 'doğrudan verilecek değerler' olan 'Adil olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı' değerlerinin nasıl verildiğini belirlemeye yönelik yapılmıştır.

Araştırma izni Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmıştır. Okul idarecileri ile görüşülüp çalışma hakkında bilgilendirmelerin yapılmasının ardından 5.sınıf öğretmenleri ile araştırmacı birebir görüşüp çalışmanın konusu hakkında bilgi vermeden Sosyal Bilgiler dersinde gözlem yapacağını söylemiştir. Araştırmanın konusunun öğretmenlerle paylaşılmaması öğretmenlerin sınıf içinde doğal davranmalarına yönelik düşünülmüştür. Böylece araştırmanın daha sağlıklı sonuçlar vermesi planlanmıştır.

Araştırmacı tarafından yapılan gözlem, ünitenin başlangıç tarihi olan 02/04/2012' de başlamış, 11/05/2012 tarihine dek sürmüştür. Araştırmacı araştırma sürecinde katılımsız gözlemler yaparken sınıftaki etkinliklere müdahalede bulunmamış, doğal ortamın bozulmamasına özen göstermiştir. Gözlem sırasında araştırmacı sınıf ortamında en arka sıralara oturmuş gözleme ait notlar tutmuş ve veri kaybının yaşanmaması için önceden izin alarak ses kayıt cihazı kullanmıştır. Böylece veri toplama sürecinde birden fazla veri kaynağı ya da türü kullanılarak araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırmada elde edilen verilerin geçerliği ve elde edilen sonuçların doğruluğu hassas bir konu olduğu için birçok araştırmacı birden fazla veri toplama yöntemi kullanarak elde ettiği verileri teyit etmeye ve geçerliklerini çok boyutlu olarak kanıtlamaya çaba gösterir (Yıldırım vd. 2006: 88). Araştırmada gözlem tekniğini destekleyici olarak sınıfında gözlem yapılan öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler de yapılmıştır.

Görüşmeler gözlemlerin bitimini takip eden Mayıs ayının nc haftası içerisinde öğretmenlerin okullarında uygun, boş bir derslikte izin dahilinde ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmıştır. Görüşmenin içeriği, tahminen ne kadar süreceği, görüşme sonunda bireyin verdiği bilgilerden rahatsızlık duyması halinde kayıtların kendisine verilebileceği açıklandıktan sonra EK- 3 te yer alan görüşme formundaki sorular sırasıyla yöneltilerek görüşme gerçekleştirilmiş, görüşme için öğretmenlere teşekkür edilerek görüşmeler sonlandırılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, biçimleri ortaya çıkardığı, önemli değişkenleri keşfettiği ve hangi bilgileri rapora yansıtacağına karar verdiği bir süreçtir (Bogdan ve Biklen, 1992).

Nitel verilerin organize edilmesi, çalışılabilecek parçalara ayrılması, sınıflandırma sisteminin oluşturulması, ne kolaydır ne de açıktır. Aksine karmaşık bir işlemdir. Elde edilen verilere bakıldığında bazı kavramlar, sözler, davranış örnekleri, araştırılan kişilerin düşünceleri ve düşünme yolları, tekrarlanmış olaylar, olgular bulunmakta ve bunlar arasındaki ilişkiler bazen kısıtlı, bazen de yok gibidir (Ekiz, 2009: 85).

İlk bakışta nitel veri analizi, bir görüşmeden, gözlemden ya da incelenen belgeden verilerin doğrudan alıntılar yapılarak, çoğunlukla yanlı bir şekilde ortaya konulması gibi görünse de durum bundan daha karmaşık ve sistematik bir süreçtir. Çünkü veri analizi, araştırmacının verileri temsili olarak ve sistematik bir şekilde soyutlaması ya da kavramsallaştırmasını içeren bir süreçtir gibidir (Ekiz, 2009 : 73).

Nitel araştırmada veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına gelir. Her nitel araştırma farklı birtakım özellikler taşır ve veri analizinde birtakım yeni yaklaşımları gerektirir. Bu nedenle araştırmacının, gerek araştırmanın, gerekse toplanan

verilerin özelliklerinden yola çıkarak ve varolan veri analiz yöntemlerini gözden geçirerek, kendi araştırması için bir veri analiz planı geliştirmesi beklenir (Yıldırım vd. 2006: 221).

Nitel araştırmalarda veri analizi konusunda belli bir standardın olmadığı dikkate değerdir. Bunun temel nedenleri arasında; araştırmacının yaratıcılığının ön plana çıkarılması ve bunun desteklenmesidir. Araştırmacı, veriler doğrultusunda kendi analiz planını oluşturarak özgün analizler yapar. Ancak araştırmacıdan, analizlerini nasıl yaptığı ve sonuçlara nasıl ulaştığı aşamalarını açıklaması beklenir (Ekiz, 2009 : 73).

Bu araştırmada verilerin analizi aşamasında veri toplama araçları olan gözlem, ve görüşme verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz gerçekleştirilmiştir.

Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 224)

Bu araştırmada verilerin analizi aşamasında öncelikle araştırma sorularından bir çerçeve oluşturulmuş, verilerin alt problemlerde belirtilen temalar altında düzenlenmesi ve sunulması kararlaştırılmıştır. Gözlem ve görüşme sırasında kullanılan ses kayıt cihazındaki tüm konuşmalar tekrar tekrar dinlenip kelimesi kelimesine Microsoft Word programı yardımıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Buradaki amaç araştırmacının dikkatinden kaçabilecek veri kaybını en aza indirmektir. Bilgisayar ortamına aktarılan veriler satır satır okunarak oluşturulmuş çerçevelere göre düzenlenmiştir. Veri analizinin son aşamasında bulgular araştırmacı tarafından elde edilen temalar üzerinden gözlem ve görüşme kayıtlarından doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.

3.7. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk ve Miller, 1986. Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006: 255). Güvenirlik ise kısaca araştırma sonuçlarının tekrar

edilebilirliği ile ilgilidir (LeCompte ve Goetz, 1982. Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006: 255).

Bu araŐtırmada nitel araŐtırmalarda geđerliđi ve gůvenirliđi sađlamak için çeŐitli stratejiler kullanılmıŐtır. Gůzlem ve gůrůŐmeden elde edilen veriler birbirini teyit etmek için kullanılmıŐtır. Dolayısıyla veri toplama yůntemlerinde ve veri kaynaklarında çeŐitlemeye (triangulation) gidilmiŐtir. Veriler ayrıntılı olarak betimlenmeye çalıŐılmıŐ amaçlı ۆrnekleme yůntemlerinden maximum çeŐitlilik ۆrneklemesi esas alınarak araŐtırma farklı tůrden okullarda uygulanmıŐtır. Verilerin toplanması ve yorumlanmasında nesnel davranılmaya çalıŐılmıŐ, verilerin yorumlanmasında gůzlemde kullanılan ses kayıtlarından, katılımcı gůrůŐlerinden ve araŐtırmacının gůzlem notlarından dođrudan alıntılar yapılmıŐtır. Veriler araŐtırmacı ve daha ۆnce 5. sınıfları okutmuŐ 12 yıllık mesleki tecrůbesi bulunan bir sınıf ۆđretmeni tarafından ayrı ayrı analiz edilmiŐtir. Sonuçların birbiriyle uyuytuđu gůrůlmůŐtůr. Son olarak deđerler eđitiminde uzman bir sosyal bilgiler eđitimcisinden verilerin dođruluđu konusunda teyit alınmıŐtır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, ilköğretim birinci kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi ‘Bir Ülke Bir Bayrak’ ünitesinde doğrudan verilecek değerler olarak belirlenen ‘Adil olma’ ve Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerlerinin verilmesi aşamasında araştırmacı tarafından yapılan gözlem ve görüşme verilerinin analizleri ve araştırmacı notları sonucu ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Elde edilen bulgular, yapılan analiz sonucu doğrudan verilecek değerlerin ayrı ayrı araştırmacının alt problemlerinin baz alınarak incelenmesi sonucu oluşturulmuştur. Araştırma sonucu elde edilen bulgular aşağıdaki başlıklar altında sunulmuştur:

1. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin öğretiminde öğretmenler tarafından kullanılan yaklaşımlara ait bulgular

2. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin öğretiminde öğretmenler tarafından kullanılan yöntem teknik ve materyallere ait bulgular

3. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin öğretiminde öğretmenler tarafından kullanılan ölçme değerlendirme tekniklerine ait bulgular

4. İlköğretim beşinci sınıf öğretmenlerinin ilköğretim I. kademe Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan değer eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerine ait bulgular

4.1. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde kullanılan değer eğitimi yaklaşımlarına ilişkin bulgular

Bu bölümde, doğrudan verilecek değerlerin araştırmaya konu olan ünite ‘adil olma’ ve ‘bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ olması itibarıyla ilk olarak ‘adil olma’ değerine ilişkin bulgular, hemen akabinde ‘bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerine ilişkin bulgular verilecektir.

4.1.1. Telkin Yöntemiyle Değerler Eğitimi

4.1.1.1 Adil Olma

Öğretmenlerden Ö-3, Sosyal Bilgiler dersinde telkin yoluyla ‘adil olma’ değerini anayasadan örnekler vererek kazandırmaya çalışmaktadır. 11/04/2012 tarihli Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen anayasa ile ilgili bilgiler verirken aşağıdaki konuşmayı öğrencilerine yapmıştır:

Öğretmen: *Anayasa önünde herkes eşittir. Toplumun herkesimi için bağlayıcıdır. Anayasada yazılan her şey zenginler için ya da köylüler için farklı değildir. Zengin birisi, birisini yaralasa, köylü birisi de yaralasa aynı şekilde ceza alır. Mesela kırmızı ışıkta “Sen zenginsin 500 milyon vereceksin, sen fakirsin 50 milyon vereceksin” değil. Kanunlarda belirtilmiştir kırmızı ışıkta geçmenin cezası 115 lira ise herkese 115 lira. Mesela adam yaralama suçu diyelim 5 yıl ise bu zengin için de aynıdır. Fakir içinde aynıdır. Öğretmen için de aynıdır. Çiftçi için de aynıdır. İnsanlar arasında ayırım yapılmaz, işte insanların konumuna göre de ayırım yapılmıyor.*

Öğretmen Ö-3, anayasadaki maddelerin toplumun oluşturan her insan için aynı bağlayıcılığa sahip olduğunu, hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamayacağını ve öyle de olması gerektiğini telkin yoluyla öğrencilerine aktarmaktadır.

Aynı derste, öğrencinin söz alarak yaşadığı bir olayı öğretmenine aktarması sonucu öğretmen o olayın açıklamalarında telkin yöntemine başvurmuştur. Öğrenciler ve öğretmen arasında geçen konuşmalar aşağıda sunulmuştur:

Öğrenci Serdar: *Öğretmenim biz resim dersindeydik. Benim ayaklarım böyle dıştaydı. Resim öğretmenim bana kızdı. Ama Dursun’a “otur oğlum” dedi.*

Öğretmen: *Çok güzel bir örnek. Şimdi, öğretmenlerin bu konuda adil olması lazım. Bilmiyorum 5 yıldır birlikteyiz. Serdar çok güzel örnek verdi. Resim öğretmeni sok ayaklarını dedi bana Dursun’a da otur oğlum dedi. Yani bilmiyorum siz daha iyi bilirsiniz. Ben ayırım yapıyor muyum sizlere?*

Öğrenci: *Hayır.*

Öğretmen: *Bizim kurallarımız var. Bu kurallar dışında herkesi ayrı ayrı seviyorum ama kurallara uymayan olduğu zaman sevmiyorum mu diyeyim sevmiyorum değil de cezalandırıyorum diyeyim. Hiç kimsenin ayrıcalığı yoktur. İşte bu sınıfta annesi öğretmen olan var, doktor olan var, hâkim olan var, zengin olan var, fakir olan var,*

çiftçi olan var. Ben burada size örnek olarak bunu yapabiliyorsam, uygulayabiliyorsam siz de ileride aynı şekilde yapacaksınız. Ben sizleri bu amaçla yetiştirmeye çalışıyorum. Ayrım yapmadan sizleri bu yaşa getirebildiysem 5 yıllık sürede ne mutlu bana. Ama yapamadıysam kendi adıma çok üzgünüm. Ama benim kendi düşüncem hiç kimseye ayırım yapmıyorum. Hak ettiği cezayı da alıyor, hak ettiği ödülü de alıyor diye düşünüyorum.

Öğretmen Ö-3, sınıfındaki öğrencinin, tepkisini çeken resim öğretmenin davranışını sınıfına aktarırken kendisinin bugüne kadar böyle bir davranışta bulunmadığını, çeşitli meslek gruplarına ait öğrenci velilerine sahip olan öğrencilerine ailelerinin toplumdaki statülerine bakmaksızın hiçbir zaman ayrımcılık yapmadığını dile getirip sınıfındaki öğrencilerine de ileride kendisi gibi davranmaları gerektiğini telkin etmektedir. Ayrıca sınıfındaki öğrencilerin duruma göre ayırım yapılmadan ödüllendirilip cezalandırıldığını dile getirmektedir.

4.1.1.2. Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na Saygı

'Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na Saygı' değerinin öğretilmesinde de öğretmenlerin telkin yöntemine sıkça başvurduğu görülmektedir. Nitekim öğretmenlerden Ö-3, 09/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğrencileriyle soru-cevap şeklinde dersi işlerken aralarında aşağıdaki konuşmalar geçmiştir:

Öğretmen: *İstiklâl Marşı okunurken nasıl davranmalıyız? Mustafa?*

Öğrenci: *Gülmemeliyiz.*

Öğrenci: *Yüzümüzü bayrağa çevirmeliyiz.*

Öğrenci Gizem: *Hazırolda beklemeliyiz.*

Öğrenci: *Dik durmalıyız.*

Öğrenci: *Ciddi olmalıyız.*

Öğrenci: *Etrafa bakmamalıyız.*

Öğrenci: *Başka şeylerle uğraşmamalıyız.*

Öğrenci: *Bayrağımıza saygılı olmalıyız.*

Öğrenci: *Konuşmamalıyız.*

Öğretmen: *Hazırolda bir gözümüz bayrakta bir gözümüz marşı söyletende olmalı. O şekilde coşkuyla, gururla marşımızı söylemeliyiz. Bazen geç kalıyoruz. İstiklâl Marşı okunurken bazı arkadaşlarınız devam ediyor sıraya geçiyor. Ne yapacağız Mustafa?*

İstiklâl Marşı okunduğunu duyduğumuz zaman hemen hazırola geçeceğiz. Bazen ise daha İstiklâl Marşı başlamadan işte müdür konuşurken dışarıda bekliyoruz. Marşı duyduğumuz anda hazırola geçeceğiz. İstiklâl Marşı söylenmiyorsa geçip sıramıza yerimizi almamız gerekiyor. Buna dikkat edin.

Öğretmen Ö-3, öğrencilerin cevapları sonrası kendi cümleleriyle konuyu bütünleyici açıklamalar yapmış, telkin yöntemini kullanarak İstiklâl Marşı okunurken nasıl durulması gerektiğini dolayısıyla bayrağa ve marşa saygıyı öğrencilerine aktarmıştır.

09/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde yine öğretmen Ö-3, öğrencilerine bayrağa saygı değerini verirken Atatürk'ten örnek vererek sonrasında telkin yöntemine başvurmuştur. Öğretmenin konuyla ilgili söyledikleri şu şekildedir:

Öğretmen: *Sadece Türk milleti için değil çocuklar bütün milletlerin bayraklarına saygı duymak gerekir. Şimdi hatırlıyor musunuz bilmiyorum Kurtuluş Savaşı bittikten sonra Yunan bayrağını Atatürk'ün önüne sermişler. Bayrak sadece komutanı değil Yunan milletini temsil ediyor demiş. Bu yüzden Atatürk dahi diğer milletlerin bayrağına saygı göstermiş. Bayraklar sadece bir kişiyi değil toplumu temsil eder. O yüzden tüm ulusların bayraklarına saygı göstermek gerekiyor. Demek ki bağımsızlık sembollerinden birincisi bayrak. Sadece bayrak değil diğer ulusların marşlarına da paralarına da saygı göstermek gerekir.*

Öğretmen, bu konuşmasında bayrakların bir kişiyi değil bütün bir milleti temsil ettiğine vurgu yaparak kendi bayrak ve marşlarının yanı sıra diğer ülkelerin bayraklarına ve marşlarına da saygı göstermelerini Atatürk'ten örnek vererek öğrencilerine telkin yoluyla aktarmıştır.

Aynı dersin bir başka bölümünde telkin yöntemini kullanarak öğretmen Ö-3, aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

Öğrenci Okuması: *Türk bayrağı hangi günlerde göndere çekilir?*

Öğretmen: *Burada bu soruda bir yanlışlık var. Çünkü her zaman çekili kalıyor zaten. Bayrak kanunu değişti. Daha önceleri bizim çocukluğumuzda tatil günleri çekilirdi. Hafta içi aşağı indirilirdi. Pazartesi günü sabah törenle bayrağı indirirdik, Cuma günü okuldan giderken çekerdik. Bu bayrakların, devlet kurumlarında asılı olan bayrakların yırtık olmaması lazım, renginin atmaması lazım, solgun olmaması lazım, kirliliği*

olmaması lazım. Eğer böyle görürseniz okula veya hangi kurumdaysa yetkili kişileri uyarmamız gerekir. Bayrak yere düşmez, yere bırakılmaz.

Öğretmen, bayrağın nasıl muhafaza edilmesi gerektiğine dair öğrencilerine açıklamalarda bulunmakta, öğrencileri bilinçlendirmeye çalışmaktadır.

Bir diğer öğretmen Ö-1 ise 30/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde ders kitabındaki 'bayrak' şiirini okumasına müteakiben şiirin açıklanması aşamasında öğrencileriyle arasında şu konuşma gerçekleşmiştir:

Öğretmen: Bayrağımız için şiirler yazılmasını sağlayan duygu. Bağımsızlık. Bağımsızlığa verilen önem. Vatan, millet aşkı. Sonra bayrağımıza duyulan saygı, sevgi. Birçok duygu böyle şairlerimize şiirler yazdırmış bayrakla ilgili. Şimdi bu mavi göklerin kırmızı ve beyaz süsü yani bayrağımızın gökyüzünü süslediğini düşünüyor şair. Kız kardeşimin gelinliği derken gelinlik ne renktir?

Öğrenciler: Beyaz.

Öğretmen: Bayrağımızdaki o beyaz rengi kız kardeşin gelinliğine benzetiyor. Şehidimin son örtüsü. Şehitler televizyonda izliyorsunuz. Çeşitli nedenlerle şehit olan askerleri tabutunun üzerinde ne oluyor?

Öğrenciler: Bayrak.

Öğretmen: Türk bayrağı oluyor. İşte şehidimin son örtüsü dediği o. Şehitlerin tabutunun üzerine Türk bayrağı serilir. Bu bayrağı biz kolay kolay elde etmemişiz. Çok büyük zorluklar altında bağımsızlığımızı kazanmışız. Bu bayrağımızı dalgalandırıyoruz. Kurtuluş Savaşı ile ilgili birçok şey dinliyoruz ya da okuyoruz. Senin destanını yazacağım derken yine ilerde olur da bağımsızlığımız tehlikeye düşerse yine Türk milleti üzerine düşeni yapar. Düşmanla gerektiği şekilde bağımsızlığını korumak için savaşır demek istiyor. Bu şiiri de yazan Arif Nihat Asya. Önemli şairlerimizden birisi. Bayrak göndere çekilirken veya indirirken tören yapıyoruz değil mi? Pazartesi ve Cuma günleri İstiklâl Marşı okuyoruz. Ve o sırada bayrak göndere çekiliyor. Biz ne yapıyoruz? Hazırolda duruyoruz saygımızdan dolayı. İstiklâl Marşı'nı söylüyoruz. Bunlar hep bizim bayrağa duyduğumuz saygı ve sevginin ifadesi. Hazırolda beklememiz, İstiklâl Marşı'nı söylememiz. Bazen kızıyor değil mi müdür ya da müdür yardımcısı İstiklâl Marşı söylenirken ya da saygı duruşunda bulunurken konuşanlar oluyordu aranızda. Müdür kızıyor değil mi? Çünkü o bayrağa saygısızlık yapmış oluyor. Şehitlerimize karşı

saygısızlık yapmış oluyor onun için müdür uyarıyor onları. Tören geçişlerinde cephe alınır bayrak selamlanır. Yine bu saygımızın bir ifadesi.

Öğretmen Ö-1, Arif Nihat Asya'nın 'Bayrak' şiirinin çözümlemesini yaparken bağımsızlık terimine vurgu yapmakta, bağımsızlığın göstergesi bayrağa saygı duyulması gerektiğini öğrencilerine aktarmaktadır. Bayrağa karşı yapılan saygısızlığın bağımsızlık yolunda şehit olanlara yapılmış olacağını söyleyerek öğrencilerine bayrağa saygıyı telkin etmektedir.

Öğretmen Ö-1 yine aynı derste, İstiklâl Marşı'nı kendisi ilk iki kıtasını okuduktan sonra öğrencileriyle aşağıdaki konuşmaları yapmıştır:

Öğretmen: *İstiklal Marşı'mızı dinlerken neler hissediyorsunuz? Bir şey hissediyor musun? Ayla sen bir şey hissediyor musun? İstiklal Marşı'nı söylerken, dinlerken!*

Öğrenci: *Gururlanıyorum.*

Öğrenci: *Mutlu oluyorum.*

Öğretmen: *İçinizi değişik hisler kaplıyor değil mi? Tüylerimiz diken diken oluyor değil mi? Benim oluyor. Atalarımızın bu ülke için yaptıkları geliyor aklıma. Gurur, mutluluk, heyecan. Hepsi bir arada oluyor. Bir sonraki soru: İstiklal Marşı Türk milleti için ne ifade etmektedir? Ne ifade ediyor? Ahmet?*

Öğrenci: *Bağımsızlığımızı!*

Öğretmen: *Güzel. Başka? Ne anlatılıyor İstiklal Marşı'nda ? Necla? Hamit?*

Öğrenci: *Milletimizi.*

Öğretmen: *Milletimizin Kurtuluş Savaşı'nda yaşadığı sıkıntıları çektiği acıları anlatıyor İstiklal Marşı. Ne güç şartlar altında bu savaşın kazanıldığını. Bağımsızlığımızın korunduğunu. İstiklal Marşı anlatıyor. Türk Milletinin bağımsızlığına, vatanına duyduğu sevgiyi anlatıyor. Bir kere zaten son iki mısradan anlıyoruz. Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın derken vatan sevgisi anlatılıyor. Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım. Türk milletinin eskiden beri özgürlüğüne, bağımsızlığına ne kadar düşkün olduğu burada anlatılıyor. Kimse bana zincir vuramaz esir edemez diyor. Ben kimsenin egemenliği altında yaşayamam demek istiyor değil mi Eylül? Şu İstiklâl Marşı'nı biraz dikkatli okuyun. Orada ne anlatılıyor, neler anlatılıyor! Yani öyle basit bir şiir değil o!*

Öğretmen Ö-1, İstiklâl Marşı'nın dizelerini açıklarken İstiklâl Marşı'nın öğrencileri tarafından anlamına dikkat edilerek daha bir önemle okunmasını öğrencilerine telkin etmektedir.

Öğretmen Ö-2, 08/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde bayrak töreninden öğrencilerine bahsederken telkin yöntemini kullanmaktadır. Öğrencileriyle konuşması aşağıdaki şekildedir:

Öğretmen: *Marşımızla bayrağımız birbirinden ayrılmaz bir bütün zaten. Eğer marşımızı okuyacaksak mutlaka bayrağımız yanında dalgalanmalı. Bayrak olmadan tören başlamaz. Adı üstünde bayrak töreni çocuklar. İşte İstiklâl Marşı söylenirken bayrağımız göndere çekilir. Biz bu sırada ne yapmalıyız çocuklar? Evet yapıyorsunuz her pazartesi sabahı ve cuma akşamları törenlerde ne yapıyoruz? Belgin?*

Öğrenci: *Öğretmenim İstiklâl Marşı'mızı okuyoruz.*

Öğretmen: *İstiklâl Marşı'mızı okurken nasıl duruyoruz? Hazır ol da duruyoruz? Başka ? Konuşuyor muyuz?*

Öğrenciler: *Hayır.*

Öğrenci: *Ama gülüyorlar öğretmenim.*

Öğretmen: *Gülünmeyecek, konuşulmayacak, bayrağa doğru cephe alınarak saygımızı belirteceğiz. Yönümüzü bayrağa doğru çevirerek hazır ol vaziyetinde kıpırdamadan, konuşmadan saygımızı gösteriyoruz. Rahat komutu verilmeden pozisyonumuzu bozmuyoruz. Her nerde olursa olsun sadece okulda değil yolda bile duyarsanız İstiklâl Marşı okunurken mutlaka hazır ol vaziyeti almalısınız çocuklar.*

Öğretmen Ö-2, bayrak törenlerinde nasıl davranılması gerektiğini öğrencileriyle paylaşmaktadır. Yapılan konuşmalarda öğrenciler bayrak törenlerine ilişkin bilgilerinin olduğu cevaplarından anlaşılmaktadır. Ancak öğretmen bu bilgilerini pekiştirici ifadelerle telkin yöntemine başvurmaktadır.

10/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğretmen Ö-2, İstiklâl Marşı ile ilgili bilginin ders kitabından bir öğrenci tarafından okunmasından sonra şairi Mehmet Akif Ersoy'la ilgili sahip olduğu bilgileri öğrencileriyle aşağıdaki şekilde paylaşmıştır:

Öğretmen: *Evet. 12 Mart günü zaten İstiklâl Marşı'nın kabulünde bu konuyu incelemiştik, konuşmuştuk. Nasıl yarışmaya katıldığını şairimizin hatırlıyoruz değil mi? İlk başta katılmamıştı. Neden katılmamıştı?*

Öğrenci: *Çünkü para ödülü vardı.*

Öğretmen: Para için bir iş yapmıyordu. Yani karşılıklı bir iş yapmak istemedi Mehmet Akif Ersoy. Yani ikinci teklifte ısrar etmişler yarışmaya katılmış ve 48 saatte yazılan bu şiir bizim milli marşımız oldu. 10 kıtadır. Kaç dizedir?

Öğrenci: 4 satır, onuncu kıtası beş satır.

Öğretmen: Kaç oluyor? 41 dizeden oluşuyor .Hatta bir efsane! Türkçe öğretmeninden duydum ben bunu. Neden 41 dize diye! Yeni öğrendim bunu. Birkaç tane söylenti var bunlardan biri ilgimi çekmişti. 41 kere maşallahı biliyor musunuz?

Öğrenciler: Evet.

Öğretmen: Nazar değmesin diye Türkçe öğretmenimiz öyle dedi nazar değmesin diye 41 dizeden oluşturmuş. Evet bayrağımız ve İstiklâl Marşı'mıza saygı göstereceğiz, değer vereceğiz. Bayrak törenlerinde İstiklâl Marşı'mızı dinlerken hazırolda bekleyeceğiz. Ve bayrağa cephe alarak saygımızı ifade edeceğiz. Niçin hazırolda bekliyoruz? Çünkü saygımızı bu şekilde ifade ediyoruz. Dolayısıyla biz bayrağımıza, marşımıza saygılı olurken bağımsızlığımıza saygı göstermiş oluyoruz değil mi?

Öğretmen, bilgilendirmenin sonunda bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygılı olunmasını öğrencilerine telkin yöntemiyle aktarmaktadır.

4.2. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve materyallere ilişkin bulgular

İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerlerin eğitimini gerçekleştirmeye yönelik bulgular sıralanırsa soru-cevap yöntemi, önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme, model olma, tarihi olaylardan yararlanma, öğretmenin kendi yaşamından örnekler vermesi, diğer kavramlarla ilişkilendirme, öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi, model gösterme, görsellerden yararlanma, güncel olaylardan yararlanma olarak tespit edilerek sunulmuştur.

4.2.1. ‘Adil Olma’ değerinin eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve etkinlikler

İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek ‘adil olma’ değerinin öğrencilere verilmesinde kullanılan yöntem, teknik ve etkinlikler model olma, model gösterme, görsellerden yararlanma, güncel olaylardan yararlanma, kurumları örnek gösterme olarak bulunmuş ve sırasıyla sunulmuştur.

4.2.1.1. Model olma

Öğretmen Ö-3, 02/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğrencilerine cumhurbaşkanı olmaları durumunda neler yapmak istediklerini sormuş, öğrencilerin genellikle çevre ile ilgili sorunlara çözüm bulmak istediklerini belirten cevaplarının ardından sonuç diyalogları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Öğretmen: *Evet. Yeterli. Demek ki eğer gelecekte cumhurbaşkanımız değişirse çevreye zarar verenler yandı o zaman.5/ ? sınıfına da bu yakışır TEMA'cı olarak. Şimdiden geleceğin cumhurbaşkanının 5/? Sınıfından çıkacağını umarak kutluyorum. Acaba o şanslı kişi kim olacak? Ben bu sınıftan cumhurbaşkanı çıkacağına inanıyorum.*

Öğrenci: *Öğretmenim tahmininizi söyleyin.*

Öğretmen: *Tahminim hepsinden biri çıkar. Herkesin şansı eşit.*

Öğrenci: *Öğretmenim bizim sınıftan basit biri cumhurbaşkanı olursa biz de sizin ziyaretinize geliriz.*

Öğretmen Ö-3, geleceğin cumhurbaşkanının kendi sınıflarından çıkacağını öğrencilerine söylemektedir. Ancak öğrencilerin ısrarla isim istemelerine karşın hepsinin şansının eşit olduğunu söylemesi, adil olma değerinin öğretilmesinde model olma davranışının göstergesi kabul edilmektedir.

Yine bir önceki örneğin sorusundan hareketle cumhurbaşkanı olduklarında neler yapmak istediklerini öğrencilerine sorduğunda öğretmen ve öğrencilerin konuşmaları aşağıda şu şekilde gerçekleşmiştir:

Öğretmen: *...Yasalar TBMM'den çıkar. Cumhurbaşkanı ise bu yasaları yürütülmesinde ve uygulanmasında görev alır. Kerem sen cumhurbaşkanısn. Neler yapmak isterdin?*

Öğrenci Kerem: *Dış ülkelere gitmek isterdim.*

Öğrenci: *Ülkemizi daha çok güzelleştirdim.*

Öğretmen: *Nasıl güzelleştirdin?*

Öğrenci: *TBMM'ye söyledim. Ağaçları kesmemek yasalarını ve her yere yeşillik dikme ve de kesenlere de ceza vermeye çalışırdım.*

Öğretmen: *Öncelikle ağaç kesenlere ceza verirdim diyorsun. Ağaç kesmeyi yasaklardın. Güzel.*

Öğrenci: *Bütün fabrikaların bacalarını filtreli yapardım.*

Öğrenci: *Ülkemizin doğal, kültürel, tarihi varlıklarına zara verenlere para cezası verirdim.*

Öğrenci: *Yeni cumhurbaşkanı olduğum için belki eski cumhurbaşkanını sevdikleri için başka ülkelerin başbakanı ve cumhurbaşkanlarına kendimi tanıtırdım.*

Öğrenci Mert: *Bütün Türkiye'yi herkes tarafından hiçi bir mikrop kalmayacak şekilde temizletirdim.*

Öğrenci Buse: *Nükleer santral kurulmasını önlerdim.*

Öğrenci: *Bakkallardaki sigara ve alkoli kaldırırdım.*

Öğrenci Elvin : *Bu balıkların avlanması, zamansız avlanma yapıyorlar bundan dolayı balıklar üreme gerçekleştiremediği için bunların nesilleri tükeniyor. Ondan dolayı da bunları kaldırırdım. Yapanlara da ceza verirdim.*

Öğrenci Melahat: *Ormanlardaki ilaçlamalar nedeniyle birçok canlı nesli tükeniyor. Bu yüzden ilaçlamanın vaktinde zamanında yapılmasını sağlardım.*

Öğrenci Dursun: *Yoksullara para verirdim.*

Öğrenci Metin: *Yanlış avlanmalardan dolayı bazı hayvanların nesli tükeniyor. Bunu engellemeye çalışırdım.*

Öğretmen Ö-3, sorduğu soru hakkında parmak kaldırıp söz almak isteyen tüm öğrencilerine ayırım yapmadan söz hakkı vermektedir. Araştırmacının günlük notlarına bu durum aşağıdaki şekilde yansımıştır:

Öğretmen öğrencilerine söz verirken parmak kaldıran öğrencileri, ikinci, üçüncü defa aynı konuda söz almasında bile öğrencilerin ifadeleri yanlış olsa da hepsini sözlerini bitirene kadar dinliyor. Ardından kendi ifadelerini dile getiriyor. Sınıfın çalışkan, önde gelen öğrencilerini dinleyip gerisini dinlememe gibi bir durum sözkonusu olmuyor. Ayrıca bir öğrenci soruya doğru cevabı vermiş olsa bile diğer parmak kaldıran öğrencileri dinlemeye devam ediyor. Parmak kaldırmayan öğrencileri de konunun içine dahil etme amacıyla girişimleri oluyor. AN. 02/05/2012

Öğretmen Ö-3' ün model olarak değerlerin öğretimini gerçekleştirmesi daha çok örtük program yoluyla olmaktadır. Gözlemcinin bu duruma ilişkin sınıfta gözlem esnasında almış olduğu notlar aşağıda verilmiştir:

Kazanımların verilmesi esnasında ders kitabından, farklı kaynaklardan veya bilgisayardan, slaytlardan okuma yaptırılacağı zaman sınıftaki tüm öğrencilerin okuması adına sınıf listesinden sırası gelen öğrenciler bir paragraf okuduktan sonra diğer arkadaşı okumaya başlıyor. Böylece sınıftaki tüm öğrenciler eşit olarak okuma yapıyorlar. Sınıfta sadece okuması iyi olan öğrencilere okuma yaptırılıp diğer

öğrencilere yaptırılmaması gibi davranışlar öğretmen tarafından sergilenmiyor. Öğretmen örtük program yoluyla adil olma değerini kendisi bizzat göstermektedir. AN. 11/04/2012

Öğretmen Ö-3, öğrencilerin sınıfta oturma düzenini sistemli olarak yer değiştirme esasına göre yapmaktadır. Böylece sınıftaki her öğrencinin sınıfın tüm sıralarında oturma şansı oluşmaktadır. Araştırmacının bu duruma ilişkin aldığı notlar aşağıda verilmiştir:

Öğrenciler haftalık olarak oturma düzenlerinde bir arka sıraya kayarak sınıfın tamamında oturma hakkına sahip oluyorlar. Böylece çalışkan öğrencilerin en ön sıralara oturmaları veya arkadaşlarına göre sınıf başarısı geri olan öğrencilerin daima öğretmenin gözü önünde sürekli en önde oturmaları, çalışkan öğrencilerin daha arka sıralara oturmaları gibi adil olmayan davranışlar önlenmiş oluyor AN. 16/04/2012.

Bir başka davranış, 11/04/2012 tarihinde gözlemcinin notlarında şu şekilde yer almıştır:

Sınıfta ödev kontrolü öğretmen ve hemen akabinde elinde gülen yüz defteri tabir ettikleri defterle dolaşan bir öğrenci tarafından yapılıyor. Ödevini veya araştırmasını iyi yapan, sınıfta arkadaşlarına karşı olumlu davranış gösteren öğrencilere öğretmen tarafından gülen yüz veriliyor. Böylece ileriki zamanlarda sınıftan birkaç öğrencinin katılacağı etkinliklerde öğrenci seçiminde bu defter kullanılıyor. Ayrıca bu defterdeki işaretlemelere göre ayın öğrencisi seçilmekte ve ödüllendirilmektedir. Öğretmenin yapmış olduğu bu uygulama tüm sınıf öğrencilerinin katılamayacağı etkinliklerde yer alması gereken öğrencileri seçmekte kullanılmaktadır. Böylece öğretmen hiçbir öğrencinin itiraz edemeyeceği şekilde adil olma davranışını örtük program yoluyla sergilemektedir. AN. 11/04/2012

4.2.1.2. Model Gösterme

Öğretmenlerin doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde model gösterme tekniğini sık sık kullandıkları göze çarpmaktadır. Toplum tarafından kabul görmüş kişilerin doğru davranışlarını öğrencilere örnek gösterme, değer eğitiminde önemli yer tutmaktadır. Aşağıda öğretmenlerin toplumdan değişik kişilerini model olarak göstermelerine ait bulgular yer almaktadır.

Öğretmen Ö-3, 18/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğrencilerine cumhurbaşkanının tarafsızlığı ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

Öğretmen: *Cumhurbaşkanı bizi dış ülkelerde temsil eder. Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri nerde yazılıymış? Anayasada. Cumhurbaşkanı önce bir partiye kayıtlıdır ama daha sonra cumhurbaşkanı seçildikten sonra partilerle ilişkisini keser. Bütün siyasi partilere aynı düzeyde tarafsız olarak yaklaşmak zorundadır.*

Öğretmen Ö-3, cumhurbaşkanının herkese eşit mesafede yaklaşması gerektiğini, görevinin bunu gerektirdiğini öğrencilerine aktararak tarafsızlığına dikkat çekmektedir.

18/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğretmen Ö-3, öğrencilerine kaymakamlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma Fonu'nun ne işe yaradığını sorması ile öğrencileriyle arasında şu konuşma geçmiştir:

Öğretmen: *Kaymakamlığa bağlı Sosyal Yardımlaşma Fonu ne iş yapar acaba?*

Öğrenci: *Maddi durumu veya ihtiyaç duyan kişilere yardım eden kişiler.*

Öğrenci: *İnsanların parası yoksa onlara yardım eden..*

Öğretmen: *Kimi kimsesi yoksa, parası yoksa onlara giyecek ve maddi, para olarak yardımda bulunur. Hatta arkadaşlarımız sormuştu kaymakama “En çok neden korkuyorum demişti neydi o Elvin”*

Öğrenci Elvin: *Köylülere yardım ederken ayrımcılık yapıyor muyum, yapmıyor muyum diye kararsız kalıyormuş.*

Öğretmen: *Kaymakam beyin en çok zorlandığı, kararsız kaldığı işte bu Sosyal Yardımlaşma Fonu'ndan insanlara yardım yaparken “Onlara acaba yeterli yardım yapabiliyor muyum, haksız alanlar var mı, mağdur olanlar var mı diye o yüzden karar vermekte zorlanıyormuş kaymakam bey.*

Öğretmen Ö-3, öğrencileriyle Sosyal Yardımlaşma Fonu hakkında konuşurken adil olma değerini, kaymakamın ayrımcılık yapmamak için zorlandığından bahsederek kaymakamı model göstermiştir.

4.2.1.3. Görsellerden yararlanma

02/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğretmen Ö-3, Adalet Bakanlığı ile ilgili kısmın ders kitabından okutulması sonrası öğrencileriyle şu diyalogu gerçekleştirmiştir:

Öğretmen: Demek ki Adalet Bakanlığı ne iş yapıyormuş? Mahkemeler açılmasını, cezaevlerindeki tutukluların nasıl bulunması gerektiğini, savcıların ve hakimlerin atamasını yapan bakanlık hangisiymiş? Adalet Bakanlığı. Adalet Bakanımız kimmiş, Mert?

Öğrenci Ferda: Sadullah Ergin.

Öğretmen: Evet orada bir amblem var. Adalet Bakanlığı'nın amblemi. Ne anlama geliyor amblem?

Öğrenci: Eşitlik.

Öğretmen: Kimseye farklı davranılmayacak değil mi?

Öğretmen Ö-3, Adalet Bakanlığı'nın amblemine vurgu yaparak eşitlik ve ayrımcılık yapmama kavramlarına dikkat çekmektedir.

Yine öğretmenlerden Ö-1, 16/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde Adalet Bakanlığı'nın ambleminden yararlanarak eşitlik, adalet kavramlarına vurgu yapmıştır.

Öğretmen: Şimdi orada bakın Adalet Bakanlığı'nın amblemi var değil mi? Sembolü var. Ne anlama geliyor düşünün? Sembolde ne görüyorsunuz önce onu anlatın. Ahmet!

Öğrenci: Eşit kollu terazi var. Kitap var. Ay yıldız var.

Öğretmen: Sence oradaki terazi neyi ifade ediyor?

Öğrenci: Herkese eşit davranılması gerektiğini.

Öğretmen: Adaleti sağlama. Herkese eşit davranma değil mi? Haklıyı haksızı tartarak adaleti sağlamak bu bakanlığın görevi. Mahkemelerin görevi zaten. Bu adaleti sağlarken ya da herkese eşit davranırken neye göre davranacak?

Öğrenci: Delillere.

Öğretmen: Mesela hakim bir suçluya ceza veriyorken neye göre veriyor. Kafasına göre takılıyor mu? Canım az vermek istiyor sana bir yıl yeter veya canım çok sıkkın sana otuz yıl mı diyor? Nasıl oluyor?

Öğrenci: Kanunlara göre.

Öğretmen: Evet değil mi! Bakın orada bir kitap resmi var. O kitap neyi ifade ediyor? Hukuk kurallarını. Yazılı olan hukuk kuralları var. Hakimler adaleti sağlarken bu hukuk kurallarına göre uygulama yapıyor. Cezayı ona göre veriyor. Ya da azaltıyor ona göre çoğaltıyor. Yani kafasına göre takılmıyor. Hakimler bir ceza verirken onu hukuk kurallarına göre vermek zorunda. Zaten ona uygun vermezse kişi temyize gittiği zaman o hakimin verdiği karar uygun değilse bir üst mahkeme onu iptal eder. Yeniden

yargılanmasını sağlar o suçlunun ya da sanığın. Buradaki kitap onu ifade ediyor. Hukuk kurallarını ifade ediyor. Hukuk kurallarına göre hakimler savcılar ne yapar adaleti sağlamak onun görevi. Buradaki kitap onu ifade ediyor.

Öğretmen Ö-1, bakanlığın ambleminden yola çıkarak adalet, eşitlik terimlerini dile getirmiş, adil olma değerini mahkemeleri örnek vererek öğrencilerine aşlamaya çalıştığı söylenebilir.

4.2.1.4. Güncel Olaylardan Yararlanma

Öğretmen Ö-3, 16/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde, öğrencileriyle kaymakamın görevleri hakkında konuşmaktadır. Ders kitabındaki hazırlık sorusu kapsamında kaymakam ile kaymakamların görevleri hakkında röportaj yapılması istenmektedir. Öğretmen Ö-3, bu uygulamayı yaptırmak istemiş ve öğrencileriyle arasında şu konuşma geçmiştir:

Öğretmen: *O zaman randevuyu kim alsın.*

Öğrenci: *Siz alın.*

Öğretmen: *Sınıf başkanımız kim? O zaman kaymakamımızdan yarın öğleden sonra için randevu alalım. Ya da bugün öğleden sonra soruları hazırlayalım. Ben sizi şimdi telefonla görüştüreyim. Sözcü bulalım iki , üç kişi. Kaymakam beye sorular sorsunlar.*

Öğretmen: *Evet kim konuşacak? Biz 5-? Sınıfı olarak kaymakam beyi ziyaret etmek istiyoruz. Görevleri hakkında bilgi alacağız öğleden sonra saat 2 gibi müsait olur mu diye.*

Öğrenci: *İyi günler. Ben Atatürk İlköğretim Okulu 5-? Sınıfından öğrenciyim. Kaymakam beyle görüşebilir miyim?*

Öğretmen: *Hayır. Randevu, öğleden sonra için.*

Öğrenci: *Şey ben öğleden sonra için randevu alacaktım. Saat 2 de. Müsaitseniz bir iki arkadaşım gelip onunla röportaj yapacaktı ama. Görev ve yetkileriyle ilgili soru soracaktık.*

Öğrenciler: *Öğretmenim kim gidecek?*

Öğretmen: *Nihal, Dursun, Ceren, Elvin. Şimdiki sınava göre. Anlaştık!*

Öğretmen, kaymakamla randevuyu almak için sınıf başkanını, röportaj için ise son yapılan sınava göre seçim yaparak öğrencilere adil olma değerinin verilmesinde model olmuş, güncel bir olayı bu kapsamda değerlendirmiştir.

4.2.1.5. Diğer Kavramlarla İlişkilendirme

Öğretmenlerin doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde anayasa, demokrasi gibi kavramları kullandıkları görülmüştür.

Öğretmen Ö-1, 02/05/2012 tarihinde bağımsızlık sembollerinden anayasa ile ilgili aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

Öğretmen: *Mesela ne diyor anayasanın bir maddesinde ‘ Tüm vatandaşlar kanun karşısında eşittir’ diyor. Bir kanun çıkardınız ülkedeki bir kısım insanlara ayrıcalık tanıdı ne olur? O zaman eşitlik ilkesine aykırı olur değil mi? Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu için de bu yasa iptal edilir. Çünkü tüm yurttaşlar kanun karşısında eşittir. Birinin diğerine üstünlüğü yoktur.*

Öğretmen, anayasanın, kanunların tüm yurttaşlara eşit mesafede olduğuna vurgu yaparak öğrencilerine kimsenin diğerine üstünlüğünün olmadığını, kanun önünde herkesin eşit olduğunu söyleyerek adil olma değerini sezdirmeye çalıştığı söylenebilir.

Yine öğretmenlerden Ö-3 ile öğrencileri 07/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde demokrasi yönetimi hakkında konuşurken adalet, eşitlik terimleri sık sık vurgulanmıştır:

Öğretmen: *Demokrasi ile yönetilmeyen bir ülkede yaşıyorsunuz. Hangi haklarınız elinizden alınmış olabilir?*

Öğrenci: *Özgürlük.*

Öğrenci: *Adalet.*

Öğretmen: *Açıklar mısınız bunları?*

Öğrenci: *Demokrasi olmayınca başkalarının fikrini kabul ediyorlar. Benim fikrimi ortaya koymuyorlar.*

Öğrenci Aygül: *Eğitim. Demokrasi olmasaydı erkek çocukları okutulduğu için kızlar okutulamazdı.*

Öğrenci Elvin: *Adalet. Diyelim ki zengine daha çok torpil geçiyorlar ama fakire daha az.*

Öğrenci: *Düşünce fikrimiz elimizden alınırdı.*

Öğrenci: *Eşitlik olmazdı. Zenginlere daha çok önem verirlerdi.*

Öğrenci Nihal: *Duygu ve düşüncelerimize saygı duyulmazdı. Mesela biz bir fikir ortaya atsak başkalarının fikirlerini kabul ederlerdi.*

Öğrenci: *Eşitlik. Kadınlar çalıştırmazlardı.*

Öğrenci: Eşitlik. Erkeklerle kadınlar. Mesela erkekler bazen diyor ki “Sen bu işi yapamazsın, bu iş ağır gelir, sen sonuçta kadınsın, bizim gibi güçlü değilsin yapamazsın” diyorlar.

Öğrenci: Adalet. Seçim yapılacağı zaman hep kendilerini seçerlerdi.

Öğretmen: Metin güzel bir şey söyledi. Seçim yapılacağı zaman diyor. Demokratik olmayan ülkelerde seçim olur mu acaba?

Öğrenci: Seçim olmazdı.

Öğretmen: Seçim olmazdı zaten. Ve o zaman da ne olur? Seçim olmadığı için baştaki kişilerin kendi çocukları, akrabaları, onun çevresindekilerin sözü geçerdi. Diğer halkın sözünün geçmesi imkânsız. Seçimlerden söz etmek mümkün olmaz.

Öğrenciler demokrasi kavramının eşitlik özelliğine vurgu yaparken öğretmen ise demokrasinin olmadığı durumlarda seçimin olamayacağını ve seçimlerin adil olarak yapılamayacağını belirterek demokrasiyi, adil olma değerinin verilmesinde kullanmıştır.

4.2.2. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan yöntem, teknik ve etkinlikler

İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek ‘bayrağa ve İstiklâl Marşı’ na saygı’ değerinin öğrencilere verilmesinde kullanılan yöntem, teknik ve etkinlikler, soru-cevap yöntemi, önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme, model gösterme, tarihi olaylardan yararlanma, öğretmenin kendi yaşamından örnekler vermesi, diğer kavramlarla ilişkilendirme, öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi, olarak tespit edilerek sunulmuştur.

4.2.2.1. Soru-cevap yöntemi

Öğretmen Ö-3, ulusal egemenlik sembollerine sınıfta değinirken öğrencilere soru-cevap yöntemi ile bayrak sembolüne dair bilgiler vermektedir.

Öğretmen: Evet. Bunlar ulusal egemenlik sembolleri.

Öğretmen: Bayrak nedir acaba? Bayrak ne işe yarar?

Öğrenci Melahat: Bizim bağımsızlığımızı simgeler.

Öğretmen: Bayrak bizim bağımsızlığımızı mı simgeler acaba? Öykü?

Öğrenci: Bir ülkeyi temsil eder.

Öğrenci Dursun: Bağımsızlığımızı sembolüdür.

Öğretmen: *Sade bizim bağımsızlığımızın sembolü mü acaba?*

Öğrenci: *Başka ülkeleri bizden ayırır.*

Öğrenci: *Ulusal egemenlik sembolüdür.*

Öğrenci: *Özgürlük ve bağımsızlığımızın sembolüdür.*

Öğretmen: *Tüm milletlerin bağımsızlığını, varlığını, egemenliğini temsil eden bezden yapılmış nesnelere bayrak diyoruz. Bu bayraklar her ülkenin farklıdır bayrağı. Bir milletin bağımsız olduğunu simgeliyor. Evet, şimdi kitabımızı açalım. Sayfa 170' i açıyoruz.*

Ders kitabından bayrak şiirinin okutulması...

Öğretmen: *Bu bayrak şiirinde şiirlerin yazılmasındaki duyguları nelerdir acaba?*

İnsanlar hangi duygularla bu şiirleri yazar?

Öğrenci: *Vatan sevgisi.*

Öğrenci: *Sevinç.*

Öğrenci: *Gurur.*

Öğrenci: *Mutluluk.*

Öğrenci: *Acı.*

Öğrenci: *Özgürlük.*

Öğretmen: *Evet. İnsanlar bağımsızlığın, özgürlüğün verdiği mutlulukla, hazla geçmişte yaşananları düşünerek bu bayrak şiirlerini şairler yazmıştır.*

Öğretmen: *Cephe ne demek acaba?*

Öğrenci: *Askerlerin saklandığı yer.*

Öğrenci: *Askerlerin orada durup savaştıkları yer.*

Öğrenci: *Askerlerin silahlarının bulunduğu yer.*

Öğrenci: *Savaşın olduğu yer.*

Öğretmen: *Savaşın olduğu yer değil mi? Silahların saklandığı yer cephanelik. Buradaki cephe yalnız o cephe değil. Bayrak çekilirken cephe alınır derken yani yüzümüzü bayrağa döneceğiz. Oradaki cephe bu.*

Öğretmen: *Hangi kurumlarda bayrak sürekli çekili kalır?*

Öğrenci: *Okullarda.*

Öğrenci: *Atatürk'ü anacağımız zaman.*

Öğrenci: *Anıtkabirde.*

Öğrenci: *Askerilerde.*

Öğrenci: Askerlerin askerlik yaptıkları yerlerde.

Öğrenci: Sağlık ocaklarında.

Öğrenci: TBMM’de.

Öğrenci: Bakanlıklarda.

Öğretmen: Bir de yurt dışındaki temsilciliklerimizde “ateşe” diyoruz, büyükkelçiliklerimizde bayraklar asılı olacak.

Öğretmen Ö-3, bağımsızlık sembollerinden bayrağı tanımlamış, ders kitabındaki şiir vasıtasıyla öğrencilerine bayrak sevgisini aşılamaaya çalışmıştır.

Öğretmen Ö-2 de bayrak ile ilgili bilgiler verirken soru-cevap metodunu kullanmıştır:

Öğretmen: Evet. Bağımsızlık sembollerinden ilki bayrağımız. Evet. Bayrağımızı biliyorsunuz. Rengi, evet kim tarif etmek ister? Önce bayrağımızı tanıyoruz tabii ki her Türk çocuğu gibi, bizim ulusal bağımsızlık sembollerimizden biri. Evet Necati?

Öğrenci: Bayrağımız kırmızı zemin üzerine beyaz ay yıldız.

Öğretmen: Peki bayrak nedir çocuklar?

Öğrenci: Bağımsızlık sembolü.

Öğretmen: Sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin mi bayrağı var. Başka bayrak tanıyor musunuz? Başka bayrak gördünüz mü? Nelerin bayrağı vardır? Şöyle bir düşünelim.

Öğrenci: Mesela öğretmenim Makedonya bayrağı. Kırmızı, sarı.

Öğretmen: Tanıdık değil mi? 23 Nisan’a gelen ülkeler bayraklarıyla geldiler. Neden bayraklarıyla geldiler. Çünkü bağımsızlıklarının sembolü değil mi? Gittikleri yerlere bayraklarını da götürdüler ve ülke olarak tanınmamızı sağlıyor bayrak. Biz de bir yere gidersek bayrağımızı götürürüz Türkiye’yi herkes tanımış olur. Başka?

Öğrenci: Öğretmenim bayrak, bir ülkenin bağımsız olduğunu belirtir.

Öğretmen: Tüm bağımsız ülkelerin bayrağı vardır. Peki biliyor musunuz diğer ülkelerin bayraklarını?

Öğrenci: Öğretmenim, İspanya’nın sarı, kırmızı.

Öğretmen: Peki atlaslarınızda ülkelerin bayrakları vardı. Açın bakalım. Hiç birbirine benzeyen bayrak var mı? Aynı olan bayrak var mı?

Öğrenci: Var. Ay yıldızlı.

Öğretmen: Ay yıldızlı var ama aynısı değil. Her ülkenin değişik renkte, şekilde bayrakları var. Ve bu bayraklar ülkenin bağımsızlık sembolüdür. Ve bunlar, bu şekiller,

bu renkler bir anlama geliyordur. Sizce bayrağımız neden kırmızıdır? Yani kırmızı rengini nerden alıyor sizce? Necdet?

Öğrenci: Öğretmenim Çanakkale Savaşı 'nda, savaşlarda şehitlerin kanından.

Öğrenci: Öğretmenim savaşta şehitlerin kanı yere dökülmüş, ay, Aygöl şeklindeymiş. Yıldız da onun üstüne yansımış. Bu yüzden..

Öğrenci: Öğretmenim beyaz renk Türk bayrağımızda güç, adalet ve ululuğu sembolize eder. Kırmızı ise hakimiyetin göstergesidir.

Öğretmen: Evet renklerin de anlamları varmış. Beyaz neyi temsil ediyormuş?

Öğrenciler: Gücü, adaleti ve ululuğu.

Öğretmen: Kırmızı ise hakimiyeti temsil ediyor. Evet bayrağımız Osmanlı imparatorluğundan bu yana –gelişiminden bahsedeceğim- mesela Osmanlı imparatorluğunun da bayrağı ay yıldızdı. Daha önceki yıllarda da ay yıldızdı. Sadece ufak farklılıklar var. Sekiz köşeli yıldızdan 5 köşeli yıldızla dönmüş ay aynı kalmış hilâl. En son halimiz hilâli de biraz genişletmişler bu halini almış. Zaman içinde Türk bayrağının en son hali bayrak kanununda belirtilen ölçülerde, şekillerdedir çocuklar. Bayrak kanunumuz var.

Öğretmen Ö-2, 08/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde bayrak sevgisini, saygısını öğrencilerine verirken soru-cevap yöntemini kullanmıştır:

Öğretmen: Peki bayrak şiiri okunurken neler hissederiz? Neler hissediyorsunuz böyle arkadaşınız okuduğu zaman.

Öğrenci: Mesela öğretmenim kalbimiz daha hızlı çarpar.

Öğretmen: Mesela törenlerde bayraklar geçerken bu şiir okunuyor benim tüylerim ürperiyor. Neden acaba? Ne geliyor aklına?

Öğrenci: Şehitler.

Öğretmen: Çünkü biz bu bayrağa kavuşuncaya kadar binlerce şehit verdik. Nice kanlar aktı. Bağımsızlığımızı elde edebilmek için.. Bağımsızlık sembolümüz bayrak olduğu için bayrak şiirinde dile getirilmiş bu bağımsızlık. Şiirin şairi kim?

Öğrenci: Ahmet Nihat Asya.

Öğretmen: Bayrak nasıl selamlanır? Bayrağa karşı nasıl davranmalıyız? Neler yapmalıyız? O konuda da çok önemli konular bunlar. Her Türk gencinin bilmesi gerekiyor. Bayrağa nasıl davranmalıyız? Bildiklerinizi önce bir alayım. Bayrağa ne yapılmalı, ne yapılmamalı?

Öğrenci: Bayrağı yere düşürmemeliyiz.

Öğrenci: Bayrağımızı düşmanlara karşı sonsuza kadar korumalıyız.

Öğrenci: Bayrağımızı temiz tutmalıyız.

Öğretmen: Bayrağımız eski, yırtık, soluk ve yıpranmış olmamalı. Mesela okulumuzdaki göndere çekilen bayrağa dikkat ettiniz mi? Eskimiş mi baktınız mı?

Öğrenci: Öğretmenim, her yıl değiştiriliyor.

Öğretmen: Neden eskiyor?

Öğrenci: Çünkü öğretmenim, güneş, rüzgardan, yağmurdan...

Öğretmen: Kurumlar buna çok dikkat ederler. Eğer bu kurala uymazlarsa bunun sorumlusu kurumun yetkilisidir. Ona göre cezalandırılır.

Öğretmen: Peki bayrağımız nerelerde örtülür?

Öğrenci: Öğretmenim mesela bir polis şehit olduğunda tabutunun üstüne.

Öğrenci: Yabancı ülkelerde Türk yarışmacılar birinci olduğunda üstüne bayrak giydiriyorlar.

Öğretmen: Kıyafet olarak giydirilemez. Sadece elinde tutabilir. Bir yerde daha örtülüyor. Gördünüz mü bilmiyorum. Yemin törenlerinde yemin edilirken masanın üzerine açılıyor yine. Peki başka nasıl saygımızı belirtelim? Bayrak töreni yapıyor. Bayrak töreni nedir?

Öğrenci: İstiklâl Marşı ile bayrağın göndere çekilmesidir.

Öğretmen, öğrencilerine birbiri ardına devam eden sorularla bayrağa neden saygı duyulması gerektiğini, nasıl muhafaza edilmesi gerektiğini ve nerelerde kullanıldığına dair açıklamalar yaparak değer verilmesinde öğrencileri aktif olarak derse dâhil etmiştir.

4.2.2.2. Önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme

09/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğretmen Ö-3, İstiklâl Marşı'nın neden yazıldığını öğrencilerine sorduğunda öğrencileriyle aşağıdaki konuşmalar gerçekleşmiştir:

Öğretmen: Bu İstiklâl Marşı neden yazılmış acaba? Durduk yere yazılır mı?

Öğrenci Ferda: Ülkemizde yaşananları temsil etmek için.

Öğrenci Seçil: Savaşlarda olan olayları anlatabilmek için.

Öğrenci: Ülkemizin bölünemez bir bütün olduğunu anlatmak için.

Öğrenci: Milli mücadele ruhunu yaşatmak için.

Öğrenci: Önemli günlerde okunacak bir marş olması için.

Öğrenci: Şehitleri anmak için.

Öğrenci: Milletimiz adına bir şiir olması için.

Öğrenci: O günlerde yaşananları anlatmak için.

Öğretmen: Yani Türk milletinin hangi zorluklardan geçerek Kurtuluş Savaşı'nı kazandığını hangi durumda olduğunu ifade etmek için bu marş bestelenmiş olabilir. Marşın yazılma hikayesini biliyor musunuz? Kurtuluş Savaşı bitti. Artık bağımsızlığımıza kavuştuk. Bağımsızlığın sembolü bir marş yazılması istenmiş. İşte yarışma açılmış. Ödül de varmış. Mehmet Akif Ersoy para ödülü olduğu için katılmıyor. Daha önce katılanların hiçbirisi beğenilmiyor. Mehmet Akif'ten şiir yazılması isteniyor. Ve İstiklâl Marşı kabul görüyor. Parayı kabul etmiyor.

Öğretmen, İstiklâl Marşı'nın Kurtuluş Savaşı'nda yaşanan zorlukları ifade ettiğini, Mehmet Akif Ersoy'un marşı para almadan yazdığını dile getirmektedir.

Öğretmen Ö-1, 30/04/2012 tarihli derste, Mehmet Akif Ersoy' un İstiklâl Marşı'nı hangi şartlarda yazdığından bahsetmiştir:

Öğretmen: Yani onu şarkı olarak besteleyen kişi. Mesela müzikte ne var. Bir söz yazarı var. Bir de bestecisi var değil mi ? İşte Mehmet Akif Ersoy da söz yazarı oluyor aslında. Onu şarkı haline getirene de besteci diyoruz. Onu yapan da Osman Zeki Üngör adlı kişi. Mehmet Akif Ersoy'un kim olduğunu nasıl birisi olduğunu herkes biliyor zaten değil mi? Mehmet Akif Ersoy ülkesini, vatanını çok seven bir yazar, bir şairmiş. Zaten öyle olmasa bu şiiri de yazma imkânı yoktu. Düşünün bu şiiri o zamanları görmüş o zamanın zor şartlarını yaşamış birisi ancak yazabilir. Biz şimdi ne kadar hayal etsek te Kurtuluş Savaşı'ndaki yaşanan zorlukları sıkıntıları tam olarak anlayamayız, kavrayamayız. Ama Mehmet Akif Ersoy o dönemi yaşamış o zorlukları çekmiş onun için de böyle güzel bir marş yazabilmiş. İstiklâl Marşı'nın belirlenmesi sırasında 700 küsur şiir katılmış. O kadar şiirden bakın bir tanesi beğenilmemiş ilk başta. Mehmet Akif Ersoy daha sonra yazmış bu şiiri. Karşılığında ödül verilecek diye şiir yazmamış. Sonra Milli Eğitim Bakanı onun böyle güzel bir marş yazabileceğini düşündüğü için ne yapmış demiş ki "Tamam ödül vermeyeceğiz sen böyle bir şiir yazar mısın" demiş Mehmet Akif Ersoy'a. Ondan sonra ödül almayacağı için bunu yazmış ve demiş zaten "Ben bunu Türk Milleti'ne armağan ediyorum bu zaten milletimin hakkıdır" diye

söylemiş. Karşılığında da hiçbir ücret almamış. İstiklâl Marşı'nın her dizesi de geniş anlamlar ifade ediyor. Yani İstiklâl Marşı'nın tek tek her dizesini ele alsak anlatmaya çalışsak 3-5 ders gider zaten. Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak! Bu bile çok şey ifade ediyor.

4.2.2.3. Model gösterme

“ Adil olma” değerinde olduğu gibi “Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı” değerinde de öğretmenlerin model gösterme tekniğine başvurdukları tespit edilmiştir.

Öğretmen Ö-1, 30/04/2012 tarihinde, bayrağa karşı saygılı olunması gerektiğini Atatürk'ü model göstererek öğrencilerine vermiştir:

Öğretmen: Bayrak hiçbir zaman yerlere atılmaz. Üzerine basılmaz. Çünkü o bayrağı bizim atalarımız dedelerimiz çok büyük mücadelelerden sonra bu bayrağı hak etmişiz bu bayrağı elde etmişiz. Bağımsızlığımızı kazanmışız. Mesela Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün önüne Yunan bayrağı atmışlar. Atatürk üzerinden çiğneyip geçmemiş. demiş ' O bayrağı alın çünkü o bayrak bir milleti temsil eder hiçbir milletin bayrağının üzerinden çiğnenmez' diye çiğnenmemelidir diye o bayrağı aldırmiş yerden. Çünkü bayrak bir ülkeyi temsil eder. Bir milleti temsil eder. Bu bayrak bizi temsil ediyor. Bizim ülkemizi, bizim milletimizi temsil ediyor. Anlaşıldı? Bayrağa karşı saygılı olmak herkesin borcu, vatan borcu. Anlaşıldı?

4.2.2.4. Tarihi olaylardan yararlanma

Öğretmen Ö-3, 07/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde 'bayrak' adlı şiirin okunmasından sonra şiiri çözümlerken aşağıdaki konuşmaları yapmıştır:

Öğretmen: Şiirdeki “Yiğitler ölürken bile gülerler” ifadesi ile kimden söz ediliyor?

Öğrenci Eda: Askerlerden.

Öğrenci: Arkadaşları ve ailesinde, yakın çevresinden.

Öğrenci: Erlerden.

Öğrenci: Düşmandan.

Öğrenci: Yurdumuzu kurtarmak için savaşanlardan.

Öğrenci: Asker ve arkadaşlarından.

Öğrenci: Şehit olan askerler.

Öğrenci: Türkler.

Öğretmen: Burada bahsettiği kişiler erler, askerler yani şehitlerimiz. Neden gülerek ölüyorlarmış? Yani vatan için canlarını feda ediyorlar. Şehit olmak mertebesine ulaşıyorlar. O yüzden gülerek ölüme gittiler. Amaçları nedir? Vatani kurtarmak. Geride kalanların huzurlu, rahat yaşamalarını sağlamak için, vatani kurtarmak için şehit oluyorlar. Şimdi Çanakkale’de tam bilmiyorum 57.Tümen herhalde. Buradaki askerlerin hepsi ölmüş. Düşman askeri geliyor. 2000/3000 kişi ve o tümenden 3 tane asker kalmış. Onlar da geri kaçmaya başlamışlar. Bu savaşta Mustafa Kemal askerlerin geri kaçtığını görünce “Siz ne yapıyorsunuz nereye gidiyorsunuz” diyor. Askerler “mermimiz yok yapacağımız bir şey yok düşman da geliyor ondan kaçıyoruz”. Mustafa Kemal de diyor ki “Ben size savaşmayı değil ölmeyi emrediyorum”. Bu üç asker bu sefer geriye dönüyor. Geriye dönerek düşman üzerine saldırıyor tekrar. Oradaki gelen 2000/3000 düşman askeri “Bunlar ne yapıyor üç kişi nasıl saldırıyorlar” Bunların arkasından kalabalık bir ordu geliyor düşüncesi ile be sefer 2000/3000 düşman askeri geri kaçıyor. Ve savaş ondan sonra kazanılıyor. Yani biz Çanakkale Savaşı’nı böyle kazandık. İşte bu üç kişi gülerek ölüme gidiyorlar. Mermi yok ki süngü takarak ölüme gidiyorlar.

Öğretmen: Bayrağımız topraklarımızın üzerinde sonsuza kadar dalgalanmalı sözüyle ne anlatılmak isteniyor?

Öğrenci Melahat: Türk bayrağı bulunduğumuz ülkeyi daima koruyacaktır. Orada bulunacaktır.

Öğrenci: Sonsuza kadar bağımsız olacaktır.

Öğrenci: Bayrak bizim bağımsızlığımızı temsil ettiği için sonuna kadar bağımsız olmayı hak ettiğimiz için o bayrak...

Öğretmen: Demek ki bayrak bizim bağımsızlığımızı sembolize eden biri olduğu için o bayrak dalgalandığı sürece biz bağımsız yaşarız.

Öğretmen, bayrak şiirinin açıklamalarında Çanakkale Savaşı’ndan bir hikâye aktarıp bayrağın vatan topraklarında dalgalanması için yaşananları öğrencilerine aktarmaktadır.

4.2.2.5. Öğretmenin kendi yaşamından örnekler vermesi

Öğretmen Ö-1, 30/04/2012 tarihinde sosyal bilgiler dersinde bayrağın kullanımı ile ilgili kendi yaşamından örnek vermiştir:

Öğretmen: Kirli, yırtık, solmuş olarak kullanılması yasaktır bayrağımızın. Mesela bu bayrağı biz belli dönemlerde değiştiriyoruz değil mi? Çünkü uzun süre gönderde kaldığı için renkleri soluyor. Uçlarından yırtılmaya başlıyor. O zaman ne yapıyoruz hemen bayrağımızı değiştiriyoruz. Çünkü bayrağı yırtık, kirli kullanmak bayrak kanununa göre yasak zaten. Mesela biz Ardahan'dayken çok sık değiştirirdik bayrağı. Orada aşırı rüzgar olurdu. Rakım bayağı yüksekti. Aşırı rüzgârda bayrağı uç kısmından koparırdı. Onun için çok sık değiştirirdik.

4.2.2.6. Diğer kavramlarla ilişkilendirme

Öğretmenler bayrağa saygı değerini verirken diğer kavramlardan faydalandıkları görülmüştür. Özellikle bağımsızlık kavramı ile bayrak çokça ilişkilendirilmektedir:

Öğretmen Ö-1, 30/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğrencilerine aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

Öğretmen: Bayrağımızdaki beyaz renk gücü, adaleti ve ululuğu temsil ediyormuş. Kırmızı ise hakimiyetin göstergesidir. Aynı zamanda da şehitlerimizin kanını temsil ettiği söyleniyor. Orda bir şiir var okuyayım ben.... Şimdi Kurtuluş Savaşı'nda atalarımız dedelerimiz ne yapmış? Bizim bağımsızlığımız için özgürlüğümüz için yani ne yapmış savaşmış şehit olmuş. Çanakkale Savaşı'nda sadece 250 bin şehit vermişiz. Düşünün tüm Kurtuluş Savaşı'nda ölenlerin sayısı belki 1-2 milyonu bulmuştur. O zamanlar sayımız da çok azmış. Şu anki gibi 70 milyon değilmiş ülkemiz. Cumhuriyetten 3-4 yıl sonra nüfus sayımı yapıldığında 12 mi 13 mü ne çıkmış ülkenin nüfusu. O zaman ölen kişi sayısının ne kadar çok olduğunu düşünün. Her aileden 1 kişi 2 kişi 3 kişi şehit olmuş. Ne için? Bağımsızlık için. Eğer atalarımız, dedelerimiz o Kurtuluş Savaşı'nı yapmasaydı düşmanla böyle cansiperhane savaşmasaydı biz şu an bağımsız ve özgür olarak yaşayamazdık. Bir başka ülkenin egemenliği altında yaşıyor olurduk. Türkçe eğitim yapamazdık. Türkçe konuşamazdık. Paramız olmazdı. Başkentimiz olmazdı. Başka ülkenin egemenliği altında yaşamak zorunda kalırdık. Onların istediklerini yapmak zorunda kalırdık. Ama ne olmuştur atalarımız dedelerimiz bu ülkeyi başka insanlara bırakmamışlar. Yani düşmanları yurdumuzdan kovmuşlar, bağımsız ve özgür bir şekilde yaşamamızı sağlamışlar. İşte bu bayrak ta bağımsızlığımızı temsil ediyor. Bizim de bayrağa karşı ne yapmamız lazım saygılı olmamız lazım değil mi? Bayrak hiçbir zaman yerlere atılmaz. Üzerine basılmaz. Çünkü o bayrağı bizim atalarımız

dedelerimiz çok büyük mücadelelerden sonra bu bayrağı hak etmişiz bu bayrağı elde etmişiz. Bağımsızlığımızı kazanmışız.

Öğretmen Ö-1, bayrağın bağımsızlığımızı simgelediğini, bağımsızlığı kazanmak uğruna zorluklar yaşandığını belirterek bayrağa karşı saygılı olunmasını öğrencilerine telkin etmektedir.

Yine öğretmen 30/04/2012 tarihinde bir sonraki derste bağımsızlık kavramıyla bayrak sevgisini öğrencilerine aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

Öğretmen: *Bayrağımız için şiirler yazılmasını sağlayan duygu. Bağımsızlık. Bağımsızlığa verilen önem. Vatan, millet aşkı. Sonra bayrağımıza duyulan saygı, sevgi. Birçok duygu böyle şairlerimize şiirler yazdırmış bayrakla ilgili.*

Öğretmen Ö-1, 30/04/2012 tarihli derste, bağımsızlık kavramı ile bağlantılı olarak bayrak hakkında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

Öğretmen: *Bağımsızlık sembollerinden birisi bayrak demiştik. Bizim bayrağımızdan bahsetmiştik. Şimdi bu şiirde geçen “Yiğitler ölüirken bile gülümserler” dizesiyle kimlerden söz ediyor?*

Öğrenciler: *Askerler*

Öğretmen: *Şehit olan atalarımız dedelerimiz kastediliyor değil mi? Kurtuluş Savaşı 'nda bu ülke için bağımsızlık için ölen askerler yani atalarımız dedelerimizden bahsediliyor.*

Öğretmen: *Bayrağımız topraklarımızın üzerinde sonsuza kadar dalgalanmalı sözüyle anlatılmak istenen ne sizce? Hiç bir şey anlamadınız mı? Bayrağımız bağımsız olduğumuz sürece dalgalanır değil mi? Bağımsız olmasak bu bayrak burada böyle dalgalanmaz. Başka ülkenin bayrağı dalgalanır o zaman. İşte bayrağımız topraklarımız üzerinde sonsuza dek dalgalanmalı demekle aslında bağımsızlığımızı kaybetmemeliyiz, bu bayrağın dalgalanması için bu bayrağa sahip çıkmalıyız, bağımsızlığımızı kaybetmemeliyiz demek istiyor. Bağımsız olduğumuz sürece bayrak bu topraklar üzerinde dalgalanır. Mesela Kurtuluş Savaşı 'nda bağımsızlığımız tehlikeye girmiş değil mi? Düşmanlar saldırmış ülkemize çeşitli yerlerden. Bir yerden de değil birkaç yerden saldırmışlar. İşte bağımsızlığımız tehlikeye girmiş. Atalarımız dedelerimiz onları ülkemizden kovarak onları yenerek bu tehlikeyi önlemişler. Ve bağımsızlığımızı korumuşlar. İleride böyle bir şey olursa ne yapacağız biz gene böyle bir şey olursa bizim zamanımızda olursa biz yaparız. İleride olursa bizim çocuklarımız torunlarımız*

bağımsızlığımız için savaşıır. Eskiden beri bu böyle zaten. Türkler hiçbir zaman başka ülkelerin egemenliği altında yaşamamışlar.

Öğretmen Ö-1, şiiirden yola çıkarak, bayrağın bağımsız olunduğu sürece dalgalanacağını, bayrağın dalgalanması için bayrağa sahip çıkılması gerektiğini öğrencilerine aktarmaktadır.

Öğretmen Ö-2, de 08/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde bayrağın ulusal egemenliği sembolize eden en önemli değer olduğunu ifade etmektedir:

Öğretmen: *Evet çocuklar. Demek ki ulusal egemenlik bir millet için çok önemli değerlerden biridir. Vazgeçilmez değerlerimizdendir. Ulusal egemenliği sembolize eden semboller vardır. Yazalım isterseniz tahtaya. Kimde yazma sırası. Öncelikle söyleyelim. Kimler biliyor bağımsızlık sembollerimiz nelerdir? Bağımsızlık sembolü.. En önemlisi bayrak.*

4.2.2.7. Öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi

08/05/2012 tarihli derste öğretmen Ö-2, İstiklâl Marşı okunurken öğrencilerin nasıl durması gerektiğini açıklarken bir öğrenci söz almış ve öğretmeniyle aşağıdaki konuşmaları gerçekleştirmişlerdir:

Öğretmen: *Gülünmeyecek, konuşulmayacak, bayrağa doğru cephe alınarak saygımızı belirteceğiz. Yönümüzü bayrağa doğru çevirerek hazırol vaziyetinde kıpırdamadan, konuşmadan saygımızı gösteriyoruz. Rahat komutu verilmeden pozisyonumuzu bozmuyoruz. Her nerde olursa olsun sadece okulda değil yolda bile duysanız İstiklâl Marşı okunurken mutlaka hazırol vaziyeti almalısınız çocuklar.*

Öğrenci: *Öğretmenim 23 Nisan da İstiklal marşı okunuyordu biz geç kaldık öğretmenim şişelemenin oradaydık, sesi duyduk bisikletten atladım hemen hazırol vaziyetine geçtim.*

Öğretmen: *Aferin sana. Öyle olması lazım zaten. Tüm vatandaşlarımızın da bunu böyle yapması gerekiyor. Bu bir saygıdır.*

Öğrenci: *Öğretmenim bazı veliler çocuklarını almak için okula geliyorlar. İstiklâl Marşı okunurken hazırol vaziyetinde durmuyorlar.*

Öğretmen: *Durmaları gerekiyor. Sadece öğrencilere değil bu tören tüm Türk vatandaşlarına.*

Öğrenci İstiklâl Marşı'na dair bir anısını anlatırken öğretmen bu anıyı kullanarak İstiklâl Marşı'nı duyduklarında başka bir yerde olsalar dahi nasıl davranacaklarını

öğrencilerine açıklama imkânı bulmuştur. Öğrenci ise öğretmenin de desteklediği doğru davranışı ile arkadaşlarına örnek teşkil etmiş ve değer verilmesinde aracılık etmiştir.

4.2.3. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde kullanılan materyallere ilişkin bulgular

İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde verilecek doğrudan değerlerin eğitiminde kullanılan materyaller ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, anayasa, bayrak tüzüğü, ödev defteri, amblemler, şiirler olarak sıralanabilir.

4.2.3.1. ‘Adil Olma’ değerinin eğitiminde kullanılan materyaller

İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek ‘adil olma’ değerinin öğretilmesinde kullanılan materyaller, ders kitabı, ödev defteri, amblemler olarak sıralanmaktadır.

4.2.3.1.1. Adil olma değerinin eğitiminde kullanılan ödev defterine ilişkin bulgular

Öğretmen Ö-3, uygulamaya koyduğu ödev defteri daha önce 4.2.1.1. de açıklandığı gibi etkinliklere öğrenci seçiminde adil olma konusunda kolaylık sağlamaktadır. Defterin kullanımı araştırmacının günlüğünde aşağıdaki şekilde yer bulmuştur:

Ders zili çaldıktan sonra teneffüsten geç gelen öğrencilere hazırlanan ödev defterinde üzülen yüz verildi. Ödevini yapan öğrencilere ise gülen yüz verildi. AN. 11/04/2012

4.2.3.1.2. Adil olma değerinin eğitiminde kullanılan ders kitabına ilişkin bulgular

Öğretmenlerin gerek kazanımların verilmesinde gerekse değerlerin öğretiminde başvurdukları en önemli aracın ders kitabı olduğu söylenebilir.

07/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğretmen Ö-3, sosyal bilgiler ders kitabının 168. Sayfasındaki ‘*Demokrasi temeline dayanmayan bir yönetim şekli ile yönetilen bir ülkede yaşasaydınız hangi haklarınız elinizden alınmış olurdu? Açıklayınız.*’ sorusunu öğrencilerine yöneltmiştir:

Öğretmen: *Demokrasi ile yönetilmeyen bir ülkede yaşıyorsunuz. Hangi haklarınız elinizden alınmış olabilir?*

Öğrenci: *Özgürlük.*

Öğrenci: *Adalet.*

Öğretmen: *Açıklar mısınız bunları.*

Öğrenci: *Demokrasi olmayınca başkalarının fikrini kabul ediyorlar. Benim fikrimi ortaya koymuyorlar.*

Öğrenci Aygül: *Eğitim. Demokrasi olmasaydı erkek çocukları okutulduğu için kızlar okutulamazdı.*

Öğrenci Elvin: *Adalet. Diyelim ki zengine daha çok torpil geçiyorlar ama fakire daha az.*

Öğrenci: *Düşünce fikrimiz elimizden alınır.*

Öğrenci: *Eşitlik olmazdı. Zenginlere daha çok önem verirlerdi.*

Öğrenci Nihal: *Duygu ve düşüncelerimize saygı duyulmazdı. Mesela biz bir fikir ortaya atsak başkalarının fikirlerini kabul ederlerdi.*

Öğrenci: *Eşitlik. Kadınlar çalıştırmazlardı.*

Öğrenci: *Eşitlik. Erkeklerle kadınlar. Mesela erkekler bazen diyor ki “Sen bu işi yapamazsın, bu iş ağır gelir, sen sonuçta kadınsın, bizim gibi güçlü değilsin yapamazsın” diyorlar.*

Öğrenci: *Adalet. Seçim yapılacağı zaman hep kendilerini seçerlerdi.*

Öğretmen: *Berkay güzel bir şey söyledi. Seçim yapılacağı zaman diyor. Demokratik olmayan ülkelerde seçim olur mu acaba?*

Öğrenci: *Seçim olmazdı.*

Öğretmen: *Seçim olmazdı zaten. Ve o zaman da ne olur? Seçim olmadığı için baştaki kişilerin kendi çocukları, akrabaları, onun çevresindekilerin sözü geçerdi. Diğer halkın sözünün geçmesi imkansız. Seçimlerden söz etmek mümkün olmaz.*

Öğretmen ders kitabındaki sorudan faydalanarak demokrasinin adil bir yönetim biçimi olduğunu öğrencilerine soru-cevap yoluyla aktarmaya çalışmıştır.

4.2.3.1.3. Adil olma değerinin eğitiminde kullanılan amblemlere ilişkin bulgular

Öğretmen Ö-1, 16/04/2012 tarihli derste, Adalet Bakanlığı'nın adil olma özelliğini ders kitabındaki ambleminden yola çıkarak vermeye çalışmıştır:

Öğretmen: *Sayfa kaçta kaldık en son? Seçim Heyecanı Sona erdi onu bitirmedik herhalde daha? Sayfa 164-165 kaldı herhalde orayı bir anlatalım. Ders kitabından 164 ü açın. Bakanlıklar.*

Öğretmen: *Bütün cezaevleri, mahkemeler, tabi bu mahkemelerde çalışanlar yani savcı, hâkimler ne bileyim cezaevinde çalışan gardiyan ondan sonra vesaire oradaki görevlilerin hepsi adalet bakanlığına bağlı. Ülkemizde adaleti sağlamak hangi yollarla oluyor? Mahkemeler yoluyla oluyor. Bunu sağlayan da Adalet Bakanlığı. Savcılar ve hakimler bu bakanlığa bağlı. Şimdi orada bakın Adalet Bakanlığı'nın amblemi var değil mi? Sembolü var. Ne anlama geliyor düşünün? Sembolde ne görüyorsunuz önce onu anlatın. Ahmet!*

Öğrenci: *Eşit kollu terazi var. Kitap var. Ay yıldız var.*

Öğretmen: *Sence oradaki terazi neyi ifade ediyor?*

Öğrenci: *Herkese eşit davranılması gerektiğini.*

Öğretmen: *Adaleti sağlama. Herkese eşit davranma değil mi? Haklıyı haksızı tartarak adaleti sağlamak bu bakanlığın görevi. Mahkemelerin görevi zaten. Bu adaleti sağlarken ya da herkese eşit davranırken neye göre davranacak?*

Öğrenci: *Delillere.*

Öğretmen: *Mesela hakim bir suçluya ceza veriyorken neye göre veriyor. Kafasına göre takılıyor mu? Canım az vermek istiyor sana bir yıl yeter veya canım çok sıkkın sana otuz yıl mı diyor? Nasıl oluyor?*

Öğrenci: *Kanunlara göre.*

Öğretmen: *Evet değil mi! Bakın orada bir kitap resmi var. O kitap neyi ifade ediyor? Hukuk kurallarını. Yazılı olan hukuk kuralları var. Hakimler adaleti sağlarken bu hukuk kurallarına göre uygulama yapıyor. Cezayı ona göre veriyor. Ya da azaltıyor ona göre çoğaltıyor. Yani kafasına göre takılmıyor. Hakimler bir ceza verirken onu hukuk kurallarına göre vermek zorunda. Zaten ona uygun vermezse kişi temyize gittiği zaman o hakimin verdiği karar uygun değilse bir üst mahkeme onu iptal eder. Yeniden yargılanmasını sağlar o suçlunun ya da sanığın. Buradaki kitap onu ifade ediyor.*

Hukuk kurallarını ifade ediyor. Hukuk kurallarına göre hakimler savcılar ne yapar adaleti sağlamak onun görevi. Buradaki kitap onu ifade ediyor.

Öğretmen adil olma değerini vermede Adalet Bakanlığı'nın amblemindeki eşit kollu terazi ve hukuk kurallarını ifade eden kitabı örnek göstermiştir.

4.2.3.2. 'Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı' değerinin eğitiminde kullanılan materyaller

'Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı' değerinin eğitiminde kullanılan materyaller, ders kitabı ve çalışma kitabı, anayasa, bayrak tüzüğü, şiirler olarak belirlenmiştir.

4.2.3.2.1. 'Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı' değerinin eğitiminde kullanılan ders ve çalışma kitabına ait bulgular

Öğretmen Ö-3, 07/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde, sayfa 169 da yer alan aşağıdaki şiiri öğrencilerine okutmuş, öğrencileriyle aşağıdaki konuşmaları gerçekleştirmiştir:

Bayrak

*Bu gün genç, ihtiyar, kadın, kız, kızan,
Uzanıp yatsak da çardak altında,
Boruyu çalınca yarın borazan,
Hemen toplanırız bayrak altında.*

*Bizi hiç tasalı görmez bu yerler,
Yiğitler, ölürken bile gülerler,
Yeter ki yaşayan er oğlu erler,
Bizi çiğnetmesin ayak altında.*

*Kalbimiz çırpınır yurdu andıkça,
Gözlerde zaferin nuru yandıkça;
Üstünde bu bayrak dalgalandıkça,
Gönlümüz rahattır toprak altında.*

Faruk Nafiz Çamlıbel

Öğretmen: Şiirdeki "Yiğitler ölürken bile gülerler" ifadesi ile kimden söz ediliyor?

Öğrenci Sedef: Askerlerden.

Öğrenci: Arkadaşları ve ailesinden, yakın çevresinden.

Öğrenci: Erlerden.

Öğrenci: Düşmandan.

Öğrenci: Yurdumuzu kurtarmak için savaşanlardan.

Öğrenci: Asker ve arkadaşlarından.

Öğrenci: Şehit olan askerler.

Öğrenci: Türkler.

Öğretmen: Burada bahsettiği kişiler erler, askerler yani şehitlerimiz. Neden gülerek ölüyorlarmış? Yani vatan için canlarını feda ediyorlar. Şehit olmak mertebesine ulaşıyorlar. O yüzden gülerek ölüme gittiler. Amaçları nedir? Vatanı kurtarmak. Geride kalanların huzurlu, rahat yaşamalarını sağlamak için, vatanı kurtarmak için şehit oluyorlar.

Öğrenci okuması: Şiirde bayrak için savaşılacağı konusu işlenmiştir. Sizce bayrağımız topraklarımızın üzerinde sonsuza kadar dalgalanmalı isteği ile anlatılmak istenen nedir? Tartışınız.

Öğretmen: Bayrağımız topraklarımızın üzerinde sonsuza kadar dalgalanmalı sözüyle ne anlatılmak isteniyor?

Öğrenci Melahat: Türk bayrağı bulunduğumuz ülkeyi daima koruyacaktır. Orada bulunacaktır.

Öğrenci: Sonsuza kadar bağımsız olacaktır.

Öğrenci: Bayrak bizim bağımsızlığımızı temsil ettiği için sonuna kadar bağımsız olmayı hak ettiğimiz için o bayrak...

Öğretmen: Demek ki bayrak bizim bağımsızlığımızı sembolize eden biri olduğu için o bayrak dalgalandığı sürece biz bağımsız yaşarız.

Öğretmen ve öğrencilerin konuşmalarında bayrağın, bağımsızlığımızın en büyük göstergesi olduğuna vurgu yapılmıştır.

Öğretmen Ö-2 de 08/05/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde, ders kitabında sayfa 169’da yer alan aynı “bayrak” şiirini okutmuş, öğrencileriyle şiirle ilgili kitapta verilen soruları cevaplamaya geçmiştir:

Öğretmen: Evet şimdi şiirle ilgili düşüncelerimizi alalım. “Yiğitler ölürken bile gülerler”

Öğrenci: Askerlerimiz.

Öğretmen: Burada yiğitler demek istediğimiz askerlerimiz. Askerler ölüyorlar ama niye ölüyorlar? Vatan için ölüyorlar. Bayrak için ölüyorlar. Onun için içleri rahattır. O yüzden.. Şehit oldukları için... Bayrak için savaşıldığı dile getiriliyor. Bayrak bizim

neyimizdi? Bağımsızlık sembolümüzdür. Yani sonuçta bağımsızlık için savaşıyor. Bayrak altında toplanılıyor.

Öğretmen: Neden bayrak sonsuza kadar dalgalanmalı? Dalgalanmazsa ne olur?

Öğrenci: Öğretmenim burada demek istediği ülkemizin daha da bayağı bir yıl yaşaması...

Öğretmen: Bu da bayrağımız dalgalandıkça olacaktır.

Öğretmen Ö-1, 30/04/2012 tarihli derste, sayfa 169'daki bayrak şiirini okuttuktan sonra öğrencilerine şu açıklamayı yapmıştır:

Öğretmen: Bağımsızlık sembollerinden birisi bayrak demiştik. Bizim bayrağımızdan bahsetmiştik. Şimdi bu şiirde geçen "Yiğitler ölürken bile gülümserler" dizesiyle kimlerden söz ediyor?

Öğrenciler: Askerler

Öğretmen: Şehit olan atalarımız dedelerimiz kastediliyor değil mi? Kurtuluş Savaşı'nda bu ülke için bağımsızlık için ölen askerler yani atalarımız dedelerimizden bahsediliyor.

Öğretmen: Bayrağımız topraklarımızın üzerinde sonsuza kadar dalgalanmalı sözüyle anlatılmak istenen ne sizce? Hiç bir şey anlamadınız mı? Bayrağımız bağımsız olduğumuz sürece dalgalanır değil mi? Bağımsız olmasak bu bayrak burada böyle dalgalanmaz. Başka ülkenin bayrağı dalgalanır o zaman. İşte bayrağımız topraklarımız üzerinde sonsuza dek dalgalanmalı demekle aslında bağımsızlığımızı kaybetmemeliyiz, bu bayrağın dalgalanması için bu bayrağa sahip çıkmalıyız, bağımsızlığımızı kaybetmemeliyiz demek istiyor. Bağımsız olduğumuz sürece bayrak bu topraklar üzerinde dalgalanır.

Öğretmen Ö-1, şiirden hareketle bayrağın, bağımsızlığımız için önemine vurgu yapmıştır.

09/05/2012 tarihinde öğretmen Ö-3, ders kitabında sayfa 170'de bulunan şiir mısralarından yola çıkarak soru-cevaplar yaparak öğrencilerine bayrakla ilgili bilgiler aktarmıştır:

*"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır
Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır."*

Mithat Cemal Kuntay

*"Ey mavi göklerin kızıl ve beyaz süsü
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü
Işık ışık, dalga dalga bayrağım,*

Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.”

A. Nihat Asya

Öğretmen: *Tüm milletlerin bağımsızlığını, varlığını, egemenliğini temsil eden bezden yapılmış nesnelere bayrak diyoruz. Bu bayraklar her ülkenin farklıdır bayrağı. Bir milletin bağımsız olduğunu simgeliyor. Evet, şimdi kitabımızı açalım. Sayfa 170' i açıyoruz.*

Ders kitabından bayrakla ilgili mısraların okutulması...

Öğretmen: *Bu bayrak şiirinde, şiirlerin yazılmasındaki duyguları nelerdir acaba? İnsanlar hangi duygularla bu şiirleri yazar?*

Öğrenci: *Vatan sevgisi.*

Öğrenci: *Sevinç.*

Öğrenci: *Gurur.*

Öğrenci: *Mutluluk.*

Öğrenci: *Acı.*

Öğrenci: *Özgürlük.*

Öğretmen: *Evet. İnsanlar bağımsızlığın, özgürlüğün verdiği mutlulukla, hazla geçmişte yaşananları düşünerek bu bayrak şiirlerini şairler yazmıştır.*

Öğretmen: *Hangi kurumlarda bayrak sürekli çekili kalır?*

Öğrenci: *Okullarda.*

Öğrenci: *Atatürk'ü anacağımız zaman.*

Öğrenci: *Anıtkabirde.*

Öğrenci: *Askerilerde.*

Öğrenci: *Askerlerin askerlik yaptıkları yerlerde.*

Öğrenci: *Sağlık ocaklarında.*

Öğrenci: *TBMM'de.*

Öğrenci: *Bakanlıklarda.*

Öğretmen: *Bir de yurtdışındaki temsilciliklerimizde “ateşe” diyoruz, büyükelçiliklerimizde bayraklar asılı olacak.*

Öğretmen, ders kitabındaki şiir ve sorulardan hareketle bayrakla ilgili bilgiler aktarmıştır.

4.2.3.2.2. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan ‘anayasa’ ya ait bulgular

Öğretmenlerden Ö-2 ve Ö-3, ünite konuları gereği anayasayı, sınıfa öğrencilerine göstermek için getirmişlerdir. Özellikle anayasanın ilk üç maddesine vurgu yaparak 3. maddesinde dile getirilen değiştirilemez hükümlerden bayrak, marşa dikkat çekmişlerdir.

Öğretmen Ö-2, 10/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde anayasayı sınıfa getirmiş, anayasa hakkında öğrencilerine bilgiler vermiştir.

Öğretmen: *Yazısız kuralları çok iyi biliyorsunuz. Yazılı kurallar neler?*

Öğrenci: *Anayasa*

Öğretmen: *En temel yasamız Anayasamız. Benim bir tane olacaktı burada. Sadece anayasa mı?*

Öğrenci: *Yasalar*

Öğretmen: *Diğer yasalar. yönetmelikler, tüzükler. Elimdeki 1982 yani son anayasamız çocuklar. Bir kitapçık halinde. 177 maddeden meydana gelmiş. Bu bizim 4.anayasamız. İlk anayasamız 1921 yılında kısa süreli bir anayasa. Savaş zamanında hatırlıyorsunuz TBMM yeni açılmış, tüm güçler TBMM ne verilmişti. Geçen seneden hatırlarsınız yasama, yürütme, yargı. 1924 yılında ikinci anayasamız oluşturuldu. 1961 yılına kadar sürdü. 1961 yılında da bir anayasamız oluşturuldu. En son anayasamız elimde gördüğümüz 1982 anayasası. İlk üç maddesi çok önemli. Kitabımızda da var. Buradan da okuyabilirim. Devletimizin nasıl yönetileceğini bu anayasadan öğrenebiliriz. Türkiye Cumhuriyetinin yönetim biçimini nereden öğreniyoruz? Birinci maddeden. Birinci madde devletimizin şekli. Neyle yönetiliyor. Padişahlıkla mı, cumhuriyetle mi, krallıkla mı neyle. Bilen var mı?*

Öğrenci: *Cumhuriyetle*

Öğretmen: *Tabii ki cumhuriyetle. Evet bu yazılı olarak kurallaşmış artık. Kanunlaşmış. Yasadır. Bu değiştirilemez. Cumhuriyetin özellikleri nelerdir? İkinci maddeden ne anladınız?*

Öğrenci: *Huzurlu bir devlet*

Öğrenci: *Atatürk milliyetçiliğine bağlı*

Öğrenci: *Demokratik, laik.*

Öğretmen: *Laiklik neydi?*

Öğrenci: *Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması. Nerden öğrenmiştik. Atatürk ilkelerinden.*

Öğretmen: *Şimdi de üçüncü maddeye gelelim. Üçüncü madde nelerden bahsediyor. Başkenti nedir, milli marşı nedir. Dili nedir. Bütün bunlar üçüncü madde de yer alır. Tüm bunlar yasalaşmış çocuklar. Mesela bu bayrağın belli standartları vardır çocuklar. Bayrak yasası vardır. Ölçüleri bellidir işte ay beyaz olacak yıldız işte şu kadar uzaklıkta olacak. Her yerde bu bayrağı görüyorsunuz değil mi? Değişik değil. Çünkü bayrak yasasına göre belli şartlarda çizilmiştir. Her ülkenin öyledir. Bir yerde farklı diğer yerde farklı göremezsiniz. Bizim bayrağımız yasalarla ölçüleri şekli belirlenmiştir.*

Öğretmen Ö-2, anayasadan 3.maddeyi okuyarak bayrağın belli standartlarda çizildiğini, ayrıca bir bayrak yasası olduğunu öğrencilerine aktarmıştır.

Öğretmen Ö-3, 11/04/2012 tarihli sosyal bilgiler dersinde öğrencilerine anayasayı göstererek aşağıdaki açıklamaları yapmıştır:

Öğrenci: *Öğretmenim kitap getirecektiniz.*

Öğretmen: *Evet anayasayı getirecektim. 1982 yılında referandumla kabul edildi bu anayasanın içerisindeki maddeler. Referandum ne demek bilen var mı içinizde? Dursun ve Ceylin mi var bu sınıfta başka kimse yok mu?*

Öğrenci: *Seçim*

Öğrenci Ceren: *Halkoyu*

Öğretmen: *Halk oylamasıyla referandum. Halkoylaması ne demek! Seçimle oy kullanan vatandaşlar evet bunu kabul ediyoruz ya da hayır bunu kabul etmiyoruz diye bir oylama yapıldı. 1982 yılında bu anayasa yürürlüğe girdi. Neydi anayasanın ilk üç maddesi değiştirilemezdi. Bu anayasa ne işe yarıyordu? Devletin temel niteliklerini içeriyordu. Vatandaşların hak ve özgürlüklerini, sorumluluklarını bu anayasa içinde bulabiliriz. Ve toplumun barış ve huzur içinde yaşamasını sağlayan maddeler var bu anayasanın içinde. Bu anayasanın ilk üç maddesi dışındaki maddeler değiştirilebiliyordu.*

Öğretmen: *Sizce anayasanın ilk üç maddesi neden değiştirilemez?*

Öğrenci: *Çünkü bir devletin orda olduğunun bir göstergesi olduğu için.*

Öğrenci: *Bu üç madde Türkiye Cumhuriyeti'nin sembolü.*

Öğrenci: *Türkiye devletinin bir cumhuriyet olduğunun kanıtı için.*

Öğrenci: *Atatürk çıkardığı için.*

Öğrenci: *Al bayrağımız bizi temsil ediyor. Türkiye devleti bir cumhuriyettir bunu yansıtıyor.*

Öğrenci: *Çünkü buradaki maddelerin hepsi doğrudur ve asla değiştirilemez. Bizim başkentimiz Anakara'dır ama hiçbir zaman Bakü olamaz yani.*

Öğrenci: *Bağımsızlığımızın göstergesi olduğu için.*

Öğrenci: *Bu üç madde Türkiye'yi anlatıyor.*

Öğrenci: *Bizim dilimiz Türkçe ama Türkler başka dil öğrenemezler.*

Öğrenci: *Türkiye Cumhuriyetini temsil ettiği için.*

Öğrenci: *Bu üç madde olmazsa ülkemizin adı Türkiye olamaz. Çünkü biz Türkiye olmayız.*

Öğretmen: *Yani bu üç madde bizim bağımsızlığımızı varlığımızı simgeliyor değil mi!*

Öğretmen anayasanın ilk üç maddesinin, dolayısıyla bayrağın bağımsızlığı simgelediğini belirtmiştir.

4.2.3.2.3. 'Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı' değerinin eğitiminde kullanılan 'bayrak tüzüğü' ne ait bulgular

Öğretmen Ö-2, 08/05/2012 tarihli derste, bayrak hakkında bilgilendirme yaparken öğrencilerine bayrak kanunundan bahsetmiş ve bilgilendirmiştir.

Öğretmen: *Bayrağımız Osmanlı imparatorluğundan bu yana –gelişiminden bahsedeceğim- mesela Osmanlı imparatorluğunun da bayrağı ay yıldızdı. Daha önceki yıllarda da ay yıldızdı. Sadece ufak farklılıklar var. Sekiz köşeli yıldızdan 5 köşeli yıldızla dönmüş ay aynı kalmış hilâl. En son halimiz hilâli de biraz genişletmişler bu halini almış. Zaman içinde Türk bayrağının en son hali bayrak kanununda belirtilen ölçülerde, şekillerdedir çocuklar. Bayrak kanunumuz var. Bayrakla ilgili tüm olması gereken şartlar bayrak kanununda belirtilmiştir çocuklar. Bayrak kanunu da 1936 yılında çıkmıştır. Size ben bayrak kanununu çıkarttım. Ondan bilgilenmenizi istiyorum. Bayrakla ilgili şeyler var. Mesela Türk bayrağı ne zaman göndere çekilir çocuklar?*

Öğretmen: *Bayrak tüzüğünden bayrağın çekilme ve indirilme esaslarını okuyayım ben size.*

Öğretmen: *Çekilme ve indirilme zamanları. Dinle. Madde 8. Bayrak saat 8 de günün bu saati ağarmadığı hallerde gün ağardığında çekilir. Gün batımında indirilir. Milli bayram, genel tatil ve hafta tatil günlerinde bayrak tatilin başladığı saatle çekilir, tatil*

süresince çekili bırakılır. Tatil sonunda gün batımında indirilir. Bayrak yırtılmasına, ipinin veya makaranın kopmasına sebep olabilecek rüzgarlı havalarda indirilebilir. Geçen haftalarda çok şiddetli bir rüzgar vardı. Gördünüz herhalde. Okulumuzda indirdiler bayrağı. Bir de her gün bayrağın çekildiği bir madde var. Her gün bayrak çekilecek yerler var Madde10. Aşağıda yazılı resmi daire ve kuruluşlara deniz araçlarına her gün bayrak çekilir.1. Cumhurbaşkanlığı 2. Hükümet kanalları 3. Limanda demirli veya şehir halinde bulunan makineli ve büyük ve küçük her çeşit deniz aracıyla devlet işlerinde kullanılan makinesiz deniz araçları. Seyir halinde bulunan gemiler geceleri bayraklarını çekili bırakabilirler. Evet yine madde 11. Milli bayram, genel tatil ve hafta tatili günlerinde bayrak çekilecek yerler aşağıda gösterilmiştir. Resmi daireler, bağımsız bölümler ve daha üst askeri karargâhlar diye gidiyor.

4.2.3.2.4. ‘Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı’ değerinin eğitiminde kullanılan şiirlere ait bulgular

Öğretmen Ö-2, ders kitabında bulunan bayrakla ilgili şiirlerin dışında öğrencilerinin önceden bildikleri şiiri sınıfta tekrar okutarak öğrencilerine soru-cevaplarla bayrak sevgisini vermeye çalıştığı söylenebilir.

08/05/2012 tarihli derste öğrencileriyle diyalogu aşağıda sunulmuştur:

Öğretmen: Bir bayrak şiiri daha var. Önceden bildiğimiz bir şiir. Okuyalım.

Bayrak

*Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü,
Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,
Işık ışık, dalga dalga bayrağım!
Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.*

*Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım.
Seni selâmlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım.*

*Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder...
Gölgende bana da, bana da yer ver.
Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:
Yurda ay yıldızının ışığı yeter.*

*Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün
Kızılığında ısındık;
Dağlardan çöllere düştüğümüz gün
Gölgene sığındık.*

*Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;
Barışın güvercini, savaşın kartalı
Yüksek yerlerde açan çiçeğim.
Senin altında doğdum.
Senin altında öleceğim.*

*Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim:
Yeryüzünde yer beğen!
Nereye dikilmek istersen,
Söyle, seni oraya dikeyim!*
Arif Nihat Asya

Öğretmen: Peki bayrak şiiri okunurken neler hissedersiniz? Neler hissediyorsunuz böyle arkadaşlarınız okuduğu zaman.

Öğrenci: Mesela öğretmenim kalbimiz daha hızlı çarpar.

Öğretmen: Mesela törenlerde bayraklar geçerken bu şiir okunuyor benim tüylerim ürperiyor. Neden acaba? Ne geliyor aklına?

Öğrenci: Şehitler.

Öğretmen: Çünkü biz bu bayrağa kavuşuncaya kadar binlerce şehit verdik. Nice kanlar aktı. Bağımsızlığımızı elde edebilmek için.. Bağımsızlık sembolümüz bayrak olduğu için bayrak şiirinde dile getirilmiş bu bağımsızlık. Şiirin şairi kim?

Öğrenci: Ahmet Nihat Asya.

Öğretmen: Bayrak nasıl selamlanır? Bayrağa karşı nasıl davranmalıyız? Neler yapmalıyız? O konuda da çok önemli konular bunlar. Her Türk gencinin bilmesi gerekiyor. Bayrağa nasıl davranmalıyız? Bildiklerinizi önce bir alayım. Bayrağa ne yapılmalı, ne yapılmamalı?

Öğrenci: Bayrağı yere düşürmemeliyiz.

Öğrenci: Bayrağımızı düşmanlara karşı sonsuza kadar korumalıyız.

Öğrenci: Bayrağımızı temiz tutmalıyız.

Öğretmen: Bayrağımız eski, yırtık, soluk ve yıpranmış olmamalı. Mesela okulumuzdaki göndere çekilen bayrağa dikkat ettiniz mi? Eskimiş mi baktınız mı?

Öğrenci: Öğretmenim, her yıl değiştiriliyor.

Öğretmen: *Neden eskiyor?*

Öğrenci: *Çünkü öğretmenim, güneş, rüzgardan, yağmurdan...*

Öğretmen: *Kurumlar buna çok dikkat ederler. Eğer bu kurala uymazlarsa bunun sorumlusu kurumun yetkilisidir. Ona göre cezalandırılır.*

Öğretmen Ö-2, bayrak şiirinin kendisini oldukça duygulandırdığını, tüyelerinin ürperdiğini belirterek bağımsızlık uğruna verilen şehitlerin aklına geldiğini öğrencileriyle paylaşmaktadır. Bu şiirde de bağımsızlığımızın vurgulandığını belirtmektedir. Şiirle ilgili etkinlikler kapsamında bayrağın nasıl muhafaza edilmesi gerektiğini de belirtmiştir. Dolayısıyla bu şiiri kullanarak bayrağa neden saygı gösterilmesi, nasıl muhafaza edilmesi konusunu öğrencilerine aktarmıştır.

4.3. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde doğrudan verilecek değerlerin eğitiminde öğretmenler tarafından kullanılan ölçme değerlendirme tekniklerine ait bulgular

Bu bölümde, üniteye verilmesi gereken doğrudan verilecek değerlerle ilgili ünite sonunda yapılan değerlendirmelerde gözlem sonuçlarına göre değerleri nasıl ölçmeye çalıştıklarına dair bulgular sunulmuştur.

Öğretmen Ö-3, 09/05/2012 tarihli ünitenin son dersinde ünitenin değerlendirilmesi aşamasında öğrencileriyle aşağıdaki konuşmaları yapmıştır:

Öğretmen: *Biz bu üniteden ne öğrendik? Bu ünite bize neler kazandırdı? Bir aydır “Bir Ülke Bir Bayrak” temasındayız. Yani bizim aklımızda kalanlar, ilk defa neler öğrendik? Hülya neler öğrendik?*

Öğrenci: *Anayasamızın ilk üç maddesinin önemli olduğunu.*

Öğrenci Aygül: *Yazılı ve yazısız kuralları öğrendik.*

Öğrenci: *TBMM de 550 milletvekili olduğunu öğrendik.*

Öğrenci: *Meclis başkanının Cemil Çiçek olduğunu.*

Öğrenci: *Bakanların milletvekillerinden oluştuğunu.*

Öğrenci: *Kaymakamın görev ve yetkilerini öğrendik.*

Öğrenci Gizem: *Valinin ili yönettiğini öğrendik.*

Öğrenci: *O ilin nüfusu kaçsa o kadar başkan çıktığını..*

Öğretmen: *Yani nüfusu oranında milletvekili çıktığını öğrendin.*

Öğrenci Emir: *Para çeşitlerini öğrendik.*

Öğrenci: Bağımsızlığımızın sembollerini öğrendik.

Öğrenci Büşra: Hükümetin görevlerini..

Öğrenci Melahat: Her milletin ayrı bir bayrağı olduğunu ve saygı gösterilmesi....

Öğrenci: Bakanlar Kurulunun aynı zamanda hükümet olduğunu.

Öğrenci: TBMM başkanı olmak için milletvekili olmak gerektiğini.

Öğrenci : Referandumun halk oylaması olduğunu öğrendik.

Öğrenci Ayşe: Şu anda 1982 anayasasını kullandığımızı.

Öğrenci Hülya: Mehmet Akif Ersoy' un İstiklal Marşı'nı yazdığında yarışmaya girmesini öğrendik.

Öğrenci Zekiye: En uzun anayasanın 1924 anayasası olduğunu.

Öğretmen: En uzun süre yürürlükte kalan anayasanın 1924 anayasası olduğunu öğrendin.

Öğrenci Seçil: Mehmet Akif Ersoy' un eskiden veteriner olduğunu.

Öğrenci: Toplam 16 tane Türk devletinin olduğunu.

Öğrenci Meral: Cumhuriyet döneminde kurulan ilk anayasanın 1924 anayasası olduğunu.

Öğrenci Buse: Eski Türklerin kullanmış olduğu bayrakları.

Öğrenci Aygül: Atatürk'ün bayrağa saygısını öğrendim.

Öğrenci: Bayrağımızın rengi solduğunda mesela yerde olduğunda bir kişiye..

Öğretmen: Yetkili kişiye başvurulup onun oradan kaldırılıp yenisiyle değiştirilmesi gerekiyor.

Öğrenci Eda: Ülkeyi temsil eden sembollerin neler olduğunu.

Öğrenci Mert: Bir ülkenin bayrağı, bağımsız olduğunu....

Öğretmen: Son bir soru sorayım: Türkiye Cumhuriyeti'nin başı kimdir?

Öğrenci Hamit: Cumhurbaşkanı.

Öğretmen: Son bir soru: Cumhurbaşkanımızın adı nedir? Ali cevaplasın.

Öğrenci: Abdullah Gül.

Öğretmen: Alkışlayalım. Şimdi sıra sizde. Bu ünitelerde anlamadığınız kafanıza takılan son bir soru alacağım.

Öğrenci: Öğretmenim ben arkadaşlarıma soracağım. İstiklâl Marşı'nı kim bestelemiştir?

Öğrenci: Osman Üngör.

Öğretmen: *Osman Zeki Üngör.*

Öğrencilerle yapılan soru-cevaplarda, öğrenci Melahat, her milletin ayrı bir bayrağı olduğunu ve saygı gösterilmesi gerektiği cevabını vermiştir. Öğrenci Hülya'nın Mehmet Akif Ersoy'un İstiklal Marşı'nı yazdığına yarışmaya girmesini öğrendik cevabı, bir öğrencinin bayrağımızın rengi solduğunda mesela yerde olduğunda bir kişiye haber verilmesi gerektiğini söylemesi, öğrenci Mert'in bir ülkenin bayrağı, bağımsız olduğunu belirtir demesi doğrudan verilecek değerlerle ilgili tespit edilen bulgulardır. Ancak öğretmen Ö-3' ün, ünite sonunda değerlerle ilgili doğrudan ölçmeye yönelik soru-cevap veya etkinliklerde bulunduğu bulgulara rastlanmamıştır.

Öğretmen Ö-2, 10/05/2012 tarihli ünitenin son dersinde öğrencileriyle ünite değerlendirmesi adına soru-cevaplar yapmıştır:

Öğretmen: *Evet çocuklar ünitemizi bitirdik. Peki neler öğrendik? Yani bir aydır 'Bir Ülke Bir Bayrak' ünitesinde bir şeyler öğrendik mi çocuklar. Ben bunları öğrendim, yeni bilgiler öğrendim diyen!*

Öğrenci: *Öğretmenim çoğu bakanlığı tanıyamıyorduk bakanları ve adlarını öğrendik. Ne iş yaptıklarını öğrendik.*

Öğretmen: *Bunlar yeni bilgilerdi değil mi sizin için?*

Öğrenci: *Öğretmenim ben anayasayı biliyordum ama ilk üç maddesinin değiştirilemez olduğunu bilmiyordum.*

Öğrenci Bekir: *Bakanlıklarımızı öğrendik. Cumhurbaşkanımızı, başbakanımızı, valimizi, kaymakamımızı öğrendik. Bağımsızlıklarımızı öğrendik. Dilimizin önemini öğrendik. Yazılı ve yazısız kuralları öğrendik.*

Öğretmen Ö-2, ve öğrencilerinin ünite değerlendirmesinde doğrudan verilecek değerlere ilişkin kavramlara değinmedikleri görülmüştür. Ünite sonunda yapılan soru-cevap şeklindeki değerlendirmelerde doğrudan verilecek değerlerin öğrencilerce kazanılıp kazanılmadığına dair bulgulara rastlanmamıştır.

4.4. İlköğretim beşinci sınıf öğretmenlerinin ilköğretim I. kademe Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan değer eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerine ait bulgular

Bu bölümde öğretmen görüşme formlarından elde edilen bulgular görüşme sorularının sırasına göre verilmiştir.

4.4.1. 2005 yılında uygulamaya konulan değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşlerine ait bulgular

Öğretmenler genellikle bu soruya değerler eğitimine olumlu baktıklarını, değerlerin çocuklar için önemli olduklarını dile getirmişlerdir. Öğretmen Ö-3, bu soruyu yanıtlamamıştır.

Öğretmen Ö-2, soru hakkında görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

Öğretmen: Ben çok olumlu bakıyorum. Bu değerler çocukları topluma hazırlayan değerler yani toplumda yaşaması için gerekli, hayata hazırlayan değerler ve olması gerektiğine inanıyorum. Veli toplantılarımda da ben sürekli bu değerlerden bahsedirim. Eğer bu değerler verilmezse bence birey tam olarak yetişmiş sayılmıyor. Ne kadar derslerde notu yüksek olursa olsun bu değerlere sahip çıkılmalı ve çocuklara kazandırılmalı ve ben bunu çok önemli buluyorum. Yani benim görüşüm bu. Verilmesi taraftarıyım. İyi ki konmuş bu programa bu değerler.

Öğretmen Ö-2, değerler eğitimini olumlu bulduğunu belirterek değerlerin, bireyi topluma kazandırmasından, değerlerin verilmediğinde bireylerin tam olarak topluma adapte olamayacağından söz ederek veli toplantılarında da değerleri ifade ettiğinden bahsetmektedir. Değerler eğitimini öğretmenin desteklediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen Ö-1 ise soruyu aşağıdaki şekilde yorumlamıştır.

Öğretmen: Değerler eğitimi öğrenciler açısından iyi. Öğretmenler açısından da iyi. Yani olumlu. Öğrencilere belli davranışları, belli değerleri kazandırma açısından olumlu ve güzel olduğunu düşünüyoruz.

Öğretmen Ö-1 de değer eğitimine dair olumlu görüşlere sahiptir. Öğrencilerin değer eğitimi sayesinde belirli değerleri kazandıklarını ifade etmektedir.

4.4.2. Öğretmenlerin öğrencilere değerleri kazandırırken hangi yöntem ve teknikleri kullandıkları sorusuna ilişkin öğretmen görüşlerine ait bulgular

Öğretmenlerin değer eğitiminde kullandıkları yöntem ve tekniklerin başında soru-cevap ve anlatım tekniğinin yer aldığı görülmüştür.

Öğretmen Ö-1: Genelde soru-cevap, anlatım, dramatizasyon yapıyoruz bazen, uygun konularda. Ya da uygulama da yapabiliyoruz mesela bu seçim, sınıf başkanı seçimini mesela uygulamalı olarak yapıyoruz oy verme şeklinde.

Öğretmen Ö-2: Soru-cevap tekniği olabiliyor, anlatım tekniği olabiliyor, sunum olabiliyor bazen şiir bile yazdırdım ben mesela. Sevgi konusunda şiirler, kompozisyonlar, Türkçe derslerinde de işliyoruz bu sadece sosyal bilgiler dersi için değil tüm dersler için geçerli değerler çünkü. Drama çalışmaları yaptırıyorum.

Öğretmen Ö-2, değer eğitiminde uygulamalar yolunu tercih ettiğini, o değerle ilgili şiirler veya kompozisyonlar yazdığını dile getirmektedir. Sadece Sosyal Bilgiler dersi değil özellikle Türkçe dersini de değerler eğitiminde kullandığını ifade etmektedir.

Öğretmen Ö-3, bu soruyu yanıtlamamıştır.

4.4.3. Öğretmenlerin değerleri öğrencilere kazandırma aşamasında kullandıkları değer eğitimi yaklaşımlarına ait görüşlerini içeren bulgular

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde değer eğitiminde kullanılan yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Araştırmacının kısa açıklamalarının ardından en çok telkin yoluyla değer öğretimi yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen Ö-3, yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmadığını belirterek soruya cevap vermemiştir.

Öğretmen Ö-1 yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olmadığını söylemiştir.

Öğretmen Ö-2 ise soruya aşağıdaki şekilde cevap vermiştir.

Öğretmen: Hangi değer öğretimi yaklaşımlarını? Telkin daha çok bence. Telkinde bulunma, örnek gösterme, kıyaslama, model oluyor. Yani bir değeri verirken onunla ilgili hikaye yaparak muhakeme yapma, kendi hayatıyla karşılaştırma şeklinde yaklaşıyorum. Uygulamada telkin yolunu daha çok...

4.4.4. Öğrencilere değerleri kazandırma aşamasında öğretmenlerin yararlandıkları kaynaklar hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular

Öğretmenler değer eğitiminde sıklıkla öğrenci ders ve çalışma kitabını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ders kitabı dışında her öğretmenler anılarından, internetten, hazırlamış oldukları slaytlardan ve ders kitabı dışından o değerle ilgili şiirleri kullandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen Ö-1: İlk başta ders kitabını kullanmak zorundayız. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitabını kullanıyoruz. İnternette faydalanıyoruz yeri geldikçe. Genelde internet ve ders kitabı diyebiliriz.

Öğretmen Ö-2 : Anılarımdan çok faydalanırım. Eski, kendi geçmişime ait anıları örnek veririm. Onlar çocukların hoşuna gidiyor. İbret alıcı hikâyeler anlattığım zaman daha iyi anlıyorlar. Daha sonra sunumlardan yararlanıyoruz. Artık teknoloji çağında hazırlanmış sunumlarımız var, slaytlarımız var onları gösteriyoruz. Ders kitaplarımızdan konumuz mutlaka geliyordur mesela misafirperverlik, sevgi, saygı, temizlik, vatanseverlik zaten hep konularımızın içinde bu. Türk kültürünü işlediğimiz zaman bunların üzerinde zaten durduk. Ders kitaplarımız zaten birinci planda. Kaynak kitaplarımız var. Şiirlerimizden faydalandık yine.

4.4.5. Öğretmen görüşlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde belirlenen değerlerin kazanımı sürecinde karşılaşılan sorunlara ait bulgular

Öğretmenler değer eğitiminde karşılaşılan sorunların en önemlisinin tutarlılık olmadığından ve okuldaki eğitimin ailede sürdürülemediğinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Öğretmen Ö-1 : Mesela biz diyelim ki dürüstlük konusunda telkinlerde bulunurken, anlatırken dışarıdaki uygulamalar farklı olunca öğrenci diyor ki “Ama annem öyle demiyor” ya da bizim komşu şöyle yapıyordu şeklinde bizim söylediklerimizin tam tersi şeylerle karşılaştığını öğrenci söylüyor. Ama biz diyoruz doğrusu bu şekilde, gereken bu, yani başkasının yanlış yapması onun doğru olduğunu göstermez şeklinde açıklamalarda bulunuyoruz.

Öğretmen Ö-2: Zorlanıyoruz. Çok zorlanıyoruz. Kazandırma sırasında çocuk bunu alışkanlık haline getiremiyor maalesef. Hani anlıyorlar, o gün anlıyorlar öğütleri, değerleri ‘tamam öğretmenim saygı göstereceğim arkadaşşıma, dürüst olacağım’ diyorlar ama bunun sürekliliği gerekiyor. Devamlı hatırlatılması gerekiyor. Çocuklar bunu unutuyorlar. Sürekli tekrar edilmediği zaman oturmuyor. Bunu gördüm. Derste öğreniyorlar ama devamı gelmiyor. Bir de aile ile okul arasında bir çatışma yaşıyoruz bu değerler konusunda. Tutarsızlık var. Biz bu değerleri vermeye çalışıyoruz ama bunun devamı evde olmalı. Anne baba da bu değerler üzerinde durmalı. Eğer aile destek vermeyince tabii bizimki yarım kalıyor. Her konuda bu böyle. Bir şeyi yapma diyorsun ama aile yap derse çocuk ne yapacağını şaşırıyor. Sadece öğretmenin verdikleri yetmiyor. Yani zorlandığım konu bu. Aileden destek bekliyoruz.

Öğretmen Ö-1 ve Ö-2' nin değer eğitiminde karşılaştıkları en önemli sorunun okul ile aile arasındaki çatışma olduğu ifadelerden anlaşılmaktadır. Her iki öğretmen aile desteğinin olması gerektiğinde hemfikirdirler. Öte yandan Öğretmen Ö-2, değer öğretiminde tekrarın önemini vurgulamış ve sürekliliğin olmasını dile getirmiştir.

4.4.6. Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek değeri öğrencilerin kazanıp kazanmadığını öğrenmek amacıyla yapılan ölçme değerlendirme tekniklerine ilişkin öğretmen görüşlerini içeren bulgular

Öğretmenlerden Ö-1, tam olarak değerlerin kazanılma derecesini ölçemediklerini ifade ederken öğretmen Ö-2 ile gözlem yoluyla ölçüm yaptıklarında hemfikir oldukları görülmüştür.

Öğretmen Ö-1: Kazanıp kazanmadığını daha çok konuyla ilgili testlerden yapıyoruz. Yazılı sorularından kazanıp kazanmadığını bir miktar ölçüyoruz. Tam anlamıyla ölçüyoruz diyemeyiz ama...Ondan sonra davranışları mesela. Çevreye duyarlılık konusu mesela. Bunu öğrenci dışarıda , bahçede yere çöp atıyor mu, atmıyor mu bazen denk geliyor gözlemliyoruz. Davranışlarıyla öğrencinin bunu kazanıp kazanmadığını bazen gözlemleyebiliyoruz. O şekilde değerlendiriyoruz ya da anlıyoruz. Sürekliliği konusunda da bunu takip etmeye çalışıyoruz elimizden geldiğince ama..

Öğretmen Ö-2: Kazanıp kazanmadığını zaten davranışlarıyla belli ediyor çocuklar. Yani tüm eğitim öğretim sürecinde bu gözlemleniyor. Yıl sonunda kazanıp kazanmadığı belli oluyor. Bunun için özel sınav yapılmıyor zaten. Gözlem sonuçlarımla bunu fark ediyorum. Teneffüse çıkıyorum, çocukları gözlemliyorum, konuşmalarına dikkat ediyorum, arkadaşlarıyla ilişkilerine, büyükleriyle hitap şekline her türlü tutum ve davranışlarını gözlemleyerek bunu değerlendiriyorum. Kazanamayan öğrencilerimiz oluyor. Aileleriyle görüşmeler yaparak bunu halletmeye çalışıyoruz. Yani değerlerin sürekliliğini kazandırmak açısından. Yani mutlaka aile geliyor. Bu değer hakkında aileyi de bilgilendirerek kazandırmaya çalışıyoruz bu değeri.

4.4.7. Değer kazandırma aşamasında öğretmenlerce yapılan uygulamaların etkili ve eksik yönlerine ait öğretmen görüşlerini içeren bulgular

Öğretmenler değer eğitimi uygulamalarında etkili olan yönlerinin anılarından faydalanmak olduğunu eksik olan yönlerinin ise daha çok ders programlarının

yoğunluğundan dolayı değer eğitimi etkinliklerine fazla vakit ayıramamak olduğunu dile getirmişlerdir.

Öğretmenler bu soruya aşağıdaki gibi cevaplamışlardır.

Öğretmen Ö-1: Anlatım ve soru-cevabı etkili kullandığımı düşünüyorum. Sınıfta projeksiyonun olmaması bayağı bir sıkıntı oluyor bizim için. Projeksiyon olsa internette bu konuda çeşitli videolar, slaytlar göstersek daha etkili olacak. Örnek olay yöntemini kullanıyoruz mesela. Siz ne yaparsınız? Kendi yaşantımdan örnekler veriyorum. Başımızdan geçen olaylarla ilgili bilgiler veriyoruz. Çocukların dikkatini çekiyor zaten bizimle ilgili şeyler..

Öğretmen Ö-1, anılarını değer öğretiminde etkili şekilde kullandığını dile getirmektedir. Ancak sınıfında materyal veya araç-gereç eksikliğinin bulunması sebebiyle yapmayı tasarladığı uygulamaların gerçekleşemediğini dile getirmiştir.

Öğretmen Ö-2: Ders programlarının yoğunluğundan dolayı bunlara biraz az zaman kalıyor. Bazen bir olay oluyor çocuklarla sohbet ediyoruz, çocuklar 'öğretmenim dersimiz kaynadı' diyorlar. Oysa ben o anda çok önemli bir değeri belki vurgulamak istiyorum. Çocuk anlamıyor. 'Öğretmenim dersimiz kaynadı, derse girelim' diyorlar. İşte sorun burada. Biz dersi yetiştirmeye çalışırken bu değerleri biraz geri plana atmamız eksiklik oluyor. Zaman yeterli olmuyor. Keşke çok çok vaktimiz olsa da bu değerleri geniş bir zaman diliminde verebilseydik çocuklara. Etkili olması bakımından benim nasihatlarımı çok iyi dinliyorlar. Öğütlerimi, telkin yoluyla yapmaları gerekli şeyleri, yapmamaları gerektiği uyarıları çok iyi dinliyorlar. Geçmiş hayattan örnekler vermekte etkili oluyor. Bir de gerçekten sınıfta öyle bir olay olduğu zaman onu unutmuyorlar. Bilmem kaç sene önce şu arkadaşım şunu demişti de siz böyle bir tepki göstermiştiniz diye örnek unutmuyorlar onu. Ben bile unutmuşum o anıları çocuklar onu unutmuyorlar. Ders alıyorlar. Yaşanmış olaylardan ders çıkarmayı biliyorlar. O etkili yöntem.

Öğretmen Ö-2, ders programının yoğun olmasından dolayı değer eğitimine gereken zamanı ayıramamasını eksiklik olarak nitelemektedir. Yine yaşanmış olayların değer eğitiminde etkili olduğunu dile getirmektedir.

4.4.8. Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerler eğitiminin etkililiğinin arttırılması için neler yapılabileceğine ilişkin öğretmen görüşlerine ait bulgular

Öğretmenler değer eğitiminde etkililiğin artırılmasına yönelik daha çok görsel öğelerden faydalanma, uygulamalar yapma, gezi etkinlikleri düzenleme ve öğretmenler arasında tutarlılık gibi faktörlerin yer alabileceğine işaret etmişlerdir. Ayrıca ailenin de okuldaki eğitimi desteklemesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğretmen Ö-1 ise farklı olarak araç gereç, sınıflardaki donanım eksikliğine dikkat çekmiştir. Görüşme formundan aktarılan konuşmalar aşağıda verilmiştir.

Öğretmen Ö-2: Sadece bir dersle kalmamalı. Bütün yıl boyunca sürekli bunlar tekrar edilmeli. Sürekliliği sağlanmalı. Sürekli tekrar edilince çocuk anlıyor zaten. Etkililiği arttırmak için daha çok görsel şeylerden yararlanılmalı. Drama, tiyatro olabilir. Tiyatroda bir değer anlatılabilir. Şiir yarışmaları yapılabilir etkinlik olarak. Örnek kişiler seçilebilir. Bu değerler verilirken tüm öğretmenler aynı fikirde olmalı. Yani bir öğretmenin verdiği önem bir öğretmen veriyor diğeri vermiyor çocuk ikilemde kalıyor. Biz öğrencilerimizle bunu yaşıyoruz. Yanlış bir davranışta bir öğretmen uyarabiliyor, başka bir öğretmen uyarıyor. Çocuk ikilemde kalıyor. Tutarlılık yaşıyor. Etkili olmuyor o zaman. Bütün öğretmenlerin, okulca hatta tüm büyüklerin diyelim bu değerleri etkili bir şekilde vermek gerekiyor. Tutarlı olmaları gerekiyor. Çocuğa ilk eğitimi verirken anne baba da tutarlı olmalı. Anne baba katılmazsa zaten olmaz. Yani bizim anlattıklarımız boşta kalır. Kalıcı olmaz. Okul bittikten sonra tekrar eski hayatına döner.

Öğretmen Ö-2, değer eğitiminde öğretmenler arasında ve aile içinde tutarlı davranmanın önemli olduğuna değinmiştir. Öğretmen değer eğitimini etkili olmasını büyük ölçüde buna bağlamaktadır.

Öğretmen Ö-1: Bunun için her sınıfta internet ve projeksiyonun olması çok önemli akıllı tahta vs. Olsa çok daha etkili olacağını düşünüyorum. Konuların daha iyi anlatılması, kavranması açısından. Önemli yerlere mesela Çanakkale gibi yerlere gezi düzenlenebilir. O dönemleri çocuklara hissettirebilmek açısından gezi gözlem çalışmalarına ağırlık verilebilir.

Öğretmen Ö-1, değer eğitiminin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için sınıfta eğitim teknolojilerinin olması gerektiğini ve gezilerin düzenlenmesinin eğitimde daha etkili olabileceğini dile getirmektedir.

Sonuç olarak değer eğitiminin etkililiğinin artırılmasına yönelik öğretmenlerin değer eğitimi sözel ifadelerle değil daha çok uygulama gerektiren tiyatro, dramalar, şiir yarışmaları gibi etkinlikleri yaparak etkili olabileceklerini düşündükleri söylenebilir. Okul çalışanları ve ailenin değer eğitiminde hep beraber işe koşulmasının gerekli olduğu sonucuna varılabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuçlar yer almıştır.

5.1. SONUÇ

2011-2012 öğretim yılı II. dönem İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde, doğrudan verilecek değer olan ‘Adil olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na Saygı’ değerinin nasıl verildiğine dair yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

a) İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde öğretmenler tarafından gerçekleştirilen değer eğitiminde değer öğretimi yaklaşımlarından sadece ‘telkin yoluyla değer öğretimi’ kullanıldığı görülmüştür.

b) Öğretmenlerin, doğrudan verilecek değerlerin eğitimini gerçekleştirmeye yönelik soru-cevap yöntemi, önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme, model olma, tarihi olaylardan yararlanma, öğretmenin kendi yaşamından örnekler verme, diğer kavramlarla ilişkilendirme, öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi, model gösterme, görsellerden yararlanma, güncel olaylardan yararlanma gibi yöntem ve teknikleri kullanarak değer öğretimi yaptıkları tespit edilmiştir. İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde verilecek doğrudan değerlerin eğitiminde kullanılan materyallerin başında öğrenci ders ve çalışma kitabının yer aldığı görülmüştür. Öğretmenler ders kitaplarındaki direktifleri uygulayarak örnek hikayeleri okumalarının ardından soru-cevaplarla değer eğitimini vermeye çalışmaktadırlar. Ödev defteri, anayasa, bayrak tüzüğü, ders kitabı dışındaki şiirlerden faydalanarak ta değerleri vermeye çalıştıkları gözlenmiştir.

c) Öğretmenlerin yapılan gözlemlerde öğrencilere kazandırılan değerlere ilişkin ölçme değerlendirmeye yönelik etkinliklerde bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

d) Değer eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerine göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

d.1.) Öğretmenlerin programda yer alan değerler eğitimine olumlu yaklaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitiminin hem öğretmenler hem de öğrenciler için programda yer almasının gerekliliğinde görüş bildirmişlerdir.

d.2.) Öğrencilere değerleri kazandırırken soru-cevap, anlatım, drama gibi yöntem ve teknikleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

d.3.) Öğretmenlerin değer öğretimi yaklaşımı hakkında bilgi sahibi olmadıkları, sadece bir öğretmenin telkin yoluyla değer öğretimi yaklaşımını kullandığı sonucu ortaya çıkmıştır.

d.4.) Öğretmen görüşlerine göre değerlerin kazandırılması aşamasında ders kitaplarının birinci kaynak olarak kullanıldığı, internetin ve kendi anılarının kaynak olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

d.5.) Öğretmenlerin değerlerin öğretilmesinde karşılaştıkları en önemli sorunun aile ile okul arasındaki tutarsızlık olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğrencilerde kazanılmış değerlerin öğrencilerce sürekliliğinin sağlanamaması bir diğer sorun olarak kabul edilmiştir.

D.6.) Öğretmenlerin öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadığını genellikle gözlem yoluyla değerlendirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

d.7.) Öğretmenler geçmiş hayattan örnekler vermelerinin, anılarından faydalanarak değer öğretimi yapmalarının öğrencilere değer kazandırmada etkili oldukları yönleri kabul etmektedirler. Öğretmenlerin değer öğretiminde eksik yönlerinin, ders programının yoğunluğundan dolayı değer öğretimine yeteri kadar vakit ayıramamaları ve sınıfta teknolojik imkânların azlığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

d.8.) Öğretmenlerin değerler eğitiminin etkililiğinin artırılması kapsamında okuldaki tüm öğretmenlerce değerlerin öğretilmesi konusunda tutarlılık sağlanması, derslerde daha çok görsellikten faydalanılması, değerlere yönelik geziler düzenlenmesi, sınıftaki teknolojilerin geliştirilmesi önerilerinde buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. TARTIŞMA

Bu araştırma sonucunda İlköğretim 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenler tarafından gerçekleştirilen değer eğitiminde değer öğretimi yaklaşımlarından sadece ‘telkin yoluyla değer öğretimi’ kullanıldığı görülmüştür. Görüşme formlarından elde edilen verilerde öğretmenler, değer öğretimi yaklaşımları hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim öğretmenlerin sınıflarında, kuramsal açıklamalarda değinilen ‘değer açıklama, değer analizi, ahlâkî muhakeme yaklaşımlarını kullanmadıkları görülmüştür. Telkin yoluyla değer öğretimini ise bir yaklaşımdan ziyade öğretmenlerin bilinçsiz olarak, kullandıkları gözlenmiştir. Nitekim öğretmenlerle yapılan görüşmelerde de değer öğretimi yaklaşımları hakkında bilgilerinin olmadığını dile getirmişlerdir. Can (2008), değer eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını etkin şekilde kullandıklarını ancak değerler analizi, ahlâkî muhakemeyi kullanmadıkları sonucunu bulmuştur. Akbaş (2009), araştırmasında öğretmenlerin değer öğretiminde öğüt verme, telkinde bulunma ve güzel sözler paylaşma gibi etkinlikleri eski programlarda kullandıkları gibi yeni programda da kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Yiğittir ve Öcal da 2011 yılında gerçekleştirdiği çalışmalarında, öğretmenlerin değer öğretimi yaklaşımlarından telkinde bulunma yaklaşımını kullandıklarını tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının bu alanda yapılmış önceki araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Baydar (2009) ise araştırmasında bu araştırmadan farklı olarak öğretmenlerin değer öğretiminde en çok ahlaki ikilem yaklaşımını kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlardan öğretmenlerin değer öğretimi yaklaşımları konusunda hizmet içi eğitime gereksinimleri olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin, doğrudan verilecek değerlerin eğitimini gerçekleştirmeye yönelik soru-cevap yöntemi, önemli kişilerin yaşamlarından örnekler verme, model olma, tarihi olaylardan yararlanma, öğretmenin kendi yaşamından örnekler verme, diğer kavramlarla ilişkilendirme, öğrencilerin kendi yaşantılarından örnekler vermesi, model gösterme, görsellerden yararlanma, güncel olaylardan yararlanma gibi yöntem ve teknikleri kullanarak değer öğretimi yaptıkları tespit edilmiştir. Öğretmenler görüşmelerde de genellikle soru-cevap, anlatım, drama tekniğini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu ünite de araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde değer öğretiminde drama tekniğini kullanmalarına dair bulgulara rastlanmamıştır. Yalar’ ın

(2010), yaptığı araştırma sonucunda araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%86,2) soru-yanıt yöntemini sıklıkla kullandığı, drama tekniğinin öğretmenler tarafından değer eğitiminde yeterince kullanılmadığı anlaşılmıştır. Öğretmenlerin ancak % 45.6 sının değer eğitiminde drama tekniğini sıklıkla kullandığı sonucu bulunmuştur. Bir başka araştırmada Baydar (2009), öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin ankete verdikleri yanıtlarda açıklama ve anlatım, soru-cevap tekniklerini sıklıkla kullandıkları, drama ve değer içeren öykülerin analizine daha az yer verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda araştırma sonucu önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir. Bu araştırmada öğretmenler tarafından doğrudan değerlerin eğitiminde kullanılan materyallerin başında öğrenci ders ve çalışma kitabının yer aldığı görülmüştür. Ayrıca ödev defteri, anayasa, bayrak tüzüğü, ders kitabı dışındaki şiiirlerden faydalanarak ta değerleri vermeye çalıştıkları gözlenmiştir. Çengelci (2010), araştırmasında değerler eğitiminde, ilköğretim beşinci sınıfta Sosyal Bilgiler ders ve çalışma kitabının birincil kaynak olarak kullanıldığını, değer eğitiminde kitaplarda kullanılan soru ve etkinliklerin temel alındığı sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin ders kitabı dışında bilinçli, önceden hazırlıklı olarak değer öğretimine yönelik farklı kaynaklar temin edip yararlanma yoluna gitmedikleri sonucuna ulaşılabilir.

Bu araştırmada yapılan gözlemlerde öğretmenlerin öğrencilerde verilen değerleri ölçme değerlendirme aşamasında etkinliklerde bulunmadıkları sonucuna varılmıştır. Ancak öğretmenler yapılan görüşmede genellikle gözlem yolunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmacı tarafından belirtilen ünite süresince öğretmenlerin öğrencilerdeki kazanılmış değerleri nasıl gözlemlediklerine dair bulgulara rastlanması mümkün görülmemektedir. Can (2008), araştırmasında öğretmenlerin öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını en çok gözlem yoluyla buldukları sonucuna ulaşmıştır. Elbir ve Bağcı (2013) da değer eğitimi üzerine yapılan çalışmalarını inceledikleri araştırmalarında, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarında ölçme değerlendirme etkinlikleri olarak gözlem yaptıklarını farklı olarak ta örnek olay yöntemi, tartışma yöntemi, soru-cevap tekniği ve velilerle görüşme yöntemi olarak tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Tepecik (2008), sorumluluk değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşlerini incelediği çalışmasında öğretmenlerin büyük bir kısmının sorumluluk değerinin kazanılıp kazanılmadığını öğrencilerin gözlenmesi yoluyla ölçtükleri sonucuna ulaşmıştır. Çengelci (2010) de araştırmasında,

öğretmenler tarafından değer eğitiminde kullanılan değerlendirme tekniklerinin başında gözlemin geldiğini ancak değerler eğitimini gözlem yoluyla değerlendirme konusunda öğretmenlerin sistemli bir yaklaşımı benimsemedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmanın sonucunun önceki araştırmalarla büyük oranda benzerlik gösterdiği, öğretmenlerin sadece gözlem dışında verdikleri eğitimi daha farklı olarak ölçme konusunda çaba sarfetmeleri gerektiği söylenebilir.

Öğretmen görüşlerine göre öğretmenlerin okulda verilen değer eğitimini olumlu buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yalar (2010), çalışmasında öğretmenlerin çok büyük bölümünün değerler eğitiminin öğrenci kişilik gelişiminde % 91, sosyal gelişiminde ise %87,8 etkili olduğu, öğretmenlerin çok büyük bölümünün değer eğitiminin Sosyal Bilgiler Programı içerisinde daha çok yer alması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonucuna göre öğretmenlerin değer eğitimi konusunda yeterli bilgileri olmamasına karşın değer eğitimini önemsedikleri söylenebilir.

Değer eğitiminde karşılaşılan sorunların başında okul ile aile arasındaki tutarsızlık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler, değer eğitiminde ailenin desteğinin önemli olduğunu dile getirerek ailenin de bu eğitimin parçası haline getirilmesini istedikleri görülmüştür. Baydar (2009) da araştırmasında öğretmenlerin değer öğretiminde en önemli etken olarak aileyi gördükleri sonucuna ulaşmıştır. Baydar, ailenin sahip olduğu değerlerin ve öğrenim düzeylerinin değer kazanmada sorun teşkil edebileceğini bildirmektedir. Yaşar ve Çengelci (2012), benzer sonuçlara ulaştıkları çalışmalarında Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde yaşanan sorunların başında aile ve toplumun değerler eğitimini yeterince desteklememesi, medyanın olumsuz etkisi ve olumsuz arkadaşlardan kaynaklanan sorunlar ile özellikle sınıf dışı etkinliklerin yeterince gerçekleştirilememesinden kaynaklanan sorunların geldiği sonucuna ulaşmışlardır. Kurtdede, Fidan (2013), araştırmasında öğretmenlerin, okulun bulunduğu çevrenin değer eğitimini kazandırmada önemli etkisinin olduğunu, ev ile okul arasında çatışma olmasının ve öğretmen ile aile arasında işbirliği eksikliğinin değerleri kazandırmada sorun yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Özen, Güteryüz ve Bulut Özen (2012), gerçekleştirdikleri çalışmalarında bireylerin nitelikli bireyler olarak toplumda varolabilmesi için değerlere gereken önemin verilmesi gerektiğini ve bu anlamda ilk görevin ailelere düştüğünü, ailelerin bireylerin değerlerinin şekillenmesinde etkiye ve katkıya sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Değer eğitiminin etkililiğinin artırılması için değer eğitiminde aile desteğinin sağlanması, sınıfların araç-gereç ve donanım ihtiyacının giderilmesi, görsellerden faydalanılması, geziler düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yalar (2010) da araştırmasında araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamına yakınının etkili bir değerler eğitimi için görsel işitsel araçların okullarda eksiksiz olarak bulunması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarının alanda yapılan diğer çalışmalarla benzer sonuçlara ulaştığı söylenebilir.

5.3. ÖNERİLER

Bu bölümde uygulama ve değerler eğitimi alanında yapılacak yeni araştırmalara yönelik öneriler yer alacaktır.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin değer eğitimi konusunda bilgilendirilmesini amaçlayan uygulamalı hizmet içi eğitimden geçirilmesi düşünülmelidir.
- Öğretmen klavuz kitaplarında, öğrenci ders ve çalışma kitaplarında değer eğitimi ile ilgili daha fazla etkinlikler yer almalıdır.
- Değer eğitimi ile ilgili kaynaklar (görsel ve işitsel) öğretmenlerin kullanımına sunulmalıdır.
- Sınıfta öğretmenlerce yapılan değer eğitimi etkinliklerinde sözel telkinlerden ziyade aktif öğrenme yöntem ve tekniklerine ağırlık verilmelidir.
- Değer eğitiminde en çok yakınılan konunun okuldaki değer eğitiminin ailede yapılmaması görüşü hâkim olduğundan ailenin de bu eğitime dahil edilmesi kaçınılmazdır. Bu sebeple ile ilgili okullarda ailelere yönelik seminerler, paylaşım toplantıları düzenlenebilir.
- Değer eğitimi sınıf veya okul çevresi ile sınırlı kalmayıp gezi ve gözlem yoluyla uygulamalı olarak öğrencilere aktarılabilir.
- Üniversitelerde, öğretmenlik alanlarında öğrenim gören öğrencilere değer eğitimi ile ilgili yaklaşımlar, yöntem ve teknikler, uygulamalar içeren dersler verilmelidir.

5.3.2. Yeni Araştırmacılara Öneriler

- Yabancı ÷lkelerde değer eğitimi ile ilgili okullarda gerçekleştirilen etkinliklerin ÷lkemizdeki faaliyetlerle karşılaştırmasını içeren çalışmalar yapılabilir.
- Bu araştırma sekiz yıllık kesintisiz eğitimde sınıf öğretmenleriyle yapılmıştır. 12 yıllık zorunlu eğitime geçiş yapıldığından 5.sınıflarda branş öğretmenlerinin değer öğretimine ilişkin gerçekleştirdiği uygulamalar dair çalışmalar yapılabilir.
- Okullarda hangi değerlerin yer alması gerektiğine dair öğretmen, aile ve öğrenci görüşlerinin yer aldığı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba-Altun, S. (2003) Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1 (1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004) *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Akbaş, O. (2008) Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16) 9-27
- Akbaş, O. (2009) “İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma” *Kastamonu Eğitim Dergisi* c.17, N.2, ss. 403-414.
- Aktepe, V., Yel,S. (2009) “İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Yaz 2009, 7(3), ss. 607-622.
- Aladağ, S. (2009) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi).Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Aydın, M. (2011) “Değerler İşlevi ve Ahlak” *Eğitim Bir-Sen Dergisi*, s. 19, ss.39-45.
- Aydın, M.Z. (2010) “Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi”. *Sözlü Bildiri. Değerler Eğitimi Buluşması*. 10 Nisan 2010. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi: Ankara.
- Bacanlı, H. (2000) *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Balat, G.U. (2004) “Çocuklar ve Değerler Eğitimi”, *Çoluk Çocuk Dergisi*, s. 45, ss.18-20.
- Baydar, P. (2009) *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.

- Beil, B.(2003) *İyi çocuk, zor çocuk. doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?*. (Çev.C. Yorulmaz). Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- Bogdan, R. C., Biklen, S. K. (1992) *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Allyn and Bacon: Boston.
- Bostrom, K.L. (1999) *The Value Able Child, Teaching Values At Home and School*, Addison Wesley Educational Publishers Inc. Illinois.
- Bulach, C.R. (2002). Implementing a character education curriculum and assessing its impact on student behaviour. *The Clearing House*. November/December, 76(2), ss.79-83.
- Can, Ö. (2008) *Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Chandler, M. K. (2005) *The effects of character education program on elementary students' prosocial competence*. Doktora Tezi, Lynn Üniversitesi. ProQuest Dissertation & Theses.
- Çelikkaya, H. (1996) *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Çengelci, T. (2010) *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- Dilmaç, B. (1999) *İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul
- Doğan, İ. (2007) Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu, *Değerler ve Eğitimi*. Derl.: Kaymakcan, R.. Hökelekli, H.. Arslan, Ş. Zengin, M. DEM Yay. İstanbul.
- Doğanay, A. (2009) *“Değerler Eğitimi”*, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Editör: Cemil Öztürk, Pegem Akademi Yay: Ankara.
- Ekiz, D. (2009) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2.Basım)*, Anı Yayıncılık: Ankara.

- Elbir, B., Bağcı, C. (2013) “Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi” *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1 Winter 2013 ss. 1321-1333.
- Fichter, J. (2006) *Sosyoloji nedir* (Çev. Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık: Ankara.
- Fidan Kurtdede, N. (2009) ‘Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri’ *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), ss. 1-18.
- Fidan Kurtdede, N. (2013) “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma” *International Journal of Social Science* Volume 6, Issue3, p. 361-368.
- Germaine, R. W. (2001). *Values Education İnfluence on Elementary Students’ Self-Esteem*, Doktora Tezi, University of San Diego ProQuest Dissertation & Theses.
- Gömlersiz, M.N., Cüro, E. (2011) “Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, c.8, s. 1, ss. 95-134.
- Gömlersiz, M.N., Kan, A.Ü. (2012) “ Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Duyuşsal Öğrenme”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c. 7, s. 1, ss. 1159-1177.
- Güngör, E. (1995) *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları: Ankara.
- Hazar, M. (1996) *Beden Eğitimi ve Sporda Oyunla Eğitim*, Tutibay Yayınları: Ankara.
- Hill, B,V. (05.06.2013) Values Education in schools: Issues and Challenges. http://www.valueseducation.edu.au/verve/resources/ve_acsa_paper.pdf
- İsen, G., Veysel B. (2002) *Ben ve Toplum*, Om Yayınevi: İstanbul.
- İşcan Demirhan, C. (2007) *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Karasar, N. (2009) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Kızılcılık, S., Erjem, Y. (1992) *Açıklamalı Sosyolojik Terimler Sözlüğü*, Günay Ofset: Konya.

- Kirschenbaum, H. (1995) *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*, Allyn&Bacon Company: Massachusetts.
- MEB. (2009) *Sosyal Bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. T. T. K. B. Eğitim-Öğretim. Öğretim Programları. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- Özen, Y., Gülerüz, K., Bulut, Özen, H. (2012) “İlköğretim 1-3 Sınıf Hayat Bilgisi, 4-5 Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi” *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, c. 1, s. 4, ss. 277-286.
- Prencipe, A. (2001) “*Children’s reasoning about the teaching of values*” Yüksek Lisans Tezi, University of Toronto.
- Revell, L. (2002) “Children’s Responses to Character Education”, *Educational Studies* 28(4), ss. 421-431.
- Selçuk, Z. (2000) *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Sönmez, V. (2010) *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Sönmez, V., Alacapınar, F. (2011) *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Tepecik, B. (2008) *Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değerinin Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Eskişehir.
- Thompson, G.W. (2002) “*The Effects of Charecter Education on Student Behavior*” Doktora Tezi, East Tennessee University.
- Thornberg, R. (01.01.2014) “The Lack of Professional Knowledge in Values Education”.[http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:263611/ FULLTEXT01.pdf](http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:263611/FULLTEXT01.pdf)
- TDK (02.06.2013) *Değer*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.51ab1e792f1ce3.61305663
- Uçar, S. (2009) *Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlerle İlgili Kazanımlara Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.

- Yalar, T. (2010) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*, Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Mersin.
- Yaşar, Ş., Çengelci, T. (2012) “ Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 3, s. 9, ss. 1-23.
- Yazar, T., Erkuş, S. (2013) “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Eğitim Programındaki Değerler Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 20 (2013) ss.196-211.
- Yazıcı, K. (2006) Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 499-522
- Yel, S. Aladağ, S. (2009) “ Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi”, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Edt: Safran, M. Pegem Akademi: Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6.Basım)*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yiğittir, S., Öcal, A. (2010) “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.24, ss. 407 - 416.
- Yiğittir, S., Öcal, A. (2011) “Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* c.13, s.20, ss.117-124.
- Yiğittir, S., Kaymakçı, S. (2012) “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Uygulama Klavuzu’nda Yer Alan Etkinliklerin Değer Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi” *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 13, s. 2,ss. 49-73.
- Yörükoğlu, A. (2003) Çocuğun kişilik gelişimi eğitimi ve ruhsal sorunları. *Çocuk Ruh Sağlığı*. Özgür Yayınları: İstanbul

EK - 1 : Araştırma İzin Formu

T.C.
AYDIN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.09.09.00

30.03.2012* 10733


Konu : Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA
AYDIN

Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğünün 20.03.2012 tarih ve 2084 sayılı yazılarında, Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selim HARMANCI tarafından İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler dersinde Doğrudan verilecek Değerlerin Uygulanma Düzeyi adlı tez çalışması kapsamında 02 Nisan -11 Mayıs 2012 tarihleri arasında "Bir Ülke Bir Bayrak" ünitesi boyunca, araştırmak amacıyla sunulan proje uygulamalarını Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı Çine Merkez İlköğretim okullarında uygulama yapması isteği belirtilmektedir.

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Selim HARMANCI tarafından İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler dersinde Doğrudan verilecek Değerlerin Uygulanma Düzeyi adlı tez çalışması kapsamında 02 Nisan -11 Mayıs 2012 tarihleri arasında "Bir Ülke Bir Bayrak" ünitesi boyunca, araştırmak amacıyla sunulan proje uygulamalarını, Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı Çine Merkez İlköğretim okullarında uygulama yapma isteği Müdürlüğümüze uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, olurlarınıza arz ederim.


Pervin TÖRE
Milli Eğitim Müdürü

OLUR

02/03/2012

Halil CANAVAR

Vali Yardımcısı

Meşrutiyet Mah.Kültür Cad. No:20 AYDIN
e-posta: aydinmem@meb.gov.tr

Telefon:0-256-2151028 Faks:0-256-2251268
Elektronik Ağ : www.aydin.meb.gov.tr



EK - 2 : Uygulama Yapılması Planlanan Okullar Listesi

**“İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
“DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLERİN” UYGULANMA DÜZEYİ” ADLI TEZ
ÇALIŞMASI İÇİN UYGULAMA YAPILMASI PLANLANAN OKULLAR LİSTESİ**

S.NO	İLİ	İLÇESİ	OKUL ADI
1	AYDIN	ÇİNE - MERKEZ	ATATÜRK İLKÖĞRETİM OKULU
2	AYDIN	ÇİNE - MERKEZ	CUMHURİYET İLKÖĞRETİM OKULU
3	AYDIN	ÇİNE - MERKEZ	NAMIK KEMAL İLKÖĞRETİM OKULU
4	AYDIN	ÇİNE - MERKEZ	MUSTAFA TÜRKÖĞLU İLKÖĞRETİM OKULU

Not: Öğretmenlerin araştırma için planlanan süre içerisinde raporlu olabileceği göz önüne alınarak yedek okul yazılmıştır.



EK - 3 : Öğretmen Görüşme Formu**GÖRÜŞME (MÜLAKAT) FORMU**

Değerli meslektaşım;

Bu görüşme soruları, İlköğretim I.kademe Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan değer eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında daha önce sınıfınızda gözlem çalışması yapmıştım. Şimdi yapacağımız görüşme yapılan gözlem çalışmasının devamı niteliğinde olacaktır. Programın uygulayıcısı olan öğretmenlerimizin değerler eğitimi hakkında ne düşündüklerini, tez çalışmam için çok önemli buluyorum. Tez çalışmamın sonucunda ortaya çıkacak sonuçların uygulanmakta olan değerler eğitimi programının etkililiğinin artırılmasına katkıda bulunacağını umuyorum. Sizden cevaplamanızı istediğim toplam 8 açık uçlu soru yer almaktadır. Soruların tamamını tüm içtenliğinizle yanıtlamanız çalışmamın amacına ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır.

Görüşme sorularına vereceğiniz cevapların tümü gizli kalacaktır. Hiç bir şekilde kişi ya da kuruluşlara verilmeyecektir. Araştırma raporunun yazımı sırasında görüşme yapılan kişilerin kimlikleri rapora yansıtılmayacaktır.

Başlamadan önce bu söylediklerimle ilgili bana sormak istediğiniz bir soru veya belirtmek istediğiniz bir husus var mı?

İzniniz dahilinde görüşme sırasında veri kaybı yaşamamak için görüşmeyi ses kayıt cihazı ile kaydetmek istiyorum.

Sağlamış olduğunuz katkılarınız ve ayırdığınız zaman için çok teşekkür ederim.

Selim HARMANCI

Adnan Menderes Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İlköğretim A.B.D. Sınıf Öğretmenliği Programı

GÖRÜŞME SORULARI

- 1.2005 yılında uygulamaya konulan değerler eğitimine ilişkin görüşleriniz nelerdir?
- 2.Sınıfınızda öğrencilerinize değerleri kazandırırken hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?
- 3.Değerleri öğrencilerinize kazandırma aşamasında hangi değer öğretimi yaklaşımlarını kullanıyorsunuz?
- 4.Öğrencilerinize değerleri kazandırırken hangi kaynaklardan faydalaniyorsunuz?
- 5.Sosyal Bilgiler dersinde belirlenen değerlerin kazanımı sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
- 6.Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek değeri öğrencilerinizin kazanıp kazanmadığını öğrenmek amacıyla neler yapıyorsunuz? Kazanılan değerlerin öğrencide sürekliliğini nasıl sağlıyorsunuz?
- 7.Değer kazandırma aşamasında yaptığınız uygulamaların etkili ve eksik yönleri nelerdir?
- 8.Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerler eğitiminin etkililiğinin artırılması için sizce neler yapılabilir?

EK- 4: Araştırmacı Notu Örneği

Atatürk İ.O
4 ders

11.04.2012
Çarşamba

Sosyal Bilgiler

Öğretmenin ödev kontrolü sırasında ödevini japon öğrencilerin defterlerini incelediği

Difer bir öğrencinin öğretmenle sonra ödevlerini defterlerine japon öğrencileri bir listede işaretlemesi

Sınıfta ödev kontrolü öğretmen ve heren akabinde elinde gülen yüz defteri tabir ettikleri deftere ablağan bir öğrenci tarafından yapılıyor. Ödevini veya araştırmasını iyi yapan sınıfta ortodokslarına karşı olumlu davranış gösteren öğrencilere öğretmen tarafından gülen yüz veriliyor. Böylece ileriki zamanlarda sınıftan birkaç öğrencinin katılacağı etkinliklerde öğrenci seçiminde bu defter kullanılıyor. Ayrıca bu defterdeki işaretlemelere göre aynı öğrencisi seçilmekte ve ödüllendirilmektedir. Öğretmenin yapmış olduğu bu uygulama tüm sınıf öğrencilerinin katılacağı etkinliklerde yer alması gereken öğrencileri seçmekte kullanılmaktadır. Böylece öğretmen hiç bir öğrencinin iftira edemeyeceği şekilde adil olma davranışını örtük program yoluyla sergilemektedir.

Slout sınavı içindeki soruların öğrencilere yöneltilmesi sırasında söz alan öğrenciye diğer öğrencilerin müdahale etmemesi.

Adil olma konusunda bir öğrencinin resmi öğretmeninin ahlaklarının sınıfın dışarı çıkarılması olayı ile ilgili açıklamalar yapılması.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Selim HARMANCI
Doğum Yeri ve Tarihi : Çine 17/04/1976

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf
Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Alifakı İlköğretim Okulu Tarsus/MERSİN
Topçam İlkokulu Çine/AYDIN

İletişim

e-posta Adresi : selimhar@hotmail.com

Tarih : 10/01/2014